Şehir ve her şey...

BÜTÜNŞEHİR

Yıl: 1 / Sayı: 7 Fiyatı: 10₺ Kent Kültürü Dergisi

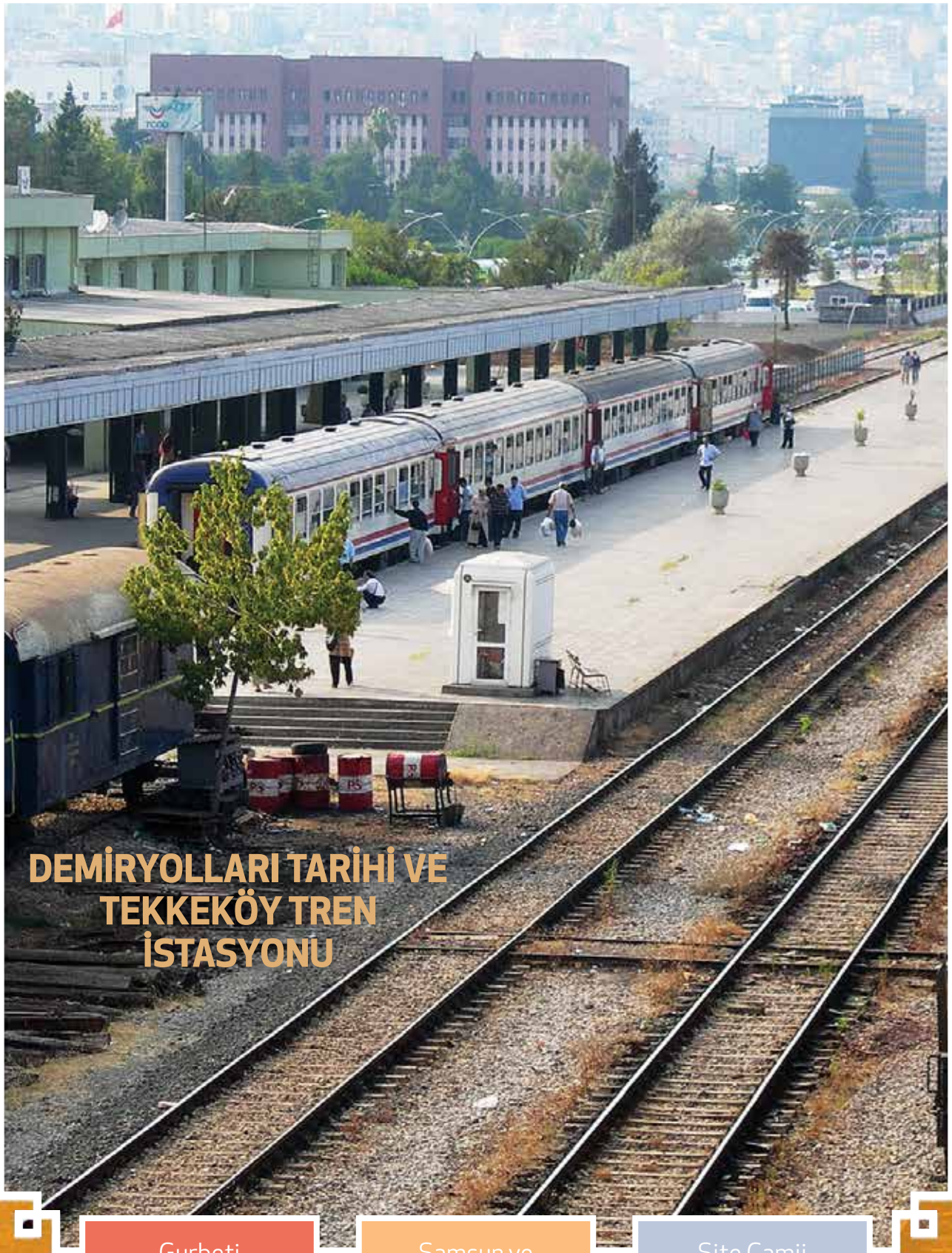

DEMİRYOLLARI TARİHİ VE TEKKEKÖY TREN İSTASYONU

Gurbeti **VATAN BİLMEK**

Samsun ve **AMİSOS**

Site Camii **YIKILIYOR MU?**

Sadece Daire Yetmez...

Anadolu'da ilk defa...
Yeşil Bina
Proje Adayı!

BEKLEDİĞİNİZ
PROJE
ATAKUM / SAMSUN

www.gokdelenkule.com

Gökdelen Kule

Yıl: 1/Sayı: 7
Temmuz-Ağustos 2015
www.butunsehirdergisi.com

BÜTÜNŞEHİR

İmtiyaz Sahibi ve Sorumlusu
Akasya Basın Yayın Tanıtım
Recep YAZGAN
0544 730 49 32
recepyazgan1@gmail.com

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Cevdet YILMAZ
Prof. Dr. Bünyamin KOCAOĞLU
Doç. Dr. Önder DUMAN
Yrd. Doç. Dr. Cem GENÇOĞLU
Tevfik DEMİR
İbrahim TÖKEL
Recep YAZGAN
Uğur DEDE
Mustafa KARAOSMANOĞLU

Reklam Koordinatörü
Yasin KURT
0544 303 55 55

İletişim
Gaziler Meydanı Gelişen Han
Kat: 3 No: 10/11
İlkadım/Samsun
Tel: (0362) 432 12 01
butunsehirdergisi@gmail.com

Grafik Tasarım
Akasya Basın Yayın Tanıtım
0362 432 12 01

Kapak
Emre C./Köprüden Samsun Tren Garı

Baskı
Uğur Ofset
Pazar Mah. Şehit Nuri Urun
Sok. No: 48 İlkadım/Samsun
Tel:(0362) 431 52 55
www.ugurofset.com.tr

Baskı Tarihi
10.08.2015

Bütünşehir Dergisini Ebabil Kitabevi, Endülüs Kültür Merkezi, Deniz Kültür Merkezi ve Selamet Kitabevi'nden temin edebilirsiniz.

Şehirden Merhaba 7
CÜCESİN ŞEHİRDE SEN

Yeni bir sayı ve zengin bir muhteva ile yine birlikteyiz.

Bütünşehir Dergisi, bilindiği üzere bir şehir dergisi. Sınırları Samsun gibi görünüyor olsa da muhteva olarak sınırları aşan bir dergiyiz…

İlgi alanımız şehir ve ona dokunan her şey…

Maksadımız yaşadığımız şehre hizmet…

Dergimiz bu düşüncesini harekete geçirirken diğer bir şehre üstünlük arayışı içerisinde olmamaya gayret gösterdi hep.

Çünkü her şehir; kültürüyle, insanıyla bir zenginlik zaten.

Her birimiz çeşitli vesilelerle başka şehirlere gidiyoruz. Gittiğimiz yerlerde bizim toprağımız, bizim vatanımızın bir parçası. Oraları da çok seviyoruz ancak hizmet önceliğimiz bulunduğumuz, yaşadığımız, çalıştığımız, geçimimizi sağladığımız topraklar olmalıdır. Geldiğimiz yerleri unutmayacağız ama bulunduğumuz şehirlere de sahip çıkacak ve elimizden geldiğince katkı sağlayacağız.

Samsun, uzun süre göç alan bir şehir oldu. Şimdilerde ise nüfusu durağanlaştı. Bu şehirde farklı etnik unsurlar var, farklı köy, ilçe, illerden gelen nüfuslar var. Bunları inkâr etmeyeceğiz ama bulunduğumuz şehri de ihmal etmeyeceğiz.

Şehrimizi seviyoruz, sahip çıkıyoruz ve nerede olursak olalım şehrimizin gönüllü elçileriyiz.

Bütünşehir Dergisi bunun için var. Burada bir şehir var; adı Samsun. Ve biz bu şehrin bir kültürü, geçmişi, zenginliği olduğunu söylemeye çalışıyoruz. Burada yaşamanın farkındalığına katkı sağlamanın peşindeyiz. Elinizde bulunan bu dergideki tüm yazılar, fotoğraflar, belgeler bu amaçla yayınlanıyor. Bu şehre bu alanda bir katkımız olduysa, olursa da ne mutlu bize.

***

Şimdi bu sayımızdaki yazılara bir göz atalım.

Bu sayımızda ilk defa birden çok şiire yer veriyoruz. Hepsi de Samsun'u yazıyor. İşte bu da gösteriyor ki eğer bir şehrin üzerine şiirler yazılıyorsa şehir yaşanacak kıvama gelmiş demektir. Yine şehrimizin etnik zenginliği olan Çerkesler, Kosova Göçmenleri, Mubadiller… Bu sayımızda yazarlarımız tarafından kaleme alındı. Yine Prof.Dr. Cevdet YILMAZ'ın Samsun ve Amisos incelemesi, Şeref AYDIN'ın Samsun Demiryolları incelemesi bu sayımızda. Şehrin sembol gezi ve ticaret alanı Mecidiye'yi Ali Korkmaz yazdı. Samsun siyasi tarihindeki en önemli oluşum olan Demokrat Parti'nin 1946 yılındaki kuruluş araştırması Civan Çelik tarafından kaleme alındı. Samsun'un manevi önderlerinden merhum Açıkbaş Ömer Efendi'nin yad edildiği yazımız da dergimizde yer alıyor. Ve Recep Yazgan'ın Samsun Site Cami'nin son haliyle ilgili haber çalışması da sayfalarımızda..

Velhasıl yine dolu dolu Samsun var dergimizde. Çaba bizden, okuması sizden.

Yine son sözü Üstadımızın şiirine bırakarak bitirelim:

"Uzasan, göğe ersen,
Cücesin şehirde sen;
Bir dev olmak istersen,
Dağlarda şarkı söyle!"

Necip Fazıl

Tevfik DEMİR

İÇİNDEKİLER

Şehirden Merhaba 6 <Tevfik DEMİR> 03
Bütünşehir'den Vali Şahin'e Ziyaret <Akasyam Haber> 06
Yaşanılabilir Bir Samsun'a Doğru <Prof. Dr. Fahri SAKAL> 08
Samsun'da Sıradışı Bir Okul Zer Kültür Sitesi <Ali KORKMAZ> 12
Bafra Demiryolu Bafra-Engiz Dekovil Hattı <Prof. Dr. Cevdet YILMAZ> 16
Zamanın Ölçülmesinin Tarihi Ve Ramazan <Betül ZER> 22
Şehirlerin Müneccimbaşları Bu Şehir Mutsuz <Hülya BULUT> 28
Yıkıntılar Sevinen Ruhlar İnşa Eder <Dursun Ali TÖKEL> 32
Samsun Büyükşehir Belediyesi Yaşlılara Bakım Hizmeti <AKASYAM HABER> 36
Samsun Atatürk Anıtları <Doç. Dr. Önder DUMAN> 40
Samsun Osmanlı Hakimiyetine Ne Zaman Geçti? <Doç. Dr. Rıza KARAGÖZ> 44
Osmanlı'dan Günümüze Samsun Sahil Sulama Projelerinin 101 Yıllık Hikâyesi <Cemal Yılmaz DEMİR> 48
Yedaş'ın 2019 Vizyonu New York'ta Işıldadı <AKASYAM HABER> 52
Ali Rıza Öztürk Ve Sütpınar Kur'ân Kursu <Yrd. Doç. Dr. Mustafa KARA> 54
Küflü Tütün <Yasin KURT> 58
Âşık Kime/Neye Söyler? <Prof. Dr. Şahin KÖKTÜRK> 60
Metropol Özgürlükler, Gölgelenmiş Kimlikler <Prof. Dr. Mustafa Doğan KARACOŞKUN> 64
Samsun'un Masalcı Dedesi Kavak İlçesi İsmini Nereden Alıyor! <Cemalettin ETLİ KAVAKLIGİL> 68
Çiziyorum <Mustafa Behçet HOROZOĞLU> 69
Bir Şehri Sevmek <Mustafa KUTLU> 72
Vezirköprü'de OFF-ROAD Heyecanı <Seyfullah GÜL> 74
Samsunspor'un Kuruluş Tarihi 19 Mayıs 1919 Olmalıdır! <Şevket ÇORBACIOĞLU> 76
Ramazanın Tadı LOVELET AVM'de Bir Başka <AKASYAM HABER> 79
Samsun'dan Bir Dr. Yusuf Taşkıran Geçti II <Cem GENÇOĞLU> 80
...Baskısı Bulunmayan Kitabın İzinde <Mimar-Şair Mustafa KARAOSMANOĞLU> 84
Kent Estetiği Ve Kent Kimliği Çalıştayı Sunumu <Yük. Müh. Mimar Şeh. Uzm. Embiya SANCAK> 88
Şehrin Ortaya Çıkışında Gelişiminde Mitlerin Rolü <Doç. Dr. Cengiz BATUK> 90

Haberleşme Sistemleri

Apartman Konuşma Sistemleri

Hırsız Alarm Sistemleri

CCTV Sistemleri

Yangın İhbar Sistemleri

Yangın İhbar Sistemleri

GÜNEŞ TELEKOM
HABERLEŞME VE GÜVENLİK SİSTEMLERİ

Adres : Ulugazi Mah. (Kilise Karşı Arası) İlkadım/SAMSUN
Tel : 0 362 432 02 02 Faks : 0362 432 31 27
GSM : 0 533 511 14 94
e-posta :gunestelekom55@gmail.com

www.gunestelekom.com.tr

AH SAMSUN!

Şeyma YENİDÜNYA

Sultan II. Bayezid' in Amasya' da şehzade olarak uzun yıllar kaldığı zamanlarda, yıllarının yarısını Ladik' te inşa ettirdiği bağda geçirirmiş.

Katip Çelebi' nin görkemiyle, Evliya Çelebi' nin güzelliğiyle andığı Karadeniz' e serhat şehir güzel Samsun...

Bir milletin küllerinden yeniden yanan ateş burada körüklendiğinden midir bilmem, Samsun görmeden, yaşamadan evvel de hep güçlü gelmiştir bana. Tam ' Düştüm ' dediğinde elinden tutup kaldıran ağabey gibi olur bazen, hayatının en güzel yıllarını geçirdiğin yuva, bazen de geleceğini kazandığın irfan yuvası... Bundandır ki tarihi önemiyle beraber bende ayrı bir meziyeti vardır bu şehrin.

Sultan II. Bayezid' in Amasya' da şehzade olarak uzun yıllar kaldığı zamanlarda, yıllarının yarısını Ladik' te inşa ettirdiği bağda geçirirmiş. Yine Evliya Çelebi, şehirde ilim ve rütbe sahibi kişilerin bulunduğuna işaret eder. Bunlardan birisi olan nakibü'l-eşraf, Hz. Peygamber soyundan gelen kişilerin işlerini yürütmek için tayin edilen memurmuş. Böyle bir memurun tayin edilmesi de şehirde Hz. Peygamber' in soyundan gelen kişilerin bulunduğunu gösterir. Bunu öğrendikten sonra daha bir hayranlıkla baktım bu topraklara. Sakin, gösterişsiz sureti köklü bir tarihi olmasını en güzel haliyle yansıtıyor. Şehrin her köşesinde alındığını düşündüğüm çetin kararlar gibi dimdik ayakta duran bir şehir.

Miletoslular tarafından Amisos adıyla kurulan ve daha sonra Pers, Makedonya, Pontus, Roma, Bi-

zans, Danişment, Selçuklu ve Osmanlı hakimiyetine giren Samsun tarih boyunca önemini yitirmemiştir.

Varlıkları tartışmalı olsa da Amazonların Temiskira (Terme) kıyılarında yaşadıkları söylenir. Savaşçı kadınlar olarak bilinen Amazonlar, Amazon köyünde temsili olarak yerlerini almışlardır. Amazon Adası da denilen bu yerde, Amazon kadınlarının heykelleri ve yaşayışları gösterilmiştir. Ziyaret eden kişide, şehrin tarihinin çok önceki dönemlerinden itibaren birçok savaşa şahit olduğu izlenimini veriyor. Zincirlenen bedenler, kırılan zincirler, hürriyet mücadeleleri...Hepsi bu topraklar üzerinde yaşanmıştır, uğruna çokça kanlar akmıştır. Şimdi ise çığlık atarcasına bir sükunet ile anlatır o günleri.

Bütün bu tarihi güzelliklerinin yanında benim için önemli yanı elbette burada, dört yıl ailemden uzak, yalnız yaşamamdır.

Geldiğim ilk gün, dün gibi aklımda. Ailem beni bırakıp geri döndüklerinde, hayatta ilk yalnız kalışımdı. Artık çocuk değildim, büyümüş, kendi ayakları üzerinde durmanın ilk adımlarını atmaya başlamıştım. Düşebilirdim, ama tekrar ayağa kalkmayı bilmeliydim, tıpkı bu şehir gibi. Herkesin hissettiği gibi bende korkuyordum tek başına olmaktan lakin bir yerden başlanmalıydı hayata. Farklı bir şehirde yaşayacak olsam her şey daha zor olabilirdi. Geride, bıraktığın ailen, arkadaşların, burada ise hiç tanımadığın koca bir kalabalık. Kalabalığın içindeki yalnızlık.

Tabii bu durum yerini, iyi bir eğitime, güzel dostluklara, genişleyen bir aileye bıraktı. Samsun, içimdeki memleket özlemini karşılayacak birçok parça sundu kendinden. Başka bir şehre alışmayı kolaylaştıran birçok özelliğe sahip.

Ordu ve Samsun aynı ailedeki iki yakın dost gibi yahut iki kardeş. Böyle düşünmek içimi daha da rahatlatıyordu ve ne vakit memleketimi özlesem sahil boyu yürürdüm. Şehrin ışıkları bana evimde oldu-

Zincirlenen bedenler, kırılan zincirler, hürriyet mücadeleleri...Hepsi bu topraklar üzerinde yaşanmıştır, uğruna çokça kanlar akmıştır. Şimdi ise çığlık atarcasına bir sükunet ile anlatır o günleri.

ğumu hissettirirdi. Denizin üstüne yansıyan bu şehrin ışıkları, suda uzun uzun yollar yapardı, beni memleketime götüren yollar... Sadece doğup büyüdüğüm yere benzerliğinden olmadığını düşündüğüm bu yakınlık, bence buraya gelen bütün öğrencilere geçmiş olmalı. Bir tek bana açmadı elbette kollarını, herkesi kucaklayan bu şehir.

Samsun' un insanlarının da payı büyük izlenimlerimin böyle olmasında. Yardımsever ve gönlü geniş bu insanlar, her öğrenciyi kendi evlatları gibi görebilecek yüreğe sahipler. Paranız yoksa sonra verirsiniz diyerek halden anlayan esnaflar, memlekete gidiş-dönüşte bavulumun yükünü benimle paylaşan, vicdanı kollarından güçlü o ağabeyler... Hepsi bu şehre yakışmıştır benim gözümde.

Belediyenin hizmetlerinden de bahsetmemek büyük haksızlık olur elbette. Şehrin düzenlemesi, bu zamana kadar gördüklerim arasında en özenilmiş, en düşünülmüş olanı belki de.

Öğrenciler ve Samsun halkı için birçok spor tesisi, spor aktiviteleri, sahil boyunca spor parkları, su kayağı, kano yapma imkanı mevcut. Spor konusunda kendimizi geliştirebileceğimiz ve Türk gençleri olarak milli bir bilinçle yetişebileceğimiz tüm imkanları sunuyor Samsun bize.

Coğrafi özellikleri açısından yeşile ve doğaya doyabileceğimiz bir yapıya sahip. Kızılırmak ve Yeşilırmak akarsularının delta alanlarında oluşmuş kıyılarında, Bafra ve Çarşamba Ovaları yer alıyor. Tarımsal verimin yüksek olduğu bu alanlar, Allah'ın nimetlerini bu topraklardan eksik etmediğinin en güzel örneği. Halk da verilen bu mükafatın değerini ve önemini bilerek toprağı işliyor ve geçimlerini sağlıyor. Samsun ilinin en yüksek dağı olan Akdağ ise keşfedilmemiş bir hazine gibi, gereken ününü ve hak ettiğini düşündüğüm değerin verilmesini bekliyor.

Helenistik Dönem' e ait olduğu saptanmış, Pontus Krallığı'nın üst düzey yönetici ailelerinden birine ait olduğu düşünülen bir mezar yapısı olan tümülüslerin bulunduğu Amisos Tepesi, hem tarihi ile önem taşırken hem de manzarası ile güzel ve keyifli anların geçirilmesini sağlıyor. Benim için önemi ise tıpkı denizi ve sahili gibi beni memleketimde hissettirmesidir.

Amisos Tepesinden biraz daha yüksek olan Boztepe de teleferik ile çıkma imkanı bulunan doğal bir güzellik. İkisi de şehri koruyan asker gibi bekçiliğini yapıyor bu toprakların ve tüm heybetiyle orada duruyor işte. Bu sebeptendir ki Samsun artık ikinci evim oldu benim.

Yemek kültürü alışmış olduğumun dışında değil bu konuda herhangi bir zorluk ya da sıkıntı yaşamadım. Samsun' un pidesi ise hayran olduğum lezzetler arasında. Türkiye' de de ünü olan ve herkesçe bilinen Samsun' un pidesi, hakkında söylenen tüm sözlerin içini dolduruyor ve sadece gezi amaçlı gelindiğinde, Samsunda yapılacaklar listesine eklenmesi gereken bir madde oluveriyor.

Velhasıl, salt taştan topraktan ibaret olmayan bu şehir benim için ayrı bir yere sahip. Tarihin tozlu raflarında unutulmuş olayların değil, bugün bile değerinin bilindiği istiklal ateşinin yandığı yer, benimde yaktığım küçük bir mumun tüm hayatımı aydınlatacağını bildiğim, ilim irfan öğrendiğim, eğitim-öğretim aldığım, kendime insan olarak da bir şeyler kattığına inandığım hayat yolculuğumun, kısa bir durağıdır.

AÇILDIK
KAYITLARIMIZ BAŞLAMIŞTIR

Bir gün değil, her gün yıldız olmak için; Kuzey Yıldızı İlkokulu.

ÖZEL
KUZEY YILDIZI
İLKOKULU ve OKUL ÖNCESİ

Küçükkolpınar Mahallesi, Nişantaşı Caddesi, 657.Sokak, No:1, Atakum • Samsun
+90 (362) 438 32 22 | kuzeyyildiziilkokulu.com

Serbest Cumhuriyet Fırkası Samsun Vilayet Ocağı önünde bir bayram kutlaması için toplanan halk, 1930

Serbest Fırka Samsun'da Belediye Seçimlerini

TAKSİLER SAYESİNDE KAZANMIŞTI

Samih TİRYAKİOĞLU

'İktidar partisinin Belediye Başkanı Dr. Faik Bey, taksimetre kullanılması mecburiyetini koydurduğu için, şoförler kendisine cephe almışlardı. Seçim günü, Samsunun kenar mahallelerindeki halkı parasız olarak sandık başına taşıdılar ve Serbest Fırka adayı keresteci Resai Bey'in seçilmesini sağladılar.'
Sâmih TİRYAKİOĞLU

Evet, 1930'da Serbest Fırka, Samsun belediye seçimlerini taksiler sayesinde kazanmıştı...

Fakat bu garip olayı anlatmadan önce, Samsun'daki ortamı incelemek gerekir.

Samsun o zaman da -şimdiki gibi- Karadeniz'in gözde ticaret merkezlerinden biriydi. Anadolu'nun içerilerinde elde edilen her türlü mahsul Samsun'dan ihraç olunur, dışarıdan deniz yoluyla gelen mallar da Anadolu'nun içlerine Samsun'dan gönderildi. Ayrıca burası mühim bir tütün üretim merkeziydi.

Lozan barışından sonra kısa süren bir boom (refah) devri başlamış, fakat Amerika'da patlak verip bütün dünyayı sarmağa başlayan büyük ekonomik buhran tesirlerini Türkiye'de, dolayısıyle Samsun'da da göstermeğe başlamıştı. Başlıca ihraç metaı olan tütün, büyük alıcı olan Almanya'nın belli başlı şehirlerinde depolarda bekliyor, mallarına karşılık bankalardan avans alan tüccar, ağır faiz yükleri ve para darlığı altında eziliyordu. Amerika da kendi şirketleri aracılığı ile yaptığı alımları azaltmıştı.

Bu yüzden iflâslar başlamış, meselâ büyük bir tütün tüccarı, bir

bankanın aylıklı tütün eksperliğini yapmağa koyulmuş; eczacılıktan tütüncülüğe geçen bir tüccar yine eczanesine dönmüş; çaparcılıktan (mavnacılıktan) tüccarlığa «terfi» eden bir denizci de yine küreğinin ve dümeninin başındaki yerini almıştı.

Halk da, bu sıkışık durumdan büyük ölçüde mütessir oluyordu. Zira Samsun'da tütünü köylüler çoluk çocuklarıyla yıl on iki ay çalışarak üretirler, şehir halkının büyük bölümü de tütün depo ve fabrikalarında bu tütünleri işleyerek geçimlerini sağlarlardı.

O zamanlar Samsun'un 30.000 kadar nüfuslu bir Anadolu şehri olduğunu da unutmamak gerek.

SIKINTILI GÜNLER:

Memlekette henüz endüstri kurulmamış, yerli mahsulü işleyip değerlendirecek fabrikalar da faaliyete geçmemiş olduğundan, akla hayâle gelmez mallar döviz ödenerek dışarıdan getirtiliyordu.

Meselâ Çekoslovakya ve Macaristan'dan toz ve kesme şeker, Norveç ve Portekiz'den kutu sardalyası, Fransa'dan çimento - kiremit, Belçika'dan de mir - çelik, İngiltere'den (sömürgelerin den getirtip bize sattığı) çay, kanaviçe ve boş çuval, İtalya'dan pirinç, basma ve limon -evet, limon!- alıyorduk.

Aşar vergisi kaldırılmış; fakat savaştan yeni çıkan, kalkınma mecburiyetinde olan memleket birtakım yeni fedakârlıklara katlanmak zorunda kalmıştı. Yabancı sermaye Türkiye'ye kredi açmağa, ticarî ve sinai girişimlerde bulunmağa yanaşmıyordu. Türkiye kendi yağıyla kavrulmak zorundaydı, ekonomik ve ticari usûllere başvurmak gerekmişti.

Bu arada kurulmağa başlanan demiryolu şebekesi de ağır harcamalar yapılmasına yol açmıştı. Ray, travers, vagon, lokomotif gibi demiryolu malzemesini bize Almanya satıyordu. Bu harcamalara döviz yetiştirme imkânı bulunamadığından, daha sonra kontenjan, takas, kliring gibi -Türkiye'nin imkânsızlıklar karşısında âdeta icad etmek zorunda kaldığı- alışılmadık birtakım ekonomik ve ticari usûllere başvurmak gerekmişti

Fakat demiryolu da lâzımdı. Bir örnek vermiş olmak için ekmeği ele alalım:

Un Samsun'a genellikle Sivas'tan, Havza'dan gelirdi. Taşıma işleri, bakımsız ve bozuk kara yollarından yapılırdı. Kışın bu yollar geçilmez hale gelir, un çuvallarını taşıyan ve Amerika'da Batı'-ya göç için geçen yüzyılda kullanılanları andıran üstleri tenteli yük arabaları, Samsun yakınındaki Mahmurdağ'ın, Hacılar dağının yüksek geçitleri buz tutunca buraları aşamazlar, birkaç arabanın atları tek bir arabaya koşularak türlü meşakkatlerle geçitler aşılır, unlar nihayet Samsun'a ulaşırdı; ama çok yüksek taşıma masrafları ödenerek... Bu yüzden, yazın okkası 25 kuruş olan ekmeğin, kışın 125 kuruşa satıldığı olurdu.

Yollar bozuk olduğundan, kamyon ve otobüs taşımacılığı gelişememişti. Ticari metâlar arabalarla, katır, deve kervanlarıyla taşınır,

Aşar vergisi kaldırılmış; fakat savaştan yeni çıkan, kalkınma mecburiyetinde olan memleket birtakım yeni fedakârlıklara katlanmak zorunda kalmıştı. Yabancı sermaye Türkiye'ye kredi açmağa, ticarî ve sinai girişimlerde bulunmağa yanaşmıyordu. Türkiye kendi yağıyla kavrulmak zorundaydı, ekonomik ve ticari usûllere başvurmak gerekmişti.

yolcular gidecekleri yerlere, gemi gibi sallandıkları için, insanın midesini bulandıran yaylı arabalarla giderlerdi.

Halk tabii bu durumdan memnun değildi. İşler durgunlaşmış, gelirler azalmıştı.

Ayrıca sırtlarını siyasî iktidara dayayan birtakım kimseler eş-dost kayırarak, kendilerinin ve yakınlarının çıkarlarını ön plâna alarak bu bozuk düzeni büsbütün çığırından çıkarıyorlar, hoşnutsuzluğun daha da artmasına yol açıyorlardı.

SEÇİM GÜNÜ OLAYLARI:

İşte Samsun'da Serbest Fırka 1930 Eylülünde böyle bir ortamda kuruldu. Partinin oradaki teşkilâtının başına eski subay Şefik Avni, eski Samsun Meb'-usu Emin vb. gibi, öteden beri muhalif olarak tanınan kimseler geçtiler.

Belli başlı ticaret evlerinin bulunduğu Gümrük Caddesi'nde, tüccarlardan yardım toplamak için faaliyete girişen bu müteşebbislerin birkaç saat içinde on bin yani bugünkü para ile yarım milyon liralık bağış topladıkları duyulmuştu.

Belediye seçimlerinin de hemen o günlerde yapılması gerekiyordu. Seçimlerin hiç bir tesir altında kalmaksızın, tarafsızlık ve dürüstlük içinde yapılacağı ilân edilmişti.

İktidarın başkan adayı Dr. Faik Bey'di ve zaten Belediye Başkanıydı. Serbest Fırka'nın başkan adayı ise, kereste tüccarı Ahmet Resaî Bey'di.

Nihayet seçim günü geldi çattı. Fakat o sırada beklenmeyen bir şey oldu :

Dr. Faik Bey dürüst, aydın görüşlü bir zattı. Samsun'da pek keyfi olan taksi tarifelerine çeki-düzen vermek için arabalara taksimetre konulmasını mecburi tutmuştu. Fakat bu, şoförlerin işine gelmiyor, eski usûl sürüp gitsin istiyorlardı.

Dr. Faik Bey yeniden seçilirse, arabalarına taksimetre taktırarak ölçülü para almak zorunda kalacaklardı. Ahmet Resai Bey seçilirse, Allah kerimdi, işi «idare» etmek için bir çare bulunurdu elbet.

Bunun üzerine şoförler işçi ve yoksul halkın yoğun biçimde oturduğu kenar mahallelerden, belediyeye parasız olarak hani harıl seçmen taşımağa başladılar. Gelenlerin de canlan yanık olduğu için, oylarını Serbest Fırka'nın adayına veriyorlardı.

Belediye binası jandarma-polis kordonu altındaydı; ama bu

kuvvetler hiç bir müdahalede bulunmuyorlar, sadece düzenin bozulmamasına, kavga gürültü çıkmamasına göz-kulak oluyorlardı.

Ö zaman Samsun valisi olan Kâzım (İnanç) Paşa, aldığı talimata uyarak, tarafsızlığın hiç bir parti lehine bozul-mamasına itina göstermekteydi.

Seçim bir günde bitmedi. Sabahın erken saatlerinde taksilerle oy vermeğe gelenler, aç ve susuz, sıralarının gelmesini bekliyorlardı. Öğle yemeği saati çoktan geçmişti. İktidar kodamanları seçmenlerin sevgisini kazanıp oy toplayabilmek için herkese pasta dağıtmağa başladılar. Civardaki pastahanelerde kısa zamanda tek pasta kalmadı. Bunu gören Serbest Fırka ileri gelenleri işi, daha pratik tarafından tuttular: Halka ekmek dağıttılar ve bu, çok daha makbule geçti.

Şoförlerin giriştikleri eyleme misilleme olarak, yine iktidar kodamanları kendi lüks, özel arabalarını kenar mahallelere göndererek halkı sandık başına taşımak istediler Bu arabalara kimse rağbet etmedi. Üstelik benzin depolarına şeker atıldı, kezzap döküldü, arabalar işlemez hale getirildi.

Seçimin bir günde bitmeyeceği anlaşılınca, oy sandığı muhafaza altına alındı, işe ertesi gün devam edilmesi kararlaştırıldı. Fakat gergin hava bir türlü yatışmıyordu.

Nihayet seçim sonuçlandı ve Serbest Fırka adayı keresteci Ahmet Resaî Bey'in başkan seçildiği anlaşıldı.

SEÇİMDEN SONRA :

Beri yandan, Meclis'te kıyamet koptu. Serbest Fırkanın kazandığı yerlerdeki vali, kaymakam gibi idareciler ağır eleştirilere uğradılar. Bunlar arasında en çok hücuma uğrayanlardan biri de Samsun valisi Kâzım Paşa idi. O kadar ki, zamanın Dâhiliye Vekili olan Şükrü Kaya Bey Kâzım Paşa için, «Tarafsız ve dürüst davrandı» demedi de «Efendim onun mâzeret-i mâneviyesi vardı...» dedi.

Kâzım Paşa o günlerin dar imkânlarıyla Samsun için çok şeyler yapmıştı.

Şehrin ortasındaki büyük mezarlığı kaldırtarak, o geniş sahayı güzel bir park haline sokup, ortasına bir Atatürk heykeli diktirmiş, su ve elektrik getirmiş, parkın ortasına ışıklı fiskiyeleri olan çok güzel, büyük bir havuz yaptırtmış, Samsun'un ilçelerine giden yolları onartıp, ulaşımı kolaylaştırmağa çalışmıştı. Çarşamba ilçesinde, Kızılırmak üzerindeki Nuh Nebî'den kalma sarsak tahta köprünün yerine beton bir köprü yaptırtmış, gelişi güzel taşıp büyük bil' alanı sık sık sel altında bıraktığı için haklı olarak «Aptal Irmağı» adını alan akarsuya çeki düzen verdirmiş, kışın çamurdan, yazın tozdan geçilmeyen caddelere, sokaklara parke taşları döşetmiş, Rumlardan kalan metrûk, harap bir kiliseyi restore ettirerek akustiği mükemmel bir tiyatro - sinema salonu haline getirmişti. Halk kendisini seviyordu.

Bütün bunlara rağmen, Serbest Fırka kapanınca Kâzım Paşa görevinden alındı. Fakat Atatürk onun iyi niyetinden emin olduğu için, sonradan kendisini İzmir'den mebus seçtirdi, Serbest Fırka macerası da Samsun'da böylece sona erdi.

Şurasını da özellikle belirtmek yerinde olur: Serbest Fırka'nın faaliyette bulunduğu sürece Samsun ve dolaylarında hiç bir gericilik hareketine rastlanmamıştır.

Bütün bu hengâmeden sonra, otomobiller yalnız Samsun'da değil, bütün Türkiye'de taksimetre kullanmağa başladılar. Ancak, bugün bile taksiye binip taksimetreyi açtırabilmek kimin haddine!..

Fethi Bey'in başkanlığında kurulan Serbest Fırka, bilindiği gibi, Türkiye'nin çok partili demokratik nizama geçiş yolunda giriştiği bir denemeydi. Fakat bir muhalefet partisinin mevcudiyetini hazmedebilecek siyasî olgunluğa henüz erişilememiş olduğundan, bizzat Atatürk'ün emriyle başlatılan bu hareket başarılı olamamış ve Serbest Fırka kısa sürede dağılmıştı.

(*)Bu yazı zamanın Samsun Belediye Başkanı Kemal Vehbi Gül tarafından 15 Ocak 1978 tarafından kaleme alınan Bütün Yönleriyle Samsun kitabının 1.Kısım'ından alınmıştır. Yeri gelmişken Samsun'un yakın geçmişiyle ilgili çok önemli yazı ve fotoğrafların yer aldığı bu dört ciltlik çalışma için Sayın Kemal Vehbi Gül'e Samsunlular adına çok teşekkür ediyoruz.(TD)

Çerkes Sürgününde köylerini bırakan dağlı Çerkesler, Pyotr Gruzinski'nin tablosu 1872

GURBETİ VATAN BİLMEK

Samsun'da Kafkas Muhacirlerinin İskânı

Doç.Dr. İbrahim SERBESTOĞLU

Ruslar, topraklarını genişletip Kırım ve Kafkasya'ya hâkim olunca buralarda yaşayanları öteki olarak algılamaya başlamıştı.

Göçün Sebepleri

19. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetinde bulunan Balkanları gezen Avrupalı bir seyyah "Eğer bir Müslüman bir diğer Müslümanı öldürdüyse bu çok iyi bir şeydi. Bir Hristiyan'ın diğer bir Hristiyan'ı öldürmesi durumunda ise en tercihe şayan olan bundan hiç bahsetmemekti, çünkü Avrupa'daki insanlar bunu anlayamazdı. Eğer bir Hristiyan bir Müslüman'ı öldürürse bu kutsal ve haklı bir davranış olurdu. Bir Müslüman'ın bir Hristiyan'ı öldürmesi durumunda ise bu zulümdü ve bütün gazetelere telgrafla bildirilmesi gerekmekteydi." diyordu. Bu gözlem aslında Balkanlarla sınırlı değildi. Kafkasya ve Kırım'da yaşananları da ifade ediyordu.

Ruslar, topraklarını genişletip Kırım ve Kafkasya'ya hâkim olunca buralarda yaşayanları öteki olarak algılamaya başlamıştı. Çünkü dil, din ve ırk farkı milliyetçilik çağında ideolojik manada ulus-devlet kurmaya çalışan Ruslar için büyük bir tehlike olarak kabul ediliyordu. Üstelik bu topraklarda yaşayan insanların büyük çoğunluğu Osmanlı padişahını Halife olarak görüyorlardı. Diğer bir ifadeyle Ruslar, Kırım ve Kafkasya'daki Müslümanlara uygulayacakları baskı ile Osmanlı'dan da intikam almış olacaktı. Bu bir bakıma haçlı

zihniyetinin devamının göstergesi, sancaktarlığının ilanıydı.

Kırım ve Kafkaslardan Osmanlı topraklarına yapılan göçlerde iki önemli dönüm noktası vardır. Birincisi Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı diğeri ise Kırım Savaşı'dır. Kırım'ın Rusların kontrolüne geçmesiyle on binlerce Tatar, Besarabya ve Dobruca'ya, ardından da Anadolu'ya göç etmiştir. Bu dönemdeki göçlerde Rus valilerin baskıları etkili olduğu halde, bir devlet politikasından söz etmek için henüz erkendir. Ancak Kırım Savaşı sonrasında Kafkas halklarının da dâhil edilmesiyle yaşanan kitlesel göçlerde Rus devletinin politik tavrını görmek mümkündür.

Ruslar, Kırım Savaşı'ndaki başarısızlığın bir nedenini Müslümanların vefasızlığı hatta düşmanla işbirliği yapması olarak görüyorlardı. Üstelik yıllardır "medenileştirme"ye çalıştıkları ve Ortodoks mezhebine davet ettikleri Müslümanların "ilkel" yaşamlarına bir son verilmeliydi. Rus hükümetinin talimatları doğrultusunda dinlerini değiştirmeyen Müslümanların sürgün edilmesine başlandı. Karşı koyan Müslümanlar topluca idam ediliyorlardı.

Rusların baskıları karşısında Gözleve'deki Türk kuvvetleri komutanı 14 Nisan 1856 tarihinde muhacirlere izin verilmesi talebini İstanbul'a bildirdi. Oysa bu tarihlerde Osmanlı Devleti ile Rusya arasında göç konusunda bir anlaşma yoktu. Babıâli, hilafet merkezi olarak sınırları dışında kalmış Müslümanları şüphesiz göz ardı etmiyor, ancak göç etmeleri konusunda da teşvik edici bir tutum izlemiyordu. 1859 yılına gelindiğinde sayıları 50.000 civarında olan Çerkeslerin kabul edilmesi için Rusya hükümeti Osmanlı idaresine başvurdu. Bu talep, göçler konusunda iki devlet arasındaki ilk görüşmeydi. Nitekim Osmanlı hükümeti bu görüşme sonrasında muhacirlerin sayısının bildirilenden çok olacağını düşünmüş olacak ki göçmenlerin iskânına dair işlemler Şehremanetinden alarak yeni kurulan Muhacirin Komisyonuna verdi.

Canik Sancağı'nda Çerkesler

Muhacirlerin yoğun olarak toplandıkları merkezlerden birisi de Canik Sancağı'ydı. Özellikle 19. yüzyılın ortalarından itibaren ticaretteki artışla birlikte büyümeye başlayan sancak önemli bir liman kenti haline gelmişti. Buna bağlı olarak da Anadolu içlerinden gelen göçmenlerle birlikte Avrupalı ve İranlı tüccarların da sayısı artıyordu. Canik Sancağı 1831 sayımına göre 40.935'i Müslüman olmak üzere, toplam 55.743 nüfusa sahipti. Sancak merkezi olan Samsun'un nüfusu ise 1836 yılında 10.000 civarındaydı. Her ne kadar iç göçler yaşansa ve yabancılar ikamet etmeye başlasa da Canik Sancağı'nın nüfusunu değiştiren asıl olay Kırım ve Kafkas muhacirleridir. On binlerce muhacir Samsun'da karaya çıkmayı başarabildiğinde önce geçici ardından da kalıcı olarak iskân edilmeye çalışılıyor veya başka şehirlere gönderiliyorlardı.

Muhacirlerin iskânındaki temel sorunlardan birisi organizasyon eksikliğiydi. Gelen hastalara müdahale edecek doktorun eksikliği, hastalıkların salgın boyutuna varması ve önünün alınamamasının yanında bataklık arazilerde iskân, muhacirler arasındaki ölüm

Muhacirlerin yoğun olarak toplandıkları merkezlerden birisi de Canik Sancağı'ydı. Özellikle 19. yüzyılın ortalarından itibaren ticaretteki artışla birlikte büyümeye başlayan sancak önemli bir liman kenti haline gelmişti. Buna bağlı olarak da Anadolu içlerinden gelen göçmenlerle birlikte Avrupalı ve İranlı tüccarların da sayısı artıyordu. Canik Sancağı 1831 sayımına göre 40.935'i Müslüman olmak üzere, toplam 55.743 nüfusa sahipti. Sancak merkezi olan Samsun'un nüfusu ise 1836 yılında 10.000 civarındaydı.

oranının artmasına sebep oluyordu. Samsun ile Çarşamba kazaları arasında iskân edilen muhacirlerin bir kısmı bataklığın sebep olduğu hastalıklara yakalanmamak için yerleştikleri yerleri terk edip, Ladik Kazası'na gittiler. Kabile reislerine mizaçlarına uygun boş arazi bulup yerleşmeleri talimatı verildiği halde arazileri tapusuz olarak kullanan nüfuz sahibi kişilerin engellemeleriyle karşılaştılar. Yaşadıkları zorluklar sonrasında bazı muhacirler Akpınar dağının eteklerine yerleşebildiler.

Kimi muhacirler ise kendilerine yeni iskân yeri bulmak yerine Rusya'ya dönmek arzusunda olduklarını dile getiriyorlardı. Osmanlı hükümeti, iskân yerlerini terk eden muhacirler misafir statüsünde uygun mahallere yerleştirilmeleri talimatını verdi. Ancak sorun çözülmediği gibi yerli ahali mallarının gasp edildiği şikâyetinde bulunmaya başladı. Yerli Müslüman ahali asayişin sağlanması için yerel idarecileri göreve çağırırken, gayrimüslimler ise Canik'te bulunan yabancı ülke konsoloslukarına müracaat ediyorlardı.

Beklenenin üzerinde sayıya ulaşan muhacirlerin iskân edilememesi, sorunlarının çözülememesi hatta bunun için görevlendirilen memurların yetersiz kalması üzerine Babıâli, 1863 yılında taşraya gönderdiği müfettişlere verdiği talimatta muhacirlerin iskânına dair bir madde koydu. Buna göre kalıcı iskân faaliyetlerine ağırlık verilecekti. Bundan önceki çalışmalar incelenecek; hem hazineden hem de ahaliden gerekli yardımlar sağlanacaktı. Yolsuzluk ve hile yapanlar cezalandırılacaklardı.

1863 yılı Nisan ayının sonlarında Canik Sancağı'na gelen müfettiş Ali Rıza Efendi kendisine verilen talimat gereği muhacirlerin sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. Yoğunluğu azaltmak için İskân-ı Muhacirin memuru Salih Paşa ile birlikte koordineli çalıştı. Gelen muhacirleri hemen Amasya, Çorum ve Düzce taraflarına gönderdi. Ancak iskân bölgelerini terk edip Samsun'a gelen muhacirlerin arkası alınamadı. Sivas taraflarında iskân edilmiş olan Nogay muhacirlerinden Samsun'a dönenlerle, Niğde ve Kırşehir taraflarından gelip Rusya'ya dönmek isteyenler Canik Sancağı dâhilinde iskân edildiler. Muhacirleri, kışkırttığı tespit edilen kişilerin uyarılmasına ve Samsun'daki konsolosluklarda görevli ecnebi memurlarla konuşmalarının engellenmesine çalışıldı. Çünkü yapılan konuşmaların Osmanlı yönetimini küçük düşürdüğü düşünülüyordu. Mahalli idareciler, şikâyetlerin önünü almak ve muhacirlerin sefalet çekmelerini önlemek için de her haneye çadır veriyor ve yardımda bulunuyorlardı. Askeriyenin kullanmadığı eski elbiseler muhacirlere dağıtıldı. Samsun ahalisinden yiyecek yardımıyla birlikte giyecek de toplandı.

1864: Ölü Taşıyan Gemiler

Tüm çabalara rağmen ortam hem muhacirleri hem de Osmanlı memurlarını etkilemişti. Muhacirler kendileriyle ilgilenilmediğini söylerken, yetkililer muhacirleri kıymet bilmemekle itham ediyorlardı. İskânla ilgilenen Mirliva Ömer Paşa ile Miralay Salih Bey, kimseyi zorla tutamayacaklarını Rusya'ya dönmek veya iskân yerlerini değiştirmek isteyenlerin masraflarını kendileri karşılamak koşuluyla serbest olduklarını bildirdiler. Oysa 1864 yılı hem muhacirler hem de bölgedeki Osmanlı memurları için daha zorlu geçecekti. Rus hükümeti, Müslüman toplulukların bir ay içinde Kafkasya'yı terk etmelerini istedi. Terk etmeyenlere savaş esiri muamelesi yapacağını ilan etti. Rus Çarının talimatı zaten başlamış olan göçü daha da hızlandırdı. Genellikle deniz yolunu tercih eden göçmenler için yeterli ulaşım aracı olmadığı gibi ulaşım fiyatları da yüksekti. Ulaşım için Fevaid-i Osmaniye, Tersane-i Amire, Tuna Kumpanyası, Bursa Şirketi ve Rus kumpanyasına ait vapurların yanında Türklere ait eski balıkçı tekneleri de kullanılıyordu. Çerkesler, Türk tekne sahipleriyle doğrudan pazarlık yapıyorlardı. Tekne sahipleri, teknelerinin tonajı üzerinde insanı tekneye tıka basa doldurup Karadeniz'e açılıyorlardı. Bu da deniz kazalarına davetiye çıkartıyordu. Pek çok göçmen yolculuk öncesinde bekleme kamplarında hastalanmıştı. Kış mevsiminde yolculuk sırasında da aç ve çıplak oldukları ve sıkışık durumda seyahat ettikleri de için bitkin düşüyorlardı. Göçmenlerin pek çoğu ya yolculuk esnasında ölüyor ya da hastalıklı olarak Osmanlı topraklarına ulaşıyorlardı. Her gemiden 5-10 ölü çıkartılıyordu. Tüm bu zorluklar içerisinde yapılan deniz yolculuğu sırasında veya Osmanlı limanlarına vardıktan sonra tahminen 500.000 kişi hayatını kaybetmişti.

Tün bu zorlu yolculuk sonrasında ve alınan tedbirlere rağmen Samsun'da Kılıçdede Dergâhı'ndan Çarşamba'ya kadar sahilde 80.000 muhacir birikmişti. Muha-

cirler, Kılıçdede, Kurupelit, Dereköy, Derbend ve Kumcağız'da göçmen kampları oluşturulmuş, iskân edilmeyi bekliyorlardı. Ancak ölüm onları karada da bırakmıyordu. Sahiller cesetlerle doluydu. Samsun merkezinde 1864 Ağustosu'nda günde ortalama 15-16 muhacir vefat ederken, sonraki tarihlerde bu sayı 2-3'e düştü. Günlük ölüm ortalaması Kurupelit'te 30-40, Kılıçdede ve Terme'de 45-50, Çarşamba'da da 55 civarındaydı. İstanbul'daki Rus elçisi Ignatiyef Petersburg'a gönderdiği bir raporda "Düşmanlarımız mahvoluyor" diyerek göçmenlerin yolculuk esnasında içinde bulunduğu elim ve vahim durumu özetliyordu.

Zorlu Koşullar: Yiyecek, Giyecek ve Barınma Mücadelesi

Çarşamba ve Ayvacık kazalarındaki devlete ait arazilere yüzlerce Çerkes muhacir yerleştirildi. Hazinedârzâde Said Bey'in bağışladığı Kızılkoruluğu mevkiindeki arsaya da bazı aileler iskân edildiler. Kürtün Irmağı çevresine yerleşmiş olan muhacire de Canik Meclisi'nce 27 top kefenlik Amerikan bezi dağıtıldı.

Muhacirlerin, Müslüman oldukları için baskı görmeleri ve Halifeye sığınmaları, Anadolu insanının kendilerine sahip çıkmasında büyük etkiye sahipti. Hemen her sancakta hazine yardımlarının yanında ahali seferber olup, muhacirlerin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyordu. Bununla birlikte bazı kişilerin yardımları ve görevlerini suiistimal ettikleri de görülüyordu. Canik Sancağı'nda bazı fırıncıların hastalığa yakalanma korkusuyla fırınlarını kapatmışlardı. Üretim yapan fırıncılar da ekmeğin gramajını eksiltiyor veya ekmeği tam olarak pişirmiyorlardı. Canik Meclisi bu konuda fırıncıları sık sık uyarıyordu. Tekrarı durumunda para cezası veriliyordu.

Muhacirlerin iskânıyla ilgilenmeleri için görevlendirilen memurlar da

Muhacirlerin, Müslüman oldukları için baskı görmeleri ve halifeye sığınmaları, Anadolu insanının kendilerine sahip çıkmasında büyük etkiye sahipti.

yolsuzluk yapıyorlar ve suiistimallerde bulunuyorlardı. 16 Ağustos 1864 tarihinde Trabzon'dan eczacı Es-Seyyid Hüseyin Efendi, doktorların muhacirlere yardımcı olmak yerine başka işler yaptıklarına dair İstanbul'a bir mektup göndermişti. Mektupta, Trabzon'a gelmiş olan üç doktordan birinin İstanbul'a döndüğü, kalanlardan Doktor Pertev Efendi'nin, valinin hizmetinde çalıştığı ve muhacir için gönderilen ilaçları amacı dışında kullandığı iddia ediliyordu.

Şikâyetlere bölgede bulunan müfettiş Ali Rıza Efendi de katılıyordu. Tıbbiye Nezareti'nin tabiplere gerekli uyarıları yapmasını ve yerlerine yenilerinin gönderilmesini istiyordu. Sadaret ise olağanüstü şartları göz önünde bulundurarak doktorları görevden almak yerine uyarılmalarıyla yetinilmesi kararı aldı. Müfettiş Ali Rıza Efendi'ye ise görevlerini suiistimal eden mahalli memurların muhacirlerin sorunlarının çözümünde ve hazinenin zarara uğratılmaması konusunda dikkatlerinin çekilmesi talimatı verildi.

Oysa daha 1864 yılının Şubatında Amasya mutasarrıfı Ziya Bey (Paşa) Muhacirin Komisyonu'na gönderdiği yazısında usulsüzlükleri ve iskân faaliyetlerindeki başarısızlıkları ayrıntılı olarak anlatıyordu. Harcamaların amacına uygun yapılmadığına dikkat çekiliyordu. Ziya Bey'e göre boz ve kıraç yerler tarla olarak muhacirlere verilip, iskânın tamamlandığına dair İstanbul'a rapor gönderiliyordu. Oysa üretim yapamayan ve çitten yapılmış derme çatma bir kulübede kalan muhacirlerin hasat mevsimi geldiği için yevmiyeleri kesilince toprağı terk ettikleri görülüyordu. Üstelik bazen muhacirlerin iskân için gönderildikleri boş arazilerin sahipleri ortaya çıkıyordu. Burada iki yönlü yanlışlık vardı. Birincisi memurların görevlerini baştan savma yapıyor olmalarıydı. Zaten çoğu liyakatten yoksun olan memurlar düşük maaşla göreve başlayıp zamanla yerel idarecilerle anlaşarak ölümleri gizlemek, yevmiyelerden kesinti yapmak ya da nakliye ve iskân masraflarını yüksek göstermek gibi yolsuzluklar yapıyorlardı.

Bu şikâyetler üzerine yayımlanan irade-i seniyyeye göre tayin edilen

memurlar öncelikle iskân edilmiş olan muhacirlerle, iskân mahallerini terk edenlerin sayısını ve ölüm miktarlarını tespit edeceklerdi. Muhacirlerin iskân mahallini terk etme sebepleri, arazilerin ve inşa edilen evlerin durumu ile yolsuzluklar araştırılacaktı. Muhacirlerin yerlerini terk etmesine neden olan her türlü olumsuzluk ortadan kaldırılacaktı. Yani muhacirlere verimli araziler dağıtılacağı gibi yerli halkın muhacir iskân edilecek boş ev ve arazilere sahip çıkması da önlenecekti.

Muhacirler iskân edilirken kendilerine iyi-kötü evler yapılıyor, tarım arazisi verilerek ziraî araç-gereç dağıtılıyordu. Ancak henüz üretime geçilememiş olması ve bazı hanelerin bulunduğu alanlar sorun yaratıyordu. Bu durum zaman zaman yerli ahali ile muhacirler arasında tartışmaya yol açıyordu. Nitekim Kavak Kazası'na bağlı Toptepe Köyü'nde Müslüman ve Hristiyan ahali müfettiş Ali Rıza Efendi'nin yolunu keserek köylerine iskân edilmiş olan Çerkes Hacı Gülmet Bey kabilesini şikâyet etmişlerdi. Ali Rıza Efendi, şikâyet üzerine Toptepe Köyü'ne uğrayarak incelemelerde bulundu. Köyde Çerkesler için yirmi yedi hane inşa edilip, çalılık alanlar tarlaya dönüştürülmüştü. Çerkeslerle yerli ahalinin hane ve arazileri arasından bir dere akıyordu. Buna rağmen Çerkesler yerli ahalinin tarlalarını yağmalayıp, derenin karşısında küçük bir ev inşa etmişlerdi. Ali Rıza Efendi, tarafları toplayıp nasihatte bulundu ve tarafların kendilerine gösterilen sınırları aşmamalarını istedi.

Havza Kazası'nda iskân edilen Çerkesler de yerli ahali ile anlaşamıyorlardı. Hırsızlık yaptıklarına dair gelen şikâyetler üzerine Ali Rıza Efendi, Amasya ve Canik mutasarrıflarıyla, Kavak Kazası müdür ve meclis azalarından konuyla ilgilenmelerini ve ahalinin asayiş ve huzurunun sağlanmasına dair tedbirler almalarını istedi. Bunun haricinde Çerkes muhacirlerden 180 kişi Samsun'dan Kumcağız'a kayıklarla gönderilmek istenmiş ancak muhacirler deniz yolunun tehlikeli olduğunu öne sürerek araba ve hayvanlarla karayolundan gitme talebinde bulunmuşlardı. Durumun bildirilmesi üzerine Ali Rıza Efendi, huzuruna çağırdığı tercümanlar vasıtasıyla göçmenleri ikna etti.

Bir başka tartışma ise Terme Müdürlüğü'ne bağlı Terme ve Akçay kazalarında yerleştirilmekte olan muhacirlerden kaynaklıydı. Muhacirlerden bazıları yapılan evleri beğenmeyip yıkmış; yerli ahalinin hayvanlarını çalmışlardı. Avcı köyü muhtarı Mehmed Hurşid ile Saray Köyü muhtarı Bilal'i de darp etmişlerdi. Yerli ahali, muhacirler için güzel şeyler yapmaya çalışmalarına ve verimli araziler vermelerine rağmen bu tür muameleleri kabul edilemez buluyordu. Yapılan görüşmelere ve tembihlere rağmen önü alınamayan bu tür davranışlar sonrasında muhacir beyleri ve hocaları ile Ali Rıza Efendi görüştürüldü. Ali Rıza Efendi, tercüman vasıtasıyla tehdit dolu bir konuşma yaparak muhacirlere ibret olması için beylerini prangaya vurdurttu. Ünye, Fatsa, Bolaman'a gidip Terme'ye geri dönünceye kadar geçen üç gün zarfında muhacirlerin ileri gelenleri bu şekilde gezdirildi. Ardından ıslah olduklarına dair Terme Kaza Meclisi'ne beyanda bulununca tahliye edilmiş olan muhacir reislerine, muhacirlik sıfatına riayet ederek yapılan yardımların değerini bilip, davranışlarını düzelttikleri sürece daha fazla hürmet görecekleri bildirildi. Aksi takdirde daha şiddetli muameleye tabi tutulacakları ifade edilmişti.

Ali Rıza Efendi, muhacirlere yapılan yardımlara rağmen bu tür olayların çıkmasında Canik Sancağı'nda tahammülün üzerinde muhacir birikmesinin rolü olduğunu söylüyordu. Özellikle Trabzon'dan Anadolu'nun iç kesimlerine gönderilmesi gereken muhacirler Samsun'a yönlendiriliyordu. Böylece Samsun'da idareleri güçleşen muhacirlerin asıl iskân yerlerine sevklerinde sorun yaşanıyordu. Trabzon'dan muhacirlerin iç kesimlere gönderilmesi ve vapurlarla Rumeli'ye sevkleri yapılmadığından adeta hem memurlar hem de ahalinin tahammül sınırı aşılmıştı. Ayrıca muhacirlerin birer ikişer olmazsa en fazla beşer hane köylere yerleştirilmelerine dair başlıca kural kabilelerin birbirinden ayrılmak istememeleri nedeniyle uygulanamıyordu. Tüm bunların yanında ziraata alışık olmayan muhacirler yanlarında taşıdıkları silah ve kamalarla bağ-bahçe gezerek ahalinin mal ve hayvanlarına musallat oluyorlardı.

8 Mayıs 1864 tarihinde Samsun'a gelen misyoner Henry John Van Lennep, şehrin her tarafında bulunan muhacirlerin tabanca ve kama sattıklarını söylüyordu. Muhacirler arasında silah taşıma sıradan bir durumdu. Altı defa patlar tabancayı Çarşamba Kazasında kendileri üretiyorlardı. Ancak so-

kaklarda silahla gezmeleri yasak olduğu halde uyarıları dikkate aldıklarını söylemek zordur.

Sonraki yıllarda da ne göçlerin arkası geldi ne de muhacirlerin iskân ve asayiş sorunları çözülebildi. Sonradan gelenler daha önce gelip Canik Sancağı dâhilinde iskân edilmiş kabile ve akrabalarının yanında kalmak istediklerinden başka yere gitmemekte ısrar ediyorlardı. Mayıs 1866 tarihli bir rapora göre Canik kazalarında toplam 23.944 muhacir olup bunlardan 13.900'den fazlası Çarşamba Kazası'nda iskân edildi.

SONUÇ

Kırım ve Kafkas muhacirlerinin iskânı mali açıdan zor günler geçiren Osmanlı Devleti için bir sınav niteliğindeydi. Halifenin korumasına sığınmak için topraklarını terk edip, hasta ve sefil bir şekilde Osmanlı topraklarına ulaşmayı başaranlar, zorlu iskân süreciyle karşı karşıya kalıyorlardı. Çünkü Osmanlı teşkilat yapısının henüz bu derece büyük bir kitlesel göçü organize edecek tecrübesi yoktu. Üstelik memurlar dahi hastalığa yakalanma korkusu başta olmak üzere pek çok nedenle görevlerini aksatıyorlardı. Yerli ahali her ne kadar yardımlarını eksik etmemişse de kendi ikamet mahallerine yakın arazilerde muhacir iskânına da sıcak bakmıyorlardı. Özellikle nüfuzunu kullananlar, muhacirlere tahsis edilen arazileri uhdelerine geçirip, iskânın gecikmesine yol açıyorlardı. Bu bağlamda muhacirler de yokluk ve alışkanlıkların etkisiyle bazı sorunlara sebep oluyorlardı. Özellikle kabile şeklinde yaşamaları, iskân mahallini beğenmemeleri, yapılan yardımları yetersiz görmeleri, yerli ahaliyi rahatsız edici davranışlarda bulunmalarıyla neticeleniyordu. Haklarında yapılan şikâyetler karşısında ise genel olarak merhamet duygularıyla muamele görmüşlerse de bazen şiddetle karşılaştıkları da oluyordu.

Uzun vadede bakıldığında ise muhacirler Canik Sancağı'nın ticarî hayatına canlılık getirdiler. Tarımsal kalkınmada yerli ahaliden daha üstün ve yeniliklere daha açıktılar. Yulaf ve mısır üretiminin çoğunu muhacirler sağlıyordu. 1883 tarihli İngiliz konsolosluk raporuna göre Samsun'un ihracatında 200.000 sterlin değerinde payları vardı. İngiliz pamuklu ürünleri başta olmak üzere kaliteli mamuller kullanıyorlardı. Diğer bir ifadeyle zamanla "yerli ahali" konumuna geçen muhacirler kadim Canik ahalisine birçok konuda öncülük yaptılar.

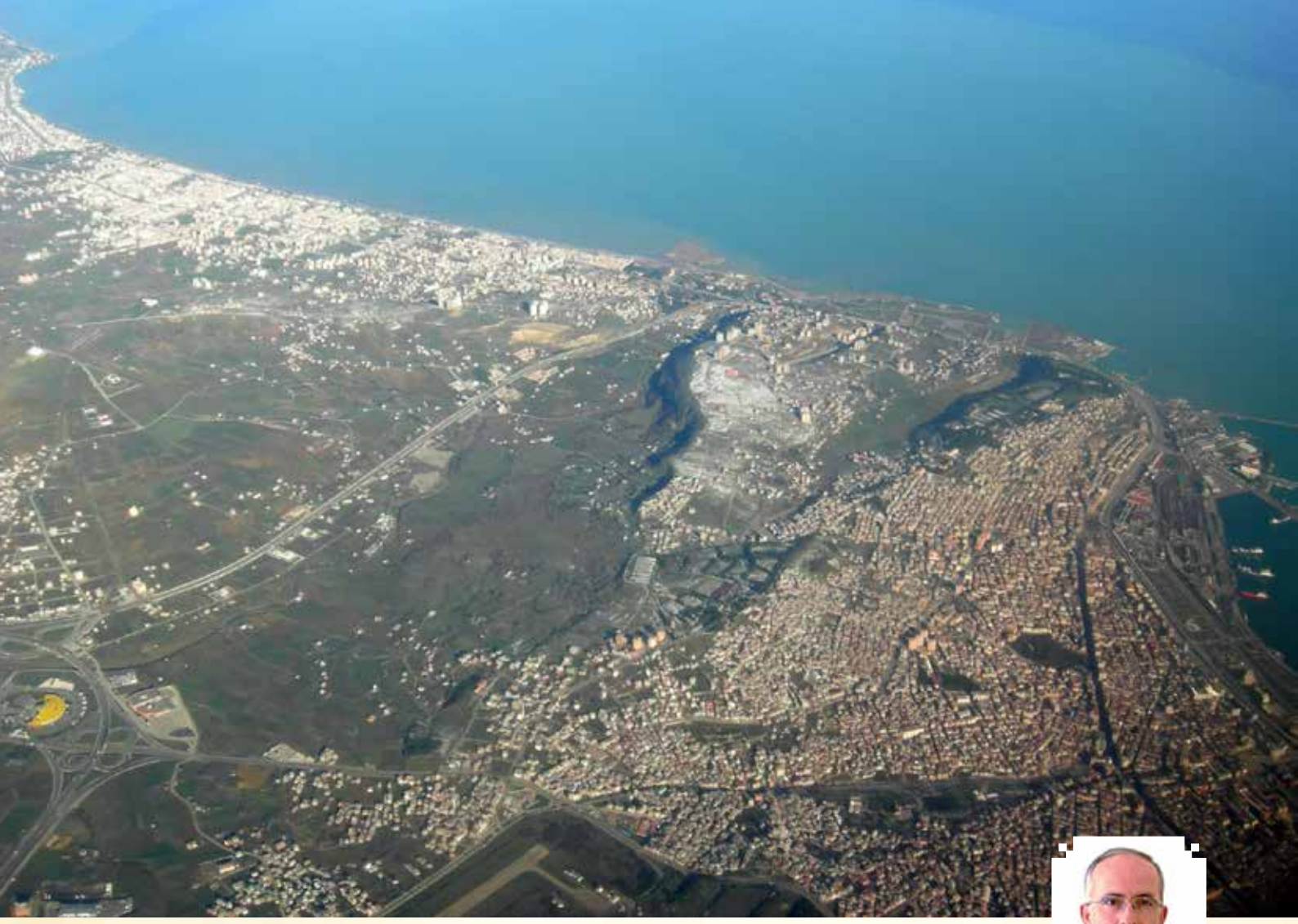

SAMSUN ve AMİSOS

Prof. Dr. Cevdet YILMAZ

Samsun şehri üzerine yapılan tartışmalara her geçen yıl yenileri eklenmekte, bunlar içinde şehrin tarihsel geçmişinden kaynaklanan bazı hususlar bugünün başlıca polemik konularını oluşturmaktadır.

Şehirle ilgili bu tartışmalı konular eskiden yeniye doğru; "şehrin geçmişinin kaç bin yıl geriye gittiği", "Amazon efsanesi", "Amazon köyü ve heykelleri", "ilk kuruluş yerinin neresi olduğu", "Amisos mu Samsun mu", "Amazon şehri mi İlkadım şehri mi", vd. şeklinde sıralanabilir. Üzücü ve düşündürücü olan husus ise, bu tartışmalar yapılırken bilimsel verilere çok az müracaat edilmesidir. Gerek yöneticiler ve şehrin ileri gelenleri, gerekse halk ve onların temsilcisi olan sivil toplum örgütleri, ilmî değeri şüpheli bilgilerle, kendi inandıkları ve doğru bildikleri hususları, karşı tarafa adeta dayatarak, bunların herkes tarafından sorgusuz sualsiz kabul edilmesini istemektedirler. Bu durum ise zaten birlik ve beraberlik sıkıntısı çeken Samsun'da ayrı bir huzursuzluk yaratmaktadır.

Dergimizin bu sayısında yukarıda bahsedilen konulardan "Amisos mu Samsun mu" polemiği üzerinde durulacak, şehrin bugünkü fotoğrafları üzerinden, tarihsel geçmiş ana hatlarıyla aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Öncelikle belirtmemiz gerekir ki bugün batıda Taflan'dan doğuda Çınarlık'a kadar uzanan Samsun kentsel alanının, yani Samsun şehrinin tarihsel geçmişi yaklaşık 10.000 yıl kadar geriye gitmektedir. Samsun'da merkez ilçeleri oluşturan şehirsel alan içinde en eski iskân izlerine Tekkeköy'de M.Ö. 12.000 ile 8.000 yılları arasında Mezolitik döneme ait mağara yerleşmelerinde rastlanırken, İlkadım ilçesinde Mert Irmağı kıyısındaki Dündartepe'de ise Eski Bronz çağına ait yerleşim izleri tespit edilmiştir. Burası (mevcut bulgulara göre), bugünkü şehir merkezindeki ilk iskân yeridir. Samsun şehirsel alanı içinde yer alan Tekkeköy, Dündartepe, Toptepe, Toramantepe ve Amisos höyükleri vb. arkeolojik sit alanları, şehrin ilk-

çağlara uzanan tarihsel geçmişinin günümüze kalan en belirgin kalıntılarıdır.

Konumuzu oluşturan Amisos'un geçmişi yaklaşık 1500 yıl, Samsun'unki ise yine yaklaşık 800 yıldır.

Amisos (Kara Samsun/Gâvur Samsun)

Antik Amisos kenti bugün Samsun şehir merkezinin hemen batısında yer alan Toramantepe-Baruthane-Kalkanca mevkiini içine alan, ortası çökük kenarları yüksek bir sahada kurulmuştur (Şekil 1 ve Foto 1). Kuzeye bakıldığında engin denizi (ve denizden gelebilecek tehlikeleri) gören, doğuya bakıldığında limana hâkim bir mevkii olan bu saha ilkçağdan günümüze ideal bir yerleşim alanı olarak dikkati çeker. Yeni yapılan yüzey araştırmalarında bu yörede Son Demir Çağı'na ait çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Bu son tespitler yörenin tarihsel geçmişinin çok daha eski olduğu ve kentin lokasyonunun çok daha eski zamanlarda da dikkat çektiğinin bir kanıtıdır.

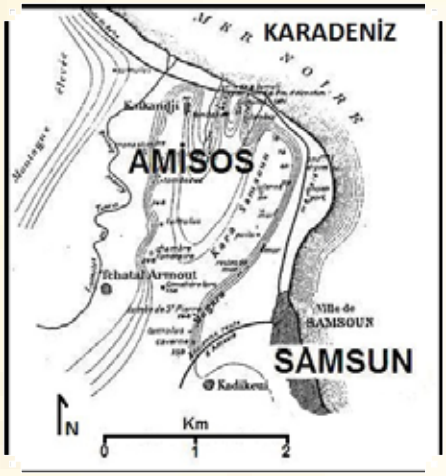

Şekil 1. Amisos (Gâvur/Kâfir Samsun ya da Karasamsun) ve Müslüman Samsun.

Foto 1. (Şekil 1'e göre) Amisos kentinin (Baruthane-Kalkanca-Çatalarmut mahallelerini içeren) kuruluş yeri ile Müslüman Samsun'un (Büyük Camii ve Kale Mahallesi civarının) uçaktan görünümü.

Bu sahanın doğu kesimini oluşturan Toramantepe kentin idarî merkezini, antik limana inen ve limanı çevreleyen kesimi ise ticarî merkezini oluşturmuştur (Şekil 2, Foto 2).

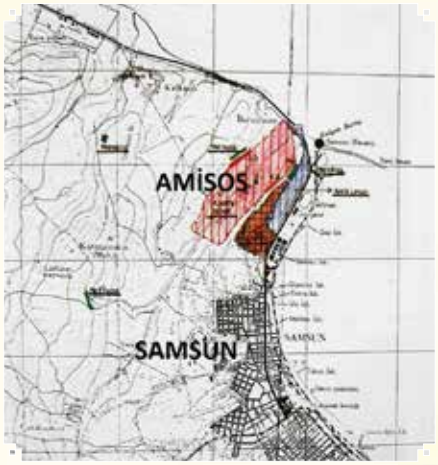

Şekil 2. Halk tarafından yüzyıllardır Gâvur Samsun ya da Kara Samsun olarak adlandırılan Amisos'un Toramantepe boyunca uzanan idarî kısmı (kırmızı çizgili alan kesim), Antik Liman sahası (mavi ile gösterilen yer) ve bunların hemen güneyinde "bir ok atımlık mesafe"de yer alan Müslüman Samsun (S.Atasoy'dan değiştirilerek).

Antik dönem yazarlarına göre Amisos kenti ilk olarak M.Ö. 6. Yüzyıl başlarında Miletoslu tacirler tarafından kurulmuştur. Daha önce Sinop'ta bir koloni oluşturan Miletoslular o zaman için küçük bir yerleşim yeri olan Amisos'u da ele geçirmişler, buraya hâkim olmakla Karadeniz'le iç bölgeler arasındaki ticaret yolunun başını tutmak istemişlerdir. Daha sonra buraya M.Ö. 5. Yüzyıl başlarında Atinalılar da gelip yerleşmişlerdir. Kent sırasıyla Klasik, Hellenistik ve Bizans dönemlerini yaşamış ve M.S. 12. Yüzyıl'a kadar müstakil, 15.Yüzyıl'a kadar da yaklaşık 250 yıl süreyle Müslüman Samsun'la yan yana varlığını sürdürmüştür.

Amisos kenti, varlığı ilkçağlara kadar uzanan meşhur Ninova-Amisos yolunun Karadeniz sahilindeki başlangıcı ve yine aynı şekilde Mezopotamya'ya kadar uzanan geniş bir hinterlandın Karadeniz'e açılan kapısı konumunda olmuştur. Bu özelliği ile Amisos ve çevresi tarihsel süreç içinde sırasıyla Hitit, Pers, Roma ve Bizans İmparatorluğu yönetimlerinde kalmış, 9. Yüzyıl'da Arap akınlarına maruz kalmıştır.

Arkeologların tespitlerine göre Miletoslular (bugün Sahra Sıhhiye ve Sağırlar okulunun da bulunduğu) Toramantepe civarında ilk kent

Foto 2. Yaklaşık 100 yıl öncesine ait bu fotoğrafta; Antik Amisos'un kurulduğu Toramantepe, aşağı kesimde Fener civarında Antik Liman sahası ve önde günümüze ulaşan Müslüman Samsun.

yerleşimini kurmuşlardır. Cadde ve sokak sistemleri oluşturmuşlar, idarî ve dinî yapılar tesis etmişlerdir. Burada kentin yönetici, tüccar, din adamı vb gibi şehrin varlıklı ve önde gelen kesimi ikâmet etmiştir. 44 hektar kadar yer kapladığı sanılan bu alanda tespit edilen kale ve sarnıç kalıntıları ile mozaik yer döşemeleri buna kanıt olarak gösterilmektedir.

Toramantepe'nin doğusunda kalan ve denize kıyı olan kesimde ise başka bir yerleşme daha kurmuşlardır. Bu yerleşme esas olarak Toramantepe'deki yerleşmenin devamı ve bir alt mahallesi şeklinde olup, esas olarak liman faaliyetleri ile ilgilidir. Limanda çalışanlar, denizciler ve kölelerin ikametgâhları ile yük hayvanlarının ahırları vb barınak ve tesisler burada yer alıyordu.

Amisos ilk olarak 1185'te II. Kılıçaslan döneminde Selçuklu Türklerinin yönetimine geçmiştir. Selçuklulardan sonra (250 yıla yakın bir süre) Cenevizlilerin kontrolünde kalan Amisos, Sultan Mehmet Çelebi döneminde tekrar Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Cenevizliler Türkler tarafından ele geçirilmek üzere olan şehri ateşe vermişler, arkalarında bir harabe bırakarak Amisos'u terk etmişlerdir.

Amisos'un yer aldığı Kara Samsun'daki Toraman Tepe, 1954-1956 yılları arasında Amerikan Radar tesisleri yapılırken düzleştirilmiş ve o zamana kadar toprak altında kalmış son kalıntılar da bu süreçte tahrip edilmiştir (Foto 3). Bugün askerî yasak bölge içinde, Geç Roma dönemine tarihlenen bir döşeme mozaiği, çeşitli sütun başlıkları ve sarnıç bulunmakta (Foto 4), limana bakan kesimde ise küçük bir kale kalıntısı hâlâ varlığını muhafaza etmektedir (Foto 5). Aynı bölge yakınında (Cedit mahallesinde) yol yapımı sırasında ortaya çıkan Amisos hazineleri müzede sergilenirken (Foto 6), Baruthane tümülüsleri altında yer alan mezar odaları da o dönemden kalan izler olarak ziyaretçilerini beklemektedir (Foto 7-8).

Foto 3. 1950'li yıllarda çekilen bir fotoğrafta o tarihte halâ ayakta olduğu anlaşılan Amisos kalesi surlarından bir parça.

Foto 4. (Bugün askerî saha içinde kalan bölgede tespit edilen) Amisos kentine ait mozaik kalıntıları.

Foto 5. Toramantepe'nin limana bakan yamacında kurtarma kazısı sonucu ortaya çıkarılan Antik Amisos kalesinden günümüze kalan bir kesit.

Foto 6. (Baruthane yamaçlarında bir yol yapımı sırasında ortaya çıkarılan ve bugün Samsun Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen) Amisos hazinesinden parçalar.

Foto 7. Mithridates sülalesinin hüküm sürdüğü Hellenistik döneme ait olduğu tahmin edilen Baruthane tümülüsleri

Foto 8. Baruthane tümülüsleri altında -ziyarete açık- mezar odası girişi.

Samsun (Müslüman Samsun)

Selçuklu Türkleri 1185'te, o dönemde Cenevizlilerin elinde olan Amisos kentine yerleşmek yerine, Amisos'un 3 km doğusunda deniz kıyısına (bugün Büyük Camii'nin de yer aldığı ve o zaman inşa ettikleri kaleden adını alan bugünkü Kale Mahallesi civarında) yeni bir şehir kurmuşlardır (Foto 9,10,11,12). Tarihte "Müslüman Samsun" olarak adlandırılan yer burasıdır ve bizzat Türkler tarafından Antik Amisos'tan tamamen ayrı ve bağımsız olarak inşa edilmiştir.

Foto 13. (Uçaktan çekilmiş günümüze ait bir fotoğraf üzerinde) Kara Samsun ve Müslüman Samsun'un kuruluş yerleri ve aralarındaki "bir ok atımlık mesafe".

Foto 9,10,11,12 Müslüman Samsun'un kurulduğu ve gelişme gösterdiği kale ve çevresi ile bu kaleden günümüze ulaşan duvar kalıntıları.

Kendi kurdukları Müslüman Samsun'a yerleşen ve burada yaşamaya başlayan Türkler ile Amisos halkı arasında ihtiyaçtan doğan bir ticarî ilişki ortaya çıkmıştır. Amisoslular kökenleri gereği denizi çok iyi tanıyor ve ondan en iyi şekilde yararlanmasını biliyorlardı. Ayrıca Karadeniz kıyısı ve karşısı boyunca yer alan kolonilerle de ticari ilişkilerini sürdürüyorlardı. Selçuklu Türkleri ise Anadolu'nun içlerinden geliyor, buradaki potansiyeli anlıyor, kervan yolları üzerinden ticaret yapıyorlar, fakat ilk defa karşılaştıkları Karadeniz'i tanımıyor, denizciliği ve deniz ticaretini de yeteri kadar bilmiyorlardı. Bu farklılık ve birbirlerine olan ihtiyaç kısa zamanda iki toplumu yakınlaştırdı ve dost olmalarını sağladı.

Kısa zamanda kurulan ticarî ilişkiler her iki tarafın da işine geldiği sürece dengeli bir şekilde gelişerek uzun süre devam etti. Böylece Karadeniz kıyısında yaklaşık 5 km mesafe içinde biri Türklere, diğeri gayrimüslimlere ait iki kent ortaya çıkmıştır. "Bir ok atımlık mesafede" yaklaşık 250 yıl bu birliktelik devam etmiştir. Bu süre içinde Türkler burayı "Kâfir/Gâvur Samsun" olarak isimlendirmiş, kendi yaşadıkları yer ise "Müslüman Samsun" olarak kalmıştır (Foto 13).

Selçuklu Türkleri ve onları takip eden çeşitli beylikler (önce Pervaneoğulları, İlhanlılar ve Candaroğulları, ardından hepsi birlikte Canik Beyleri olarak adlandırılan, Kubadoğulları, Bafra Beyleri, Taceddinoğulları, Taşanoğulları ve Hacıemiroğulları) dönemleri de dahil yaklaşık 250 yıl süreyle bu iki toplum yan yana yaşamıştır. 1420'lere gelindiğinde Sultan Mehmet Çelebi döneminde Amisos bu kez kesin olarak Osmanlı Devleti'ne katılmıştır[1]. Yukarıda da belirtildiği gibi, (Selçukluların kurduğu Müslüman) Samsun anlaşma yoluyla alınırken Ceneviz kolonisinin bulunduğu Amisos savaşarak ele geçirilmiştir. Bu sırada Cenevizliler Türkler tarafından ele geçirilmek üzere olan şehri ateşe vermişler, ardından gemilerine binerek Amisos'tan ayrılmışlardır. Rivayete göre, savaş esnasında çıkartılan yangının söndürülememesi nedeniyle Amisos tamamen yanmış, şehirden geriye siyah bir kül yığını kalmıştır. Kentin bu kesiminin

[1] Ayrıntılı bilgi için bkz. Rıza Karagöz, "Samsun Osmanlı Hâkimiyetine Ne Zaman Geçti?", Bütünşehir Dergisi, Sayı:6, Sh.44-47.

o günden bugüne Kara Samsun olarak adlandırılması bu siyah kül yığını ile alâkalıdır. Kısaca belirtmek gerekirse, Amisos kenti günümüzden yaklaşık 600 yıl önce (1418-1420'de) Osmanlılara karşı savaşı kaybeden Cenevizlilerin burayı yakıp terk etmeleriyle yok olup, tarih sahnesinden çekilmiştir.

Samsun şehri, 13.Yüzyıl'ın başlarından 20.Yüzyıl'ın ortalarına kadar yaklaşık 700 yıl boyunca batıda Kalyon (Fener) burnu ile doğuda Mert ırmağı arasında kalmıştır. Sırtını güneydeki tepelik alanlara yaslamış ve yine yüzyıllarca bu tepeliklerin arkasına geçmemiştir (Foto 14).

Şehirde hâkim rüzgârın kuzeybatı yönden esmesi batıdaki Kalyon burnu sayesinde Samsun koyunu nispeten güvenli hale getirmiş, bu durum fırtınalı havalarda kısmî koruma sağlayarak tarihsel süreç içinde şehrin liman kimliğinin ön plana çıkmasında etkili olarak bugünlere ulaşmasını sağlamıştır.

Foto 14. Müslüman Samsun yüzyıllar boyunca Mert ırmağı ile Kalyon burnu arasında gelişmiş, 1950'li yıllara kadar bu alan dışına çıkmamıştır.

SONUÇ VE BUGÜN

Yukarıda ana hatları ile tarihsel süreçte oynadıkları rol dikkate alınarak Samsun ve Amisos kentleri ayrı ayrı irdelenmiştir. Verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere Samsun Amisos'un devamı, yani onun külleri üzerinde kurulmuş bir şehir değildir. Amisos Miletosluların kurduğu, Atinalılar ve Cenevizlilerin yaşadığı, son 250 yılı Müslüman Türklerle komşu olmak üzere, yaklaşık 900 yıl yaşadıktan sonra yakıp terk ettikleri bir kenttir.

Samsun ise Amisos'un 3 km doğusunda Selçuklu Türkleri tarafından kurulan ve (son yüzyıl içinde kısmen gayrimüslimlerin de bir dönem ikâmet ettiği) 800 yıllık öz be öz Müslüman Türk şehridir.

Artık Amisos yoktur ve 1420'de tarihin derinliklerine gömülüp gitmiştir. Fakat 12.Yüzyıl'ın başlarında Müslüman Türklerin kurduğu Samsun şehri halâ ayaktadır ve ilelebet öyle kalacaktır.

Bu şehrin idarecileri ve sakinleri bu gerçekten hareketle; kentin tarihsel dokusunu canlandırırken, yeni mimarî uygulamalar ve çevre düzenlemeleri yaparken ve anıtsal projeler gerçekleştirirken; halk ise dükkân ve işyerlerine isim verirken bu tarihî gerçekleri göz önünde bulundurmalıdır.

Şüphesiz bir kentin yakın çevresi ile birlikte tarihsel geçmişi o kent için büyük bir zenginliktir. Şehirler tarihsel geçmişleri ve bu geçmişe ait olarak barındırdıkları kültürel mirasla gurur duyarlar. Geçmişten kalan bu zenginliğin gelecek nesillerle buluşturulması sadece o şehrin idarecilerinin değil, halkın da sorumluluğudur. Bu konuda hiçbir ayırım gözetmeksizin ne gerekiyorsa yapılmalıdır. Fakat herşey yerli yerinde güzeldir ve kraldan çok kralcı olmak iyi bir şey değildir. Şayet birileri atalarının emanetini görmezden gelip, bunların yok olmasına adeta göz yumarken, aynı kişiler suret-i haktan görünüp (başkaları tarafından zaten yaşatılan) diğerlerinin sevdası ile yanıp tutuşuyorsa ve sadece onları ayakta görmek istiyorsa burada bir problem var demektir. Bilgi ve kültürel bilinç düzeyimizi arttırarak, olaylara biraz daha millî bakarak bu sorunların üstesinden gelebiliriz. Aksi takdirde gelecek nesillere karşı hepimiz mes'ul oluruz.

BU ŞEHİR

Tahsin ÇAYIROĞLU

Acem Tekkesi'nde sabahladım neyin en derin girdabında,
Tılsımı üzerimdeyken nağmelerin geçtim Çiftehamam'a!
Solumda yıllanmış Taşhan, tarihi Belediye Sarayı sağımda,
Saatkulesi Sultan Hamit'in anısına gökyüzüne yükseliyor!

Büyük Cami'nin ayakları kalenin harabelerine basmış,
Kimsecikler yok, yok güvercinler; eski meydan yıkılmış,
Her şey masal gibi, dünden bugüne bir ulu çınar kalmış,
Bir ıslık çalıyor uzaktan, belli ki kara tren rayları yalıyor!

İş kollayan amelelerin virane kahvesinde eğleniyorum,
İskemleye oturup, sıcak simit ile demli çay içiyorum,
Eskiye, eskimişe dair ne varsa umursamadan bakıyorum,
Eskici geçiyor, kamburundaki küfesinde maziyi taşıyor!

Vedalaşıyorum eski semtin yorgun kahvehanecisiyle,
Subaşı yoluna sapıyorum, kasaplar ve balıkçılar iç içe,
Hamsi, lüfer; tavuk, bıldırcın; sırıtıverir bir pişmiş kelle,
Ölü var şehirde, Yeraltı Cami'nin müezzini salâ okuyor!

Sabah bereketi ile açılır dükkânlar Mecidiye Çarşısı'nda,
Sular serpilir, sokaklar süpürülür, tezgahtar kızlar kapıda,
İşçinin, memurun, öğrencinin yolları kesişir bu sokakta,
Gazi Müzesi'nin önünde bir kalabalık, herkes koşturuyor!

Reji İdaresi'nin yanından geçtim eski Hükümet Caddesine,
Gün Ondokuzmayıs sanki şahlanmış at üstünde Gazi Paşa!
Bandırma Vapuru ufukta, eğilir başlar bu kutlu meydanda,
Vatan sağ, vatan salim; bir evlat elleri semada, şükrediyor!

Faytonlar kordonda türküler, şarkılar taşır Sevgi Gölü'ne,
Garda hareket düdüğü ötüyor, koşuyor bir yolcu sevgiliye,
Bense liseler yolundan saptım şehrin en gözde caddesine,
Çiftlik'te genç; kız, erkek; yerli, ecnebi bir alem dönüyor!

Şehir, bildik şehir değilmiş; yeni, yabancı bir hale bürünmüş,
Yalnız bağlamasında türkü; bal kaymağındaki tat aynı kalmış,
Gökyüzünde bulutlar, yükseklerde kar; şehre yağmur yağmış,
Sanat Sokağı'nda yaşlı bir ressam eski Samsun'u resmediyor!

27.02.2015/ Samsun

DEMOKRAT PARTİ
Samsun İl ve İlçe Teşkilatları (1946-1950)

Civan ÇELİK

Bu milletin demokratlara olan inancının çökmesi demek oluyordu; zira o zaman halkta şu inanç vardı: "İsmet Paşa kurt politikacıdır, devlet cihazı da elindedir.

Demokrat Parti 7 Ocak 1946'da kurulur kurulmaz yurt sathında teşkilatlanmasına başlamış olmasına rağmen, İsmet İnönü 1 Kasım 1945'deki konuşmasında seçimin Kasım 1947'de yapılacağını söylemesinden dolayı, Demokratlar daha önlerinde bir yıldan fazla zaman olduğunu sanıyorlardı. Bu süre içinde ülkede CHP kadar olmasa bile kısmen teşkilatlanacak ve yeterli propaganda yapabileceklerdi. Fakat olaylar onların umduğu gibi gelişmedi. CHP 1946 nisanındaki kurultayda belediye seçimini hemen, milletvekili seçimini de 21 Temmuz 1946'da yapılması kararını aldı. Bu demekti ki belediye seçimlerine katılsa bile hiçbir hazırlık yapmaya zamanı yoktu. Milletvekili seçimine ise ancak ülkenin yarısından az bölümünde hazırlık yapabileceklerdi. Neticede seçime girmiş olacaklar, ama kaybetmiş görüleceklerdi. Bu milletin demokratlara olan inancının çökmesi demek oluyordu; zira o zaman halkta şu inanç vardı: "İsmet Paşa kurt politikacıdır, devlet cihazı da elindedir. Ne yapar eder Demokratlar'a iktidarı teslim etmez. O halde Demokrat görünerek

boşuna devlet güçlerinin husumetini çekmemek akıllıca bir tercih olur." Bu anlayışla birçok kişi istemese bile oyunu CHP'ye verecekti. CHP'nin 1947'de yapılması gereken seçimi 1946'ya alması DP'lileri çok kızdırdı. CHP'liler erken seçimi şunun için istiyordu: Muhalefet yeterli hazırlığa fırsat bulamayacağından iktidar olma hevesi azalacaktı. DP önderleri henüz politikalarını tam olarak belirlemediklerinden partinin fikri şahsiyeti oluşmamıştı, bu nedenle partinin dinci-gericiden topraksız köylüye kadar her alandaki seçmene ulaşması gerekiyordu. (Sakal,2008:115) Bu nedenlerle DP çok hızlı bir teşkilatlanmaya girdi. Kuruluşundan iki ay sonra Demokrat Parti o zaman mevcut altmış üç vilayetten, ancak on altısının vilayet merkeziyle, otuz altı kaza merkezinde ve sayısı belirsiz köyde şubeler açtı. (Cumhuriyet, 2.02.1946)

Demokrat Parti'nin kurulduğu nizamnamenin İçişleri Bakanlığı'na verildiği ve 20 Ocak itibari ile Türkiye'de teşkilatlanmaya başlayacağı yazılıyordu. (Samsun ,11 Ocak 1946) 22 Ocak 1946'da Samsun'da da DP Şubesi açılacağı haberleri CHP'ye iletilmeye başlanmıştı. Ve bu Samsun CHP teşkilatını endişelendirmekte idi. Bu duyumlara göre; Şefik Avni Özüdoğru, Süleyman Balkan ve Avni Musaoğlu'nun isimleri geçmekte idi. Çünkü Avni Musaoğlu 11 Ocakta, Süleyman Balkan 21 Ocakta CHP'den istifa etmişlerdi.

Samsun İl Kongresi

Şefik Avni ise hiçbir partiye üye değildi. Aynı günlerde Terme İlçesi'nin ileri gelenlerinden Hacı Kuzu'nun damadı Mustafa Keleş ve arkadaşlarının Mili Kalkınma Partisi'ni kurmak için CHP'den istifa etikleri ancak DP'ye geçecekleri haberleri gelmektedir. (BCA.030.01.45.268.6) D.P. ilk şubesini Samsun'da açtı. Bu tarih 1 Şubat 1946'dır. 1956 Yılında bizzat Adnan Menderes tarafından, Demokrat Parti Genel Kurul Başkanlığına yazılan bir yazıda Menders; " Partimizin ilk kuruluş yeri olan Samsun'da parti binası satın alınması için kullanmadığı 1955 Marka Cadillak marka otomobilini Samsun İl İdare Heyeti'ne hediye ettiğini" belirtmektedir. Samsun'da ilk teşkilatın açıldığı yer olması nedeniyle önem arz etmektedir. Bu durum Adnan Menderes'in Samsun'a olan ilgi sevgisinin de bir göstergesidir.

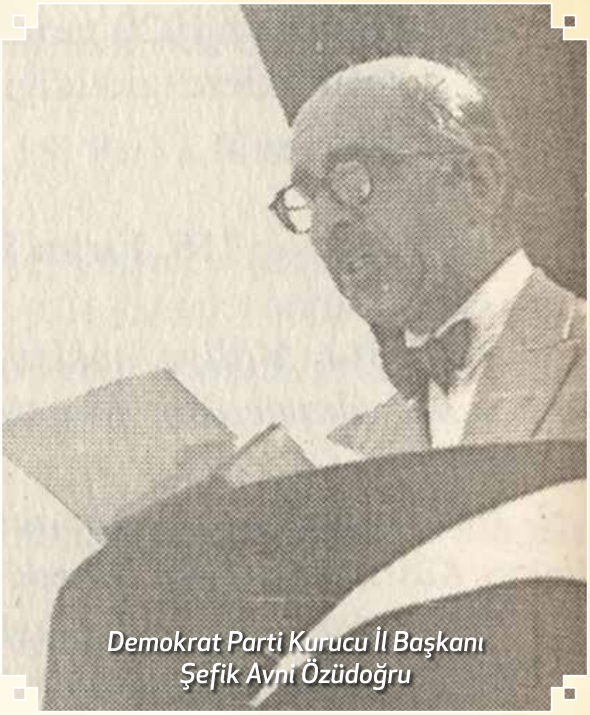
Demokrat Parti Kurucu İl Başkanı Şefik Avni Özüdoğru

İl yönetimi Emekli Albay Şefik Avni Özdoğru'nun başkanlığında kuruldu. (Bilici, 2009:97) Samsun gazeteleri de bunu yazıyordu. Şefik Avni Özüdoğru, Süleyman Bakan, Avni Musaoğlu, Fuat Gümbül, Kerim Ali Çörtük, Hamit Erip Kenber, Cemal Bulak vardı. Bu kişiler kendi aralarında Şefik Avni Özüdoğru'yu başkan seçmişlerdi. (Samsun,8 Şubat 1946)

DP Genel Merkezi tarafından bütün teşkilatlarına ve Samsun iline gönderilen talimatta partinin kuruluş aşamasında yaşanan sıkıntılar anlatılmakta ve teşkilatlara bilgi verilmekte ve uyarılarda bulunulmaktadır:

" Son haftalarda memleketin muhtelif bölgelerindeki bazı parti teşkilatımızdan aldığımız mektuplarda, partimiz aleyhine türlü türlü propagandalar yapıldığı ve bundan daha kötü olarak, bir takım idare amirleri tarafından partimize giren veya girmek isteyenlere karşı haksız ve kanunsuz tazyik ve tehditlerde bulunulduğu bildirilmekte ve bu hususta merkezden talimat istenmektedir.

Şefik Avni Özüdoğru

Vaziyeti etrafıyla tetkik eden genel İdare Kurulu aşağıdaki noktaların bütün parti teşkilatınca ehemmiyetle göz önünüzde tutulmasını rica eder:

1. Daha ilk kuruluşundan beri milletimizin güven ve sevgisini kazanarak bu sayede iki buçuk aylık kısa bir zamanda 26 vilayet ve 75 kazada teşkilat kurmaya muvaffak olan partimizin bu hızlı inkişafı karşısında, tek Partili Rejim Zihniyeti ve itiyatlarından kolay kolay kurtulamayan bir takım unsurların her türlü vasıtalara başvurarak bu kuvvetli inkişafı önlemeye çalışmaları, memleketin yüksek menfaatlerine tamamıyla aykırı olmakla beraber, bunu sükun ve itimatla karşılamak icap eder.

Türk Milleti'nin siyasi olgunluğuna tamamıyla inanan partimiz, tek partili rejimden demokratik hayata geçmek gibi mesut ve feyizli bir tekâmülün memlekette en ufak bir sarsıntıya bile meydan vermeden gerçekleşmesini sağlamayı kendisine bir gaye bilir. Anayasanın Türk Vatandaşları'na temin ettiği siyasi haklara dayanarak bu gayesine erişeceğinden emindir.

2. Yirmi yıldan fazla bir zamandan beri memleketin idare mesuliyetini tek parti olarak sırtında taşıyan Cumhuriyet Halk Partisi bu günkü şartlar karşısında artık tek partili rejim usulünün devam edemeyeceğini anlamış ve bu hakikat partinin en salahiyetli şahsiyetleri tarafından açıkça ifade olunmuştur. Bu böyle olduğu halde, Cumhuriyet Halk Partisi'ne mensup bazı kimselerin, ötede beride hala tek parti usulünü müdafaaya kalkışmaları ve Demokrat Parti'nin tabii inkişafını tehdit ve iftiralarla önlemeye çalışmaları, anayasamızın ruhunu ve memleketin bu günkü demokratik ihtiyacını anlayamadıklarını açık ya da acıklı bir misaldir. Ancak şunu söylemek lazımdır ki Türk Milleti'nin biricik selamet yolu olan demokratik inkişafı önlemek isteyenler, bunu hiçbir zaman yapamayacaklardır. Tek partili rejimlerin, Dünya'nın en kuvvetli milletlerinin bile felaket uçurumlarına sürüklediği meydandayken, memleketimizde bu gibi meşum propagandalara ve hürriyet düşmanlığına artık yer kalmamıştır. Milli birliğin tek partili rejimlerle değil, ancak siyasi hürriyetleri sağlayan muhtelif partilerin mevcudiyetiyle elde edilebileceği, bu gün bütün dünyaca kabul edilmiş bir hakikattir.

3. Partimizin memleketteki süratli inkişafı karşısında Cumhuriyet Halk Partisi'nin kendi teşkilatını kuvvetlendirmeye ve genişletmeye çalışması, tabii bir hakkı hatta vazifesidir. Fakat bunun için takip edilecek yol bütün medeni memleketlerdeki partilerin yaptığı gibi, dürüst ve meşru propaganda yapma yoludur.(Partililer karşısında tamamıyla tarafsız kalması icap eden hükümet vasıtalarını kendi menfaatine kullanmak başka partililer aleyhine bir takım isnat ve tasvirlerle bulunmak, bunu yapan parti için de memleket içinde felaketli neticeler doğurur.) Cumhuriyet Halk Partisi şeflerinin bu türlü hareketleri doğru bulmayacaklarından şüphe etmek istemeyiz. Ancak, bazı parti mensuplarının, parti menfaatini memleket menfaatinden üstün tutmak gibi kötü ve mutaassıp bir zihniyetle hareket ettiklerini gösteren misaller maalesef eksik değildir.

Şahsi menfaat ve ihtiraslardan aile veya zümre menfaatlerine dayanan veya bu gibi neticeler doğurabilecek mahiyette olan mücadeleler asla meşru siyasi mücadele sayılamaz.

Bu gibi hallerde partimizin teşkilatına düşen vazife, bunları vesikalarıyla tespit ederek hemen genel merkeze bildirmek, isnat ve iftiraları soğukkanlılıkla yalanlamak, dürüst ve meşru çalışma yollarından asla ayrılmamak, şahsi tahriklere kapılmamaktır. Partimizin prensiplerine inanan Yüksek Ülkülü arkadaşların yapacakları şey, sükûn ve vakarla sarsılmaz bir imanla ve fedakârlıkla bu prensipleri halka anlatıp inandırmak ve böylece partimizin hızla gelişip kuvvetlenmesine çalışmaktan ibarettir.

Şahsi menfaat ve ihtiraslardan aile veya zümre menfaatlerine dayanan veya bu gibi neticeler doğurabilecek mahiyette olan mücadeleler asla meşru siyasi mücadele sayılamaz. Parti mücadeleleri, temiz, açık, meşru vasıtalarla yapılan ve memleket menfaatini her şeyin üstünde tutan, fikir ve prensip mücadelesinden ibarettir. Siyasi hayatta olgunluğun ilk şartı, muhtelif partilerin birbirlerine karşı samimi bir sevgi ve saygı göstermeleridir. Partimiz mensuplarının, parti program ve tüzüğünün metnine ve ruhuna tamamıyla bağlı kalarak, bu siyasi olgunluğu göstereceklerinden ve demokrat hayatında başka parti mensuplarına örnek olacaklarına eminim. Tarihler 6 Mayıs 1946'yı gösterdiğinde, DP'nin il merkezinde 10 mahalle ocağı, Tekeköy Bucağı'na bağlı, Aşağıçinik ve Çınaralan köylerinde Kadamut Bucağına bağlı İlyasköy, Çatalarmut köyleri ocak kurulları oluşturulmuştur. CHP'nin tespitlerine göre 1000 civarında üye sayısına ulaşabilmiştir. Ve bunların % 40'ı CHP'den istifa edenlerden oluşmaktadır. Bafra'da DP Gazi Mahallesi ve Karaburç Köyü'nde ocak kurulmuştur. Vezirköprü İlçesi'nde teşkilatı olmadığı sadece ilçede örgütlendiği görülmektedir. 400-500 üye sayıları vardır. Bunlardan 200'ünün gıyabında imzaları olmadan üye yapıldıkları iddia edilmektedir. Terme'de de teşkilat kurulmuştur. Çarşamba'da 28 Mart 1946'da teşkilat açılmıştır. Ladik, Kavak, Alaçam, Havza'da teşkilatlanamamıştır.

17 Temmuz 1946'da Samsun DP İl İdare Kurulu ve ilçe idare kurulları aşağıdaki kişilerden oluşmaktadır. Arşiv kayıtlarına ve CHP Samsun Teşkilatı'na göre Samsun'daki bütün DP'li teşkilat üyelerinin bilgileri aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir.

SAMSUN DEMOKRAT PARTİ KURUCULARI – 1946

DEMOKRAT PARTİ SAMSUN İL İDARE KURULU ÜYELERİ:

GÖREVİ	ADI SOYADI	MESLEĞİ
Başkan	Şefik Avni ÖZÜDOĞRU	Emekli Kurmay Albay
Üye	Süleyman BALKAN	Otomobil Yedek Parça Tic.
Üye	Avni MUSAOĞLU	Zahire Ticareti
Üye	Fuat GÜMBÜL	Balık ve- Dalyan Mültezimi
Üye	Hamit Erip KEMBER	Avukat
Üye	Cemal BULAK	Avukat
Üye	Kerim ÇÖRTÜK	Tütün Komisyoncusu

Demokrat Parti logosu (1946)

Şefik Avni Özüdoğru, 3 yıl Demokrat Parti İl İdare Kurulları'nda görev almıştır. 1949 yılında DP'den uzaklaşmıştır. Bunun nedeni kaynaklarda fikirlerinin sonraları parti ile uyuşmamasıdır.

Şefik Avni, 1949'da DP İl Kongresi'nde tekrar kurula girmiştir. Ancak 23 Ocak 1949 tarihinde DP teşkilatına yazdığı dilekçede, geçirmiş olduğu ameliyat nedeniyle sağ gözündeki arızadan dolayı partiden bir müddet uzak kalacağını bildirmiştir. (Nevzat Arşivi,No:8 Şefik Avni'nin Dilekçesi, Bkz. EK:8) Celal Bayar'ın kendisine yazdığı 26 Kasım 1949 tarihli mektuptan tekrar teşkilatta görev almak istediği anlaşılmaktadır. Fakat 1949 yılı sonrasında ilişkileri kopmuş ve DP'den ayrılmıştır. Fakat, siyasi hayattan uzak kalsa da çeşitli konularda yazışmaktan geri kalmamıştır.

DEMOKRAT PARTİ SAMSUN MERKEZ İLÇE İDARE KURULU ÜYELERİ:

GÖREVİ	ADI SOYADI	MESLEĞİ
Başkan	Asaf VAROL	Diş Doktoru
Üye	Murat SUNAR	Kantariye Tüccarı
Üye	Hüseyin AKŞAN	Tütün ve Manifatura Tüccarı
Üye	Hüseyin DANIŞMAN	Tütün Ticareti
Üye	Hüseyin KUTER	Ticaret

DEMOKRAT PARTİ ÇARŞAMBA İLÇESİ İL İDARE KURULU ÜYELERİ

GÖREVİ	ADI SOYADI	MESLEĞİ
Başkan	Cemalettin DANIŞMAN	Avukat
Üye	Nemci ERKMEN	Ekici
Üye	Hakkı TÜTER	Manifaturacı
Üye	Hamdi TEKAY	Zahireci
Üye	Cafer TUĞAY	Terzi
Üye	İsmail ANIT	Terzi
Üye	Münir BALKAN	Tuhafiyeci

Çarşamba'daki bu isimlerin tamamı CHP'den istifa ederek muhalefete geçmişlerdir. DP kasabanın mevcut 6 mahallesinde teşkilatlanmıştır. Çarşamba'da CHP'den 120 civarında istifa yaşanmıştır. Fakat 90'ının istifasını geri aldığı ifade edilmektedir. DP'nin 2000 civarında üye kaydettiği tahmin edilmektedir. DP'nin kasabayı üyelerinin durumuna göre nüfuz sahasına bölmüştür. Kavak İlçesi'nde olmayan teşkilatın Temmuz 1946 yılında kurulmuş olduğu görülmektedir. 32 üyeleri bulunmaktadır.

DEMOKRAT PARTİ KAVAK İLÇESİ İLÇE İDARE KURULU

GÖREVİ	ADI SOYADI	MESLEĞİ
Başkan	Abdullah EKER	Tüccar ve Çiftçi
Üye	Talip SAKOĞLU	Çiftçi
Üye	Ahmet Aker	İşi Yok
Üye	Hidayet KOLÇAK	Sanatçı
Üye	Halil ÜLKER	Lokantacı
Üye	Ali ORAL	Kunduracı
Üye	Kamil YERİŞKEN	Çiftçi

DEMOKRAT PARTİ ALAÇAM İLÇESİ İLÇE İDARE KURULU

GÖREVİ	ADI SOYADI	MESLEĞİ
Başkan	Ahmet CANBAZ	Tütün Tüccarı
Üye	Hasan KÖK	Sigara Bayii
Üye	Nami AKAN	Muameleci
Üye	Reşat İÇEL	Tütün Tüccarı
Üye	Tevfik ÖZ	Tütün Tüccarı
Üye	Şakir CENGİZ	Bakkal
Üye	Ahmet YOL	Tütün Tüccarı
Üye	Fikri ŞEN	Tütün Tüccarı
Üye	Faik SÜZEN	Arzuhalci
Üye	Nejat KİTAPLI	Tütün Tüccarı

CHP'den çekilen kişilerle parti teşkilatını Alaçam'da kurmuşlardır. Köylerde bilhassa muhtarlar üzerinde etkili oldukları ve üye yapmaya çalıştıkları söyleniyordu.

DEMOKRAT PARTİ VEZİRKÖPRÜ İLÇESİ İLÇE İDARE KURULU

GÖREVİ	ADI SOYADI	MESLEĞİ
Başkan	Şükrü ULUÇAY (Keşşafoğullarından)	?
Üye	Nazım ÖNCEL	?
Üye	Ramiz PARLAR	?
Üye	Mustafa GÜREL	?
Üye	Lütfü Sakınç	?
Üye	Hamit KİPER	?
Üye	Talip DİNÇ	?

DEMOKRAT PARTİ LADİK İLÇESİ İLÇE İDARE KURULU

GÖREVİ	ADI SOYADI	MESLEĞİ
Başkan	Ali ÖZGEN	Tüccar
Üye	Mahmut AKPINAR	Kahveci
Üye	Hüsnü KAHVECİ	Bakkal
Üye	Ahmet KARAHAN	İşsiz
Üye	S.Mehmet CABI	Manifaturcı
Üye	Ahmet GÜMÜŞ	Bahşı Mahallesi Muhtarı
Üye	Necmettin DOĞUYILDIZ	Samsun'da Bakkal

DEMOKRAT PARTİ TERME İLÇESİ İLÇE İDARE KURULU

GÖREVİ	ADI SOYADI	MESLEĞİ
Başkan	Hüseyin TURAN	?
Üye	Hüseyin BERK	?
Üye	Şevki Akyol	?
Üye	Zeki UYSAL	?
Üye	Mehmet TAŞÇI	?
Üye	Hüseyin EKEN	?
Üye	Sami DEMİRTÜRK	?

Havza İlçesinde henüz "karşı" parti kurulmamıştır. Bafra İlçesi İlçe İdare Kurulu oluşturulmuş olup kimler olduğu belirtilmemiştir.

21 Nisan 1947 tarihinde ise Samsun DP teşkilatını aşağıdaki kişilerden oluşuyordu.
(BCA.CHP K.490.01/441.1826.1/43-44)

İlçesi	Görevi	Adı soyadı	İşi, Mesleği	Düşünceler
Samsun	İl İdare Kurulu Başkanı	Süleyman Balkan	Tüccar	
Samsun	İl İdare Kurulu Üyesi	Avni Musaoğlu	Müteahhit	
Samsun	İl İdare Kurulu Üyesi	Kerim Ali Çörtük	Tütün Tüccarı / Ekici	
Samsun	İl İdare Kurulu Üyesi	Hüseyin Sabuncu	Manifatura / Odun Tüccarı	
Samsun	İl İdare Kurulu Üyesi	Mustafa Alişan	Tütün Tüc./Emlak ve Arazi sahibi	
Samsun	İl İdare Kurulu Üyesi	Cemallettin Danışman	Avukat	
Samsun	İl İdare Kurulu Üyesi	Şefik Avni Özüdoğru	Emekli Albay	**İstifa etmiştir. Yerine tüccar Hakkı Yemenci gelmiştir.**
Merkez	İlçe İdare Kurulu Başkanı	Asaf Varol	Diş Doktoru	
Bafra	İlçe İdare Kurulu Başkanı	Ali Kale	Tüccar / Çiftlik Sahibi	
Çarşamba	İlçe İdare Kurulu Başkanı	Haşim Alişan	Tüccar	
Alaçam	İlçe İdare Kurulu Başkanı	Reşat İçel	Tütün Tüccarı	
Havza	İlçe İdare Kurulu Başkanı	Mahmut Memiş Yazıcı	Tüccar	
Kavak	İlçe İdare Kurulu Başkanı	Abdullah Eker	Çiftçi	
Ladik	İlçe İdare Kurulu Başkanı	Osman Özgen	Manifatura tüccarı	
Terme	İlçe İdare Kurulu Başkanı	Hüseyin Turan	Çiftçi	
Vezirköprü	İlçe İdare Kurulu Başkanı	Şükrü Uluçay	Geliriyle Geçinen	

Cümhuriyet Bayramı

Memleketin Her Tarafında Hararetle Tes'it Edildi

Cümhuriyet bayramı, memleketin her tarafında hararetli tezahüratla tes'it edilmiştir.

İstanbulda sabahleyin saat dokuzbuçuktan on buçuğa kadar Vilâyet konağında bir kabul resmi yapılmış, saat onbirde Beyazıtta geçit resmi başlamıştır.

Geçit resminde, en önde motosikletli polisler gidiyor, müteakiben askeri kıt'alarımız yürüyorlardı. Bütün askeri mektepler, Darülfünun, diğer yüksek mektepler, lise ve orta mektepler, şehir yatı mektepleri talebesi geçit resmine iştirak etmiştir. Bu arada bir otomobil içinde Cümhuriyet timsali görülüyordu.

Geçit resmi Beyazıtta başlamış, sonra kıt'alar ve mektepliler Divanyolu, Sultan Ahmet, Alemdar Reşadiye caddelerini takip ederek köprüden geçmişler, Şişhane, Tepebaşı, Galatasaray yolile Taksim meydanına gelmişlerdir.

Taksim meydanında Cümhuriyet abidesine merasimle çelenkler konulmuştur.

Şehirde her tarafa bayraklar asılmış, saat onikide limandaki vapurlar düdük çalmışlar, şehrin muhtelif mevkilerinden toplar atılmıştır. Gece de fener alayları tertip olunmuş, şehir baştan başa elektriklerle donatılmıştır. Gerek gece, gerek gündüz hava çok güzel olduğundan herkes muhtelif semtlerde geç vakte kadar dolaşmış, eğlenmiştir.

Ankarada, Gazi Hz. nin kabul resminden sonra yapılan geçit resmi fevkalâde muntazam olmuş, geçit resminde bin izci hazır bulunmuştur. Gecede resmi bir balo verilmiştir.

Gazi Hz. nin İstiklâl mücadelesine başlamak üzere ilk ayak bastıkları yer olan Samsun için yapılan heykelleri

[Viyanalı heykeltıraş Krippel tarafından vücude getirilmiştir.]

İsmet Pş. Hz. nin Atina Seyahati İntibalarından

Geçen nüshamızı İsmet Pş. Hz. nin Atina seyahatine ait resimlerle Türk - Yunan dostluğunun hatırası olarak hususî bir nüsha halinde neşretmiştik. Başvekil Hz. nin bu seyahatlerine ait resimler ve yazılar Avrupa matbuatının sayfalarını da tezyin etmiştir. İşte bu sayfadaki resmi de bir hatıra olarak Almanca haftalık "Die Woche" mecmuasından iktibas ediyoruz.

Başvekil İsmet Pş. Hz. nin Atina seyahatleri intibalarından : Pire rıhtımına çıkarken

Bu resim ilk kez SERVET-İ FÜNUN DERGİSİ'nde 1931 yılında yayınlanmıştır.

Bir Zamanlar SAMSUNLU DELİKANLILARIN MEKANI MECİDİYE

Ali KORKMAZ

Samsun'da bulunan Mecidiye ve Subaşı gibi mekanlar bir zamanlar Samsun'da yaşayanların hayatında çok önemli bir yer etmiştir.

Her şehirde öne çıkan, bilinen ve tanınan mekanlar vardır. Hatta ismi anıldığı zaman bir şehre anlam katan, ünü şehrin adı ile yarışan yerlerdir bunlar. İstanbul'da Beyoğlu, Urfa'da Balıklı Göl, Ankara'da Anıtkabir gibi yapı ve yerler bulundukları şehrin tanınmışlığı ile yarış halindedirler. Genelde teknoloji, özelde iletişim ve ulaşım olanaklarının artması sonucunda pek çok şeyin önemi artık kalmamış, sıradanlaşmıştır. Ancak insanlar yaşlandıkça ve anılarıyla yaşamaya başladıkça, geçmişte yaşanılan yerler daha bir anlam kazanmaktadır. Hatta oraları anmak ve ziyaret etmek anıların tazelenmesine ve geçici de olsa mutluluk hissedilmesine neden olmaktadır.

Samsun'da bulunan Mecidiye ve Subaşı gibi mekanlar bir zamanlar Samsun'da yaşayanların hayatında çok önemli bir yer etmiştir. Yolu buralardan geçmeyen veya yolunu buralardan geçirmeyen hiç kimse yoktur. Hele Mecidiye denilince bu olasılık sıfırdır. Her ne kadar günümüz gençleri bu inceliği ve yaşanmışlığı pek hissetmese de hepsinin ebeveynleri Mecidiye'den geçmiştir.

Mecidiye'nin bir çarşı mı, cadde mi veya sokak mı olduğu pek çok kimse tarafından hiç bilinmemektedir. Ancak Mecidiye denildiği zaman anlaşılan yer bellidir. İlk kuruluş tarihi 27 Mayıs 1891 olan Mecidiye, Padişah Abdülmecit'in adının verileceği bir cadde açma fikrinden doğmuş-

tur. Şimdiki adıyla Gazi Caddesinde bulunan, Reji Tütün Fabrikası ile Subaşı Yeraltı Çarşısının bulunduğu kısmına Mecidiye denilmektedir. Hatta halk arasında bu alan daha da kısalmış, Subaşı Yeraltı Çarşısı ile Gazi Müzesinin bulunduğu kısım arasında kalan caddeye Mecidiye denilmektedir. Konak Sinemasının bulunduğu alan genelde Mecidiye olarak bilinmemektedir. Bir zamanlar Mecidiye günümüzde de olduğu gibi araç trafiğine kapalı olup yaklaşık yetmiş santim yüksekliğindeki demirlerle kapatılmış olup yayalar bu demirler arasından geçiyordu. Çok yoğun yaya trafiği olması Mecidiye'ye ayrı bir güzellik katıyor ve bu durumdan hiç kimse şikayetçi değildi.

Mecidiye açıldığı günden bugüne değin Samsun'un ticaretinin yoğun olduğu yer konumundadır. Ancak günümüzden farklı olarak geçmişte genellikle büyük esnafın ve kaliteli ürünler satan dükkanların olduğu yer konumunda idi. Samsun'da gelir düzeyi düşük olanların alışveriş yapması pek rastlanan bir şey değildi. O zamanda "Mecidiye'den giyinmek" gibi bir deyim vardı. Yeni ve özellikle kaliteli giysi alanlara sorulan ilk soru "Mecidiye'den mi aldın?" olurdu. Sonraki süreçte Mecidiye'ye alternatif olarak "Çiftlik" diye bilinen İstiklal Caddesi çıkmıştır. Hatta dil alışkanlığı olarak Samsun dışından gelenler "Çiftlik" denildiği zaman zenginlerin ikamet ettiği semt değil, köylük yer anlaşılırdı ve her defasında adının Çiftlik olduğunu açıklamak zorunda kalırdık.

Mecidiye'nin önemli özelliğinden birisi de bir zamanlar büyük esnafın burada işyeri sahibi olmasıydı. Samsun'un esnaf ailelerinden olan Çepniler, Çakırlar, Öztürkler buralarda işyeri sahibiydiler. Yeşil Bursa, Bursa Pazarı, Sezgin Triko, Altunlar Manifatura, Çakır Mobilya, Tanca Kundura, Güneş Optik, Hısım Elektrik, Yakalar Ticaret, Çapa Kundura, Sicimoğlu, Çiçek Pazarı, Bahar Manifatura, Sümerbank en tanınmış firmalardandı. Kökçüoğlu ve Akar Kırtasiye okul zamanı iğne atsan yere düşmeyecek yerlerdendi. Okul kitaplarını edinmek için herkes birbiriyle mücadele ederdi. Aynalı Çarşı ise ayakkabı denilince marka yerlerdendi. Öyle herkes oradan ayakkabı alıp giyemezdi. Buradaki işyerlerinin önemli bir bölümü, kiraların yüksek olması nedeniyle zengin kesime hitap etmeleri zorunlu idi. Bu nedenle kaliteli ve pahalı giysi, ayakkabı, mobilya ve beyaz eşya orada satılmakta idi. Marka giysiler veya büyük firmalar orada yer edinmeye çalışırdı. İşportacıların Mecidiye'de bulunması diye bir şey söz konusu değildi. Yeni yıl ve bayramlar olmak üzere özel günlerde Mecidiye'de ayrı bir canlılık olurdu. İşyerlerinin vitrinleri ise albenisi yüksek şekilde düzenlenir, mankenlerin bulunması ise o zamanlar daha çok dikkat çekerdi. Satın alma olasılığı çok düşük olmakla birlikte Mecidiye'de giyim kuşam bakma önemli işlerdendi. Mecidiye'den alınan giysi ise özel bir şekilde saklanır, korunur ve giyilirdi. Yeni evlenecek ve masraftan kaçınmayan çiftler, Mecidiye'den alışveriş yaparlardı. Özellikle gelinlikler Mecidiye'de bakılmadan alınmazdı. Tokalak Pide Salonu ise pasaj içinde ve görünmeyen bir yerde olmasına rağmen en bilinen kıymalı pide markası olarak Samsun tarihine adını yazdırmıştır.

Mecidiye'nin bir diğer özelliği de fazla dile getirilmese de genç erkek ve bayanların uğrak yeri veya yolunun üstünde olması idi. Çarşıya inerken insanların özel ve güzel giysiler giydiği dönemlerde hemen hemen herkes en güzel giysilerini giymiş bir şekilde oradan geçerdi. Gideceği yolun üzerinde olmasa bile içgüdüsel birtakım nedenlerden dolayı gençlerin yolu hep Mecidiye'ye düşerdi. Çapkınlık yapacak olan kimseler için mutlaka uğranması gereken alanlardandı. "Mecidiye'de hava atmak…", "Mecidiye'de kız tavlamak…" bu durumu özetleyen deyimlerdendi. Daha sonraki süreçte Çiftlik'teki İstiklal Caddesinin gelişip alternatif olması sonrasında Mecidiye bu özelliğini paylaşmıştır. Hatta son zamanlarda İstiklal Caddesi, Mecidiye'nin tahtını ele geçirmiştir. Bu duruma paralel olarak Mecidiye'deki işyerlerinin yapısı değişmiş, toplumun geneline hitap edecek şekle dönüşmüştür. Uzun yıllar işlev gören işyeri geleneği tersine dönmüş, kısa zamanda açılıp kapanan işyerleri çoğalmıştır. Mankenli vitrin düzenleme olayı ise tamamen maziye gömülmüş, alıcının doğrudan dükkanın içini göreceği yapılar oluşmuştur. Kısacası eski Mecidiye geleneğinden hiçbir iz kalmamıştır. Hatta belediyelerin güzelleştirme çalışmaları dahi Mecidiye'nin asli ve geçmiş fonksiyonunu elde etmesine katkıda bulunamamıştır. Bugün geçmişi bilenlerin nostalji yaşama düşüncesi ile Mecidiye'deki geçmiş dönemler anılmakta ve anılarda yaşanmaktadır. Yeni nesil ise koşturmaca bir yaşam içerisinde hayattan zevk alamadığı gibi Mecidiye'nin tadına hiç bir zaman varmamıştır ve varamayacaktır da...

Bu "Caddeler" Bu "Sokaklar" BİZİM Mİ?..

DEREBAHÇELİ/Alİ KAYIKÇI

"...Caddelerde gezerken, başınızı yukarı kaldırıp tabelalara baktığınızda görürsünüz ki, isimlerin yüzde 70'i yabancı sözcüklerden seçilmiş. Açıyı iyi ayarlayıp bunlardan birinin önünde bir fotoğraf çektirseniz, çevrenizdekilere de 'Bakın bu falanca ülke ziyaretim sırasında çekilmiş bir resmimdir' deseniz, emin olun ki inanırlar. İnsan bazen hangi ülkede yaşadığını anlayamıyor."

(Arzu Kök-Kültür Çağlayanı Dergisi; S. 29, s. 35)

"Hayrettin İvgin" hocamızın "Sahibi" bulunduğu, "Yayın Yönetmeni ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Erhan İvgin"in olduğu "Kültür Çağlayanı Dergisi"nin 2014 yılına ait son sayısında, yukarıya "serlevha" olarak aldığımız sözleri ile Sn. "Arzu Kök", son yıllarda ülkemizin âdeta dört bir yanını kangren gibi sarmış bulunan bir illete (yabancı dil ile işyeri tabelâsı ve ürün tanıtma/yazma hastalığına) dikkat çekmiştir...

Kök, "Etkili ve yetkililer"in yılda bir kere, o da "Dil Bayramı" denilen bir zaman diliminde, topu topu bir haftalık bir süre içerisinde ele aldıkları, geri kalan 51 haftalık zaman diliminde ise bir daha da kolaylıkla hâtırlamadıkları bir konuda oldukça çarpıcı bir ifâdede bulunmuştur: Yabancı dille yazılmış böyle bir tabelânın önünde resim çektirilmesi meselesi... Bu tespit bizi, aşağıdaki mısralarda okuyacağınız düşüncelere sevk etti, diyor ve Siz Saygıdeğer Okuyucularımızı bu şiirimizle başbaşa bırakıyoruz...

Kalbî sevgi ve saygılarımızla...

BU "CADDELER" BU "SOKAKLAR" BİZİM Mİ?

Bu "caddeler", bu "sokaklar" bizim mi?
Kâhı "Londra", kâhı "Paris", "Washington";
Bu "hastalık", yoksa başka bir "...izm" mi?..
"Dil"im bitmiş, "Türkçe" gitmiş "Thend-Son";
"AB" ile bu da başka "çözüm" mü?..

Bu "caddeler", bu "sokaklar" yabancı;
"Tabelâ"yı, okuması bir sancı;
"Yazdıran"ın, tek "para"ya inancı...
"Dil"im bitmiş, "Türkçe" gitmiş "Thend-Son";
"Bağla" desem, "Neyi?" sorar her hancı...

Bu "caddeler", bu "sokaklar" el bize;
"Dil" giderse, "ülke" gelir hep dize;
"İmdat!.." desen, kimse bakmaz hiç size...
"Dil"im bitmiş, "Türkçe" gitmiş "Thend-Son";
Bilmem nasıl, bakarız biz yüz-yüze...

Bu "caddeler", bu "sokaklar" bi soğuk;
"Yıl boyunca" fırtınalı her ufuk;
"Rasatçı"dan, bulamadım tevâfuk...
"Dil"im bitmiş, "Türkçe" gitmiş "Thend-Son";
"Horoz" kesmiş, "bizim kümeste" tavuk...

Bu "caddeler", bu "sokaklar" işgâlde;
"Nine"m şaşkın, bakma bana be vâlde;
"AVM'ler", daha berbat bir hâlde...
"Dil"im bitmiş, "Türkçe" gitmiş "Thend-Son";
KAYIKÇ'Ali, "berbat resim" tuvalde...

Tütün Şehrinde
BİR EKSPRESİN ANILARI

Cengiz ŞAHİN
Tütün Eksperi

13. Dönem Tütün Eksperi olarak artık ben de eskilerde kalmışım! Bu kadar yaş aldığımı fark etmemiştim, zaman hakikaten çok hızlı geçiyor.

Bu yazı Samsunlu bir Tütün Eksperi tarafından kaleme alınmıştır! Genç meslektaşlarıma hitaben başladığım yazı ilerledikçe farklı bir boyut kazandı. Hikâye içinden hikâye çıktı ve yazdıkça arkası geldi. O nedenle 3 bölüm halinde düzenledim, umarım beğenilir. Hadi buyurun bir tütün eksperinin Samsun'dan başlayan hikâyesine;

13. Dönem Tütün Eksperi olarak artık ben de eskilerde kalmışım! Bu kadar yaş aldığımı fark etmemiştim, zaman hakikaten çok hızlı geçiyor. Yeni meslektaşlarımı gönülden kutluyor, bundan sonraki yaşamlarında başarılar diliyorum. Mezuniyetleri hayırlı olsun! Bazıları sektörde çalışmaya devam edecek, ama oldukça önemli bir kısmı başka alanlarda çalışacak. Sektörün durumu maalesef bunu gösteriyor. Aslında ben de son gelişmelerden dolayı "TEYO artık kapatılsın!" diyen Tütün Eksperlerinden birisiydim! Fakat okul tamamen kapatıldığında oluşacak önemli bir açık var, o nedenle bu fikrimden vazgeçtim. Bence okulu kapatmayıp İstanbul'a geri taşıyalım. Çocuklar sadece tütünü öğrenmesin, yabancı dil, işletme, en önemlisi İstanbul'u, Boğazı, Hisarüstü'nü, Üsküdar sahilinden geçen gemileri, İstanbul Modern'i, Emirgân Korusu'nu, Atlı Köşk'teki müzeyi, Miniatürk'ü, Haliç kıyısındaki Sanayi Müzesi'ni, Baltalimanı'ndaki tarihi öğrensinler. Kadıköy'den vapura binip Eminönü'nde balık ekmek yesinler. İstanbul'u dinlesinler gözleri kapalı!

Benim ÖYS Sınavı sonrasındaki tercih sıralamamda 1. Fen Tercihim Ankara - GATA Tıp Fakültesi, 2. Fen Tercihim Samsun - 19 Mayıs Üni-

versitesi Tıp Fakültesi idi. TEYO ise 3. Fen tercihimdi, düşünün artık! Tercih sıralamamda Eksper okulunu daha aşağıya yazamamıştım çünkü okulun aldığı öğrencilerin "başarı yüzdelik dilimi" oldukça yüksekti. Yani TEYO'nu Samsun Tıptan sonraya yazmak zorundaydım! "Zorundaydım" diyorum, çünkü TEYO'nu bana babamın o zamanki müdürü rahmetli Yaşar Semih SONAKIN tavsiye etmişti. Ne benim, ne de babamın TEYO ile ilgili hiçbir bilgimiz yoktu. Yaşar amca söylemişti bana; "Cengiz bu okulu yaz, kazanırsan hiç pişman olmazsın." diye. Kazandım ve TEKEL Maltepe Yerleşkesindeki eski bir tütün deposu olan okul binasını gördüğüm an dışında hiç pişman olmadım. Ekteki 1 numaralı fotoğrafta bulunan Tekel İstanbul Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğüne ait 7 blok tütün deposunun 7.si Eksper Okulu Binası olarak düzenlenmiş. Benden birkaç dönem sonrasına kadar tütün eksperleri o depodan mezun oldu.

ÖYS sınav sonucunu fındık toplama sezonunda, köyümde öğrenmiştim. O zaman, köyümdeki yaşlıların beni nasıl avutmaya çalıştığını çok iyi hatırlıyorum; "Boş ver Cengiz, seneye nasıl olsa daha iyi bir okulu kazanırsın!" Hani ÖSS de okul birincisiydim ya, Bilkent Üniversitesi'ndeki bir bölümü ilk 10 tercihime yazar ve kazanırsam Bilkent'te burslu okuyacaktım ya, kazana kazana Tütün Eksperleri Yüksek Okulunu mu kazanmıştım? Köydeki akrabalarım eksper olarak sadece, fındık kabuğu ile fındık içini tartıp oranını hesaplayan, yani randıman çeken Fındık Eksperini biliyordu. 2 yıllık bir okulu kazandığım düşünülmüştü! Başlangıçta ben de hayal kırıklığına uğramıştım ama sonraki süreç bambaşka gelişti. Şu anda bile, "her şeye rağmen, onca yaşanmış zorluğa, acı tecrübeye rağmen yine aynı binada okumak ve Tütün Eksperi olmak isterdim" diyebiliyorum! O okuldan ve mezuniyet sonrasında mesleğimden dolayı yaşamla, ülkemle ilgili çok şey öğrendim!

TEKEL - Maltepe Cevizli Sigara Fabrikası

Artık ismi Mithat Paşa Anadolu Lisesi.
Yaz tatili nedeniyle bahçesi otopark olmuş.

Bugün Öğretmenevi olarak kullanılan 7 katlı binanın yerinde Mithat Paşa Kız Lisesi'nin 2 katlı ilk binası vardı. Yüksek tavanlı, geniş koridorlu tarihi bir bina. Laboratuarı, el işi sınıfını, soyunma odasını ve tuvaletini kullanırdık.

Samsun Liman ve Deniz İşleri Bölge Müdürü'nün makam şoförü olan, güzel insan, babam, Şoför İsmail'in bir başka müdürü daha var hayatımın şekillenmesinde katkısı olan; elim bir trafik kazasında, arkadan çarpan bir araç yüzünden kaybettiğimiz rahmetli Vedat ERDOĞAN. İlkokulu yeni bitirmişim, ortaokula gideceğim. Bu arada, yatılı okul sınavlarını kazanmışım. Bizimkileri ikna edebilirsem, evden ayrılacağım ve bağımsızlığımı kazanacağım için çok mutluyum. 5-6 yaşlarındayken annem izin vermediği için Unkapanı Pazarının öte tarafına bile geçemezdim. Atom satma bahanesiyle kardeşimle birlikte Samsun Fuarına gittiğim, ama durumu öğrenen annemin bir daha atom satmamıza izin vermediği günden beri hep izin almadan gezebileceğim yaşın hayalini kuruyordum. Zaten 3 kardeş okuduğumuz için maddi anlamda babama da önemli katkısı olacak bu işin, ama annem beni bırakmak istemiyor. O yüzden okulların kayıt sezonu başladığında o zamanki Mithat Paşa Kız Lisesine kaydım yapılmıştı!

Oturduğumuz lojman Cumhuriyet

Meydanına yakındı. Eski Samsun İtfaiyesinin tam karşısında oturuyorduk. O nedenle kaydımın oraya yapılması gerekiyormuş. Mithat Paşa'da okuyanlar kaç sene geçerse geçsin mutlaka hatırlayacaktır; Kızların saçını uzun veya örgüsüz gördüğünde elindeki makasla ucunu kesen Ayşe ŞENER hocayı! Lisedeki her kız öğrenciye onun gibi bir öğretmenin lazım olduğunu düşünüyorum, artık "orta yaş"a ulaşmış, bir "kız babası" olarak. Bu arada; Mithat Paşa Kız Lisesine ilk defa ya o sene, ya da bir önceki sene erkek öğrenci alınmaya başlanmış, ben de o sayede oraya kayıt edilmiştim. Neyse, sınıfta kafası kel bir çocuk vardı, Ali! Onunla ben diğer erkek çocuklarından biraz farklıydık sanırım, yani biraz küçük. Üstelik Ali "hem kel hem de fodul" durumunda çok sempatik bir çocuktu. Sınıftaki kızların maskotuyduk, çocuk muamelesi görürdük. Zaten çocuktuk ama daha bir çocuk sayılıyormuşuz o yaştaki kızların yanında.

O dönemde annem beni göndermek istemiyor yatılı okula. Malum, annelik hali! 12 Eylül darbesi yeni olmuş. O karışık dönemde, 1.45 cm boy ve 39 kilo ile tıfıl bir çocuk olarak başka bir şehre, üstelik yatılı olarak gideceğim! Annem hep anlatır o kararı ne kadar zor verdiğini. Ama tüm Türkiye'de ismi duyulmuş, başarılı mezunlar veren Ankara Atatürk Lisesinin yatılı bölümünü kazanmışım. Vedat amcam da benim mutlaka gitmemi istiyor! Lojmanda kalan 4 aile sürekli beraberdik. Hemen bitişiğimizde Sahil Sıhhiyenin Lojmanı, onun yanında da Mehtap Gazinosu vardı. Bizim sokakta başka aile yoktu. O nedenle Vedat amcam hem babamın müdürü olarak maaşını, hem de ona "Müdür Bey amca" diye hitap eden, Cingöz Cengiz'i yeterince tanıyordu. O günlerdeki lakabım, annemin sık sık kullandığı Cingöz idi. Yeri gelmişken onu da not etmiş olayım. Neyse işte, hem kazandığım okulun eğitim kalitesinin yüksek olması, hem de Vedat Amca'nın benim yatılı okul imkanını kaçırmamam gerektiğini söylemiş olmasından dolayı annem ikna olmuş ve benim yatılı okula gitmeme izin vermişti.

Bir sene kaldım Tokat'ta. Sınavla kazandığım halde daha yüksek puanlı olan Ankara Atatürk Lisesi yerine neden Tokat Gazi Osman Paşa Lisesi Pansiyonunda başladım yatılılık hayatıma. Onu da yazayım kısaca. Biz kesin kararımızı veremediğimiz için yatılı okul kaydını o senenin Kurban Bayramı sonrasına bırakmıştık. Zaten ortaokul kaydım Mithat Paşa'ya yapıldığı için acele de etmiyorduk. Bu arada babama bir zarf geldi, zarftan çıkan antetsiz, düz bir kağıtta Ankara Atatürk Lisesinin kontenjanı dolduğu için kaydımın Tokat Gazi Osman Paşa Lisesi'ne aktarıldığı yazıyordu. Oysa ben yazılı sınavla kazanmıştım Ankara Atatürk Lisesinin yatılı bölümünü. Yani kontenjanın dolmuş olması ihtimali yoktu! Ama o dönemde muhtemelen bize daha yakın olduğu için babam 7 saat mesafedeki Ankara yerine 4,5 saatlik mesafede bulunan Tokat'taki okulu tercih etmiş ve itiraz etmemişti! Zaten maddi anlamda da Tokat'taki bir okulda okumam, Ankara'daki bir okulda okumamdan daha az maliyetli olacaktı. Sanırım ben Tokat'ı kazanan Ankaralı bir bürokrat çocuğu yerine Tokat'a gönderildim. O çocuk ta benim yerime Ankara Atatürk Lisesi'nde okudu. Ama mezun olabildi mi ondan emin değilim. Hatta bu hikayenin sonraki bölümü de var ama onu başka bir yazıya bırakayım.

Kısaca anlatmam gerekirse; Lise son sınıfta, haftalık değişen ve son sınıf öğrencilerinin sırayla üstlendiği "Pansiyon Sorumlusu" olduğum bir gün, mutfağı denetlerken TV de bir haber duydum! O haberi burada yazmayayım işte, başka bir yazıda yeri gelince değinirim. Biraz üzücü çünkü olayın o kısmı. Şunu mutlaka yazmalıyım ama; yatılılık hayatıma Tokat'ta başlamış olmamdan dolayı hiçbir zaman rahatsızlık duymadım, "keşke" demedim! Hatta şu an sahip olduğum kimliğin temelleri, Tokat Kalesindeki topun yanından şehri seyrederken, Taş Han'daki tülbent baskı atölyelerinde çalışan baskı ustalarını izlerken, kaleye tırmanan daracık sokaklarda gezerken, kalenin diğer tarafındaki tepelerde bulunan ve kına rengi veren yosunlardan avuçlarıma kına yakarken, Gıjgıj Tepesi'ndeki yeşil ve kocaman kertenkeleyi incelerken, Gümenek Parkı'ndaki rengi ve derinliği ile insanı büyüleyen derenin yanındaki tavşan elması ağacından misket büyüklüğünde elmalar yerken, şehri bölen sulama kanalının diğer tarafında bulunan eski Tokat Çarşısı'ndaki semer imalatçısı, nalburiyeci, kalaycı amcaları izlerken, iki katlı, eski bir Tokat Evi'ndeki liseli kızla göz göze gelebilmek için bahane ararken, ama en önemlisi GOP Lisesi Pansiyonu belletmenleri Abdullah, ve Mehmet MERAL hocanın katkılarıyla atılmıştır!

Mahalli bir sanatçı söylüyor; "Tokat'tan mı geliyon da gız sen Almus'lu musun?". Halâ çok severim ben bu türküyü…

SAMSUN ESKİDEN

Emin Kazım ŞEN

Samsun Samsun'ken ve eskiden
Sadece şehirken, tüylenmemişken
Davetkar elleri vardı dağlardan tepelerden
Dolmuşu minübüsü kasabadan köyden
Tutardı ellerini bir hevesle tutardı
En karınca yerine pervasız sokulurken

Samsun Samsun'ken ve eskiden
Eğreti bahçelerinde sahipliydi enikler
Ya da sürgündeydiler gecelere
İnsan eli değmemiş boylu boslu köpekler
İnsan çekilince şehirden
Bir gerilla gibi sızarlardı çöplerine ekmeklerine
Yalın kılıç inerek ıslak arazilerden

Karakış olsa farketmez gece gibi gecede
Isınırdı içleri kendi nefeslerinde
Bir can havli duvarda ve bir çıkmaz sokakta
Serseri adımlara yalpalar yön verirdi
Geçilmedik bir cadde bırakmazken geride
Ağızlarda çiğnenen koskoca bir şehirdi

Çıt sesine duyarlı, hoşt sesine ayarlı
İnsan bu belli olmaz kollayarak arkayı
Yarı aç yarı tok şehir güne dönmeden
Biri daha başlardı geri çekilmelerden

Samsun Samsun'ken ek almamışken
Mahalle aralarında kum yüklü Dodge'ler
Damperlerinde çocuk seslerini de taşırdı
Ve bir kum yığınına atlamak ikinci kattan
En cakalı artistlik, en fiyakalı cesaretken
Kireç taşlarını afırtıp kumdan çakıldan
Su dolu cam şişeye ekeleyip
Ağzına da mısır somağı
Bir bombadan kaçar gibi kaçarken
İnfilak etmesi şişenin
Kazanılmış bir zaferin top atışlarıydı
Vel hasıl o zamanlar bir tuğla bir mala
Herkes kendi evini kendi yapardı

Kol komşu mahalle çeşmesinde
Sıra kavgalarında bidonlar havada uçuşurken
Bir beyaz sakal çıkagelir
«Yapmayın evladım, hepiniz komşusunuz şurda» derdi
Ve gizli bir ayin havasında
Bütün gözler yere düşerdi
Ve beyaz sakal
Yeni bir güzel söze hazırlanmak için yaşarken
Gelip geçen günleri "bir gün" hesap ederdi

Kiliseye nazır bir cumbalıda
Liseli bir kızın parmaklarında bir mandolin inler
Bahçesinde ağırlanmış bir misfir elinde
"Hey gidi günler hey" eşliğinde türk kahvesi tüterdi

Şehrin saçlarında ve parmak uçlarında
Kızartılmış biber kokusu
Bir sis bombası gibi ortalığı toz duman ederken
Sesler gelirdi isli tavalardan tencerelerden
Çocuklar karınlarında ziller annelerine koşarken
Uzanırdı anne elleri zeminkat pencerelerden

Yani Samsun Samsun'ken ve eskiden
Kargalar ceviz, kırlangıçlar bulut kovalarken
Ve güvercinler uça kona çatılarda söz sahibiyken
Korku ve sevinçlerin
Su gibi, toprak gibi, yağmur gibi yaprak gibi
Parfümsüz ve sapsade nedenleri varken
Yirmibir yaşımı gördüm ben
Kırkbirimde kendimi
başka bir gezegende buldum ben
Buraya da Samsun diyorlar
Eski Samsun'u bilmiyorlar...

01.12.2010

Balkan Savaşları'ndan Anadolu'ya Nüfus Defterlerinde SAMSUN'UN KOSOVA GÖÇMENLERİ

Mehmet KÖSEOĞLU

Samsun'da incelediğimiz nüfus defterleri; Bafra, Alaçam, 19 Mayıs, Kavak ilçelerinde toplam 31 köy ve 2 mahalledir.

Balkan Savaşları, birçok cephede başarı arayan Hıristiyan toplumların karşısında yerlerinden ayrılmak zorunda kalan Müslüman toplumlara göç öyküsünü hazırladı. Öykü, bir güz mevsiminde başladı ama anlatılanlar ve anlatılacaklar birçok seneye bırakıldı. Osmanlı Devleti bünyesindeki Kosova Vilayeti'nden Samsun'a ilk olarak Balkan Savaşları'nda (1912-1913) göçler gerçekleşmektedir. Kosova'nın Sırbistan Krallığı (1913-1918) ve ardından Sırp Hırvat Sloven Krallığı'na dâhil olduğu (1918-1929) yılları; ikinci göç dalgasını oluşturmaktadır. Kosova'nın Yugoslavya'ya bağlandığı (1929-1990) zaman aralığı; göç serüveninin son evresidir.

Samsun'da incelediğimiz nüfus defterleri; Bafra, Alaçam, 19 Mayıs, Kavak ilçelerinde toplam 31 köy ve 2 mahalledir. Bunlardan Bafra'daki İsmetpaşa Mahallesi ve Alaçam'daki Karşıyaka Mahallesi Nüfus Defteri, köylerden göçen veya köye göç eden ailelerin geçici iskânlarında bulunduktan sonra sürekli yer değiştirmelerin yaşanması nedeniyle aynı isimlerin karşımıza çıkması üzerine sağlıklı bir araştırma için bu çalışmada sadece köylere yer verilmiştir. İncelemeler Bafra, Alaçam, 19 Mayıs ve Kavak İlçe Nüfus Müdürlüklerinde yapılmıştır.

1912 ve 1913 yıllarında Bafra kazası Canik Sancağı'na bağlıdır. İnceleme sahamız olan Alaçam ilçesi ise o tarihte Bafra kazasına bağlı nahiye idi. 19 Mayıs ilçesinin toprakları da Bafra'nın sınırlarındaydı. Kosova göçlerinin 1 köy hariç 30'u Bafra kazasına yapılmıştır. Canik Sancağı'ndaki tek istisnaî iskân; Samsun'a bağlı Kavak nahi-

yesindedir. Kosova göçmenlerinin bugün yaşadığı Ladik ilçesi Bahşi Mahallesi ise o yıllarda Amasya Sancağı'na bağlıydı.

Ondokuz Mayıs İlçesinde Durum: Bafra'ya bağlıyken 1988 yılında Bafra'dan ayrılarak ilçe olan 19 Mayıs'a bağlanan köyler arasında Beylik, Çandır, Düzköy, Karagöl ve Esentepe köyleri Kosova göçmenlerinin yaşadıkları köylerdir.

Beylik Köyü: Ailelerle yapılan görüşmelerde ailelerin bir kısmı Balkan Savaşları ile geldiklerini bir kısmı da daha sonraki dönemlerde geldiklerini belirttiler. Köyde 1879-1939 arasında Kosova doğumlu kişiler vardır. 7 erkek, 10 kadın bulunmaktadır. 11 kişi İştip, 6 kişi Radovişte kazası doğumludur. Beylik köyünde Kosova muhacirleri yanı sıra mübadil aileler de bulunmaktadır.

Çandır Köyü: Köyde 2 aile Kosova'nın Gilan kazasından gelmiştir. Doğum tarihleri 1907-1916 tarihleri arasındadır. Gilan doğumlu çoğu ölen bu kişilerin çocukları ve torunları yaşamaktadır. Gilan doğumlu 2 erkek 1 kadın vardır. Köyde mübadillere de rastlanmaktadır. Bu mübadiller nüfus defterinde Drama kökenlidir.

Düzköy: 1845 ile 1955 arası Kosova kazalarında doğan kişiler vardır. 60 aile toplamında 90 erkek 115 kadın bulunmaktadır. Toplamda köyde yaşamış Kosova sancaklarından gelen 205 kişidir. Köyde 112 Priştine, 45 Gilan, 20 İpek, 14 Prizren, 8 Üsküp, 2 Dunnice, 1 Sırbiye, 1 Herinise, 1 Vilçitrin, 1 Yenipazar doğumlu bulunmaktadır. Yapılan nüfus defteri incelemelerinde köyde fazla sayıda göçmen aileler vardır. Kafkaslardan ve Doğu Karadeniz'den gelen ailelerin fazlalığı dikkat çekmektedir. Bu köyde de mübadil çoktur60. Köy dâhilinde 51 hanede 224 mübadil iskân işlemi görmüştür. Mübadillere toplam 616 dönüm arazi dağıtılmıştır. Köyde Priştine, Prizren ve İpek göçmenlerinden 30 hanede 190 nüfus yerleştirilmiştir.

Esentepe Köyü: Köyün eski adı Domuzağılı olup daha sonra Esentepe diye değiştirilmiştir. Köyde nüfus defter kayıtlarında Kosova kazalarından gelen; 29 erkek ve 24 kadın vardır. Toplamda 53 kişi bulunmaktadır. 19 aile vardır. Bunlardan 1 kişi Mitroviçe, 1kişi Gilan, 1 kişi de Vilçitrin kazasından gelmiştir. Geri kalan 50 kişi Priştine kaza merkezinden gelmiştir. Esentepe köyünde mübadiller de yaşamaktadır.

Karagöl Köyü: Kosova kazalarından gelen; 29 erkek 20 kadın olmak üzere toplam 49 kişi bulunmaktadır. 31 kişi Gilan kazası, 11 kişi Priştine merkez kazası 6 kişi Üsküp merkez kazası 1 kişi de Vilçitrin'den gelmiştir. Nüfus kayıtlarında mübadil ailelere de rastlanmaktadır.63Drama mübadillerinden 23 hanede 119 kişi köye yerleştirilmiştir.

Alaçam İlçesinde Durum: Osmanlı Devleti döneminde nahiye iken 1944 yılında ilçe olan Alaçam'da Kosova göçmeni 4 köy bulunmaktadır.

Akgüney Köyü: Köyde Kosova göçmeni 9 aile bulunmaktadır. 14 erkek 30 kadından oluşan Kosova doğumluların 44'ü de Priştine doğumludur. Akgüney köyü kalabalık bir köy olup, aynı zamanda Alaçam'ın mübadil köylerinden birisidir.

Habilli Köyü: İlçe halkı yapılan saha çalışmalarında Habilli köyünde Kosova göçmenlerinin bulunduğunu belirtse de iki kere yapılan nüfus defterindeki incelemelerde sadece bir ailede Priştine doğumlu kişiye rastlanmıştır. Bu köy de mübadillerin yoğun olarak yaşadığı köylerdendir.

Killik Köyü: 21 aile bulunmaktadır. 33 erkek, 22 kadın olmak üzere toplam 55 kişi vardır. 29 kişi Priştine doğumlu olup 26 kişi de Gilan doğumludur. Bir bakıma köy Priştine ve Gilan halkının buluştuğu yer olmuştur. Killik köyünde mübadiller de yaşamaktadır.

Soğukçam Köyü: Eski adı Bedeş olan kalabalık bir nüfusu bulunan bu köy de göçmenlerin Alaçam'da yoğun olarak yaşadığı yerlerin başında gelir. Köyde yaşamış Kosova göçmeni 46 erkek 34 kadın olmak üzere toplam 80 kişidir. 25 aile vardır. 56 kişi Priştine, 24 kişi Gilan doğumludur.

Alaçam İlçesi Değerlendirme: Kosova göçmenlerinin yerleştiği 4 köyün de ortak noktası; mübadele

Mitroviçe Tren İstasyonu

ile gelen özellikle göçmenlerin bu köylerde yer almasıdır. Soğukçam köyü ile Akgüney özellikle Balkan göçleriyle gelenlerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerdir. Akgüney ve Habilli köyünün Kosova göçmenlerinin tamamı Priştine doğumlu olup; diğer iki köy Killik ve Soğukçam'da Priştine doğumlular daha fazladır. Bir bakıma Alaçam'ın Kosovalıları Priştine ve Gilan'dan oluşmuştur. Alaçam ilçesine Kosova'dan gelip yerleşen 94 erkek, 86 kadın olmak üzere toplam 180 kişi olmuştur. Grafiğimizde ilçenin Kosova dağılımını görelim. İlçedeki Kosova göçmenlerinden %72.2'si Priştine, %27.7'si Gilan doğumludur.

Osmanbeyli Köyü: Bafra'da en çok Kosova'dan gelen halkın yaşadığı köydür. Köyün eski adı Lodros'tur. Bir Rum köyüdür. Köyde 89 aile yaşamıştır. Köyde 226 kadın, 158 erkek olmak üzere toplam 384 Kosova'dan gelip yerleşen kişi vardır.1913 doğumlu öncesinde 245 kişi olup Balkan Savaşları ile gelme ihtimali olan kişiler vardır. Nüfus defterlerinde 1847 ile 1955 arasında doğan kişiler vardır. Kosova göçünü bu köyde üç şekilde açıklayabiliriz. Birincisi Balkan Savaşları ile, ikincisi Sırp topraklarına bağlı iken, üçüncüsü de Yugoslavya'dan gelenlerdir. Çoğunluğu Balkan Savaşları'ndan gelenler oluşturur. Köyde Kosova'dan gelen halktan 241 kişi Priştine, 64 kişi Gilan, 25 Yugoslavya, 7 Mitroviçe, 6 İpek, 3 Üsküp, 3 Karaka, 1 Velişteri, 1 Kumanova, 1 Vilçetrin, 1 Deliştirinlidir. Köyün büyük çoğunluğu Arnavut kökenli Kosovalı ailelerden oluşur. Köy aynı zamanda mübadillerin yaşadığı bir yerdir.

Eldavut Köyü: Köyde 19 Kosova göçmeni aile yaşamıştır. 1913 ve öncesi doğumlu 39 kişi vardır. 22 erkek 26 kadın olmak üzere toplam 48 kişi bulunmaktadır. Köyde Kosova'dan göç edenlerin doğum tarihleri 1869-1925 arasında değişir. Kosova'dan gelen köy halkından 31 kişi Priştine, 10 kişi Gilan, Üsküp 4, Kosova 3 kişidir. Nüfus kayıtlarında, köyde mübadil aileler de bulunmaktadır.

Karıncak Köyü: Karıncak köyünde Kosova göçmeni 18 aile vardır. 22 erkek 17 kadın olmak üzere toplam 39 kişi yaşamıştır.1913 ve daha öncesi doğumlu 20 kişi bulunmaktadır. Köyde 1870-1934 arası doğumlu kişiler bulunmaktadır. Köyde 22 kişi Priştine, 10 kişi Üsküp, 4 kişi Gilan, 2 kişi Prizren, 1 kişi Vilçitrin'den gelmiştir.

Azay Köyü: Köyde Kosova doğumlu aile sayısı 3'tür. Kişi sayısı 8'dir. Bunların 5'i erkek 3'ü kadındır.

9716

КРАЉЕВИНА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

ROYAUME DES SERBES, CROATES ET SLOVÈNES

ПУТНА ИСПРАВА

PASSEPORT

№ 285/73

Valable pour

Priştine 4, Üsküp 4 olmak üzere dağılım bulunmaktadır. Azay köyü mübadillerin de yaşadığı bir köydür.

Yeşilyazı Köyü: Kosova doğumlu 1 kişi bulunmaktadır. Priştine'den gelmiştir.

Ağıllar Köyü: Köyde Kosova göçmeni 2 erkek 2 kadın toplam 4 kişi bulunmaktadır. 3 kişi Gilan, 1 kişi Priştine doğumludur. Köyde mübadil aileler de yaşamaktadır.

Türbe Köyü: 8 aile olup 10 erkek 10 kadın toplam 20 kişi vardır.12 kişi Priştine, 5 kişi Vilçitrin, 2 kişi Mitroviçe, 1 kişi Gilan doğumludur. Köyde mübadil aileler de vardır.

Evren Uşağı Köyü: Köyde Kosova göçmeni 5 aile bulunmaktadır. Kişi sayısı 15 olup 7 erkek 8 kadın Kosova'dan gelmiştir. 13 kişi Priştine, 2 kişi Gilan doğumludur. Köyde mübadil aileler de yaşamaktadır.

Uluağaç Köyü: Kosova göçmeni Aile sayısı 9'dur. Kişi sayısı 32'dir. 16 erkek 16 kadın bulunmaktadır. Priştine 25, Vilçitrin 4, Yugoslavya 2, Mitroviçe 1 üzere dağılım vardır.

Gökçesu Köyü: Kosova göçmeni aile sayısı 2'dir. Kosova doğumluların 4'ü de erkektir. 2 kişinin nüfus kaydında Kosova, diğer 2 kişi de Gilan diye yazmaktadır. Gökçesu köyü mübadillerin de yaşadığı bir köydür.

Karpuzlu Köyü: Kosova göçmeni aile sayısı 47'dir. 65 kadın 81 erkek olmak üzere toplam146 kişi vardır. Bunlardan 83 Priştine, 34 Gilan, 12 Yugoslavya, 6 İpek, 6 Üsküp, 5 Vilçitrin olmak üzere Kosova doğumlular vardır.

Aktekke Köyü: Kosova göçmeni 15 aile vardır. 23 erkek 26 kadın bulunmaktadır. 40 Priştine, 9 kişi de Mezviçe'den gelmedir. Köyde mübadil aileler de yaşamaktadır.80 Köye yerleştirilen mübadillerin bir kısmı Bük, Karagöz ve Kozluköy'den gelmiştir.

Balıklar Köyü: Köyde Kosova göçmeni, aile sayısı 28'dir. 29 kadın, 39 erkek olup toplam 68 kişi bulunmaktadır. Bu kişiler 60 kişi Priştine, 6 kişi Vilçitrin, 1 kişi Mitroviçe, 1 kişi Yugoslavya doğumludur. Balıklar köyü aynı zamanda mübadil köyüdür.

Elifli Köyü: Köyde Kosova doğumlu göçmen aile sayısı 13'tür. 25 kadın 21 erkek olmak üzere 46 kişi bulunmaktadır. 23 Priştine, 8 Mitroviçe, 8 Vilçitrin, 4 Kosova, 3 Gilan'dan gelen aileler vardır.

Lengerli Köyü: Köyde Kosova doğumlu aile sayısı 16'dır. 26 erkek 32 kadın olmak üzere toplam 58 kişi Kosova göçmenidir. 49 kişi Priştine, 4 kişi Gilan, 4 kişi İpek, 1 kişi

Vilçitrin'den gelmiştir. Bu köyde mübadil aileler de yaşamaktadır.

Gümüşyaprak Köyü: Köyde Kosova'dan gelen aile sayısı 43'tür. 60 erkek 64 kadın olmak üzere 124 kişi yaşamıştır. Yer dağılımı ise; 55 Gilan, 39 Priştine, 12 İpek, 7 Yugoslavya, 7 Mitroviçe, 2 Vicemko, 2 Üsküp'tür.

Köseli Köyü: Aile sayısı Kosova için 16'dır. 18 erkek 29 kadın olmak üzere toplam 47 kişi bulunmaktadır. 38 kişi Priştine, 7 kişi Üsküp, 2 kişi Mitroviçe'den göç etmiştir. Bu köyde mübadiller de yaşamaktadır.

Sarıçevre Köyü: Kosova doğumlu göçmen aile sayısı 26'dır. 31 erkek 31 kadın olmak üzere 62 kişidir. 53 Priştine 9 Mitroviçe doğumlu vardır.

Koşu Köyü: Kosova göçmeni aile sayısı 55'dir. 88 erkek 77 kadın olmak üzere toplam 165 kişi bulunmaktadır. Gelenler; 54 kişi Gilan, 64 kişi Yugoslavya, 23 Priştine, 1 Kuşok, 7 Üsküp, 2 Vilçitrin, 4 Mitroviçe, 3 Firzeşişt, 2 Vertetik, 1 Prizren, 4 Kosova'dan ibarettir.

Sarıköy: Kosova göçmen aile sayısı 14'tür. 21 kadın 19 erkek olmak üzere toplam 40 kişi vardır. Bu kişilerin geldikleri yerler; 33 kişi Priştine, 1 kişi Yugoslavya 6 kişi Mitroviçe'dir.

Üçpınar Köyü: Kosova göçmen aile sayısı 18'dir.25 erkek 27 kadın olmak üzere toplam 52 kişidir. 27 Yugoslavya, 11 Priştine, 13 Gilan, 1 İpek'ten gelen kişiler vardır.

Kavak İlçesi'nde Durum: Samsun'un Balkan Savaşı yıllarında nahiyesidir. Kosova göçmeni tek köyü vardır.

Çiğdem Köyü: Kavak İlçesinde Kosova'dan gelen halkın olduğu tek köy Çiğdem köyüdür. Çiğdem köyü halkı; Balkanlar'dan gelen göçlerle oluşan bir köy olup, bu köydeki dört sülaleden üçü Arnavut biri Makedonya Türklerindendir. Aile sayısı 8'dir. 10 erkek 7 kadın olmak üzere toplam 17 kişi vardır.

SONUÇ: Samsun'daki Kosova göçmenlerinin dağılımı incelendiğinde; Priştine, Gilan ve Mitroviçe ön plandadır. Bu üç sancağın Sırbistan sınırına yakınlığı; buralarda yaşayan halkların savaş ortamından büyük oranda etkilendiklerini göstermektedir.

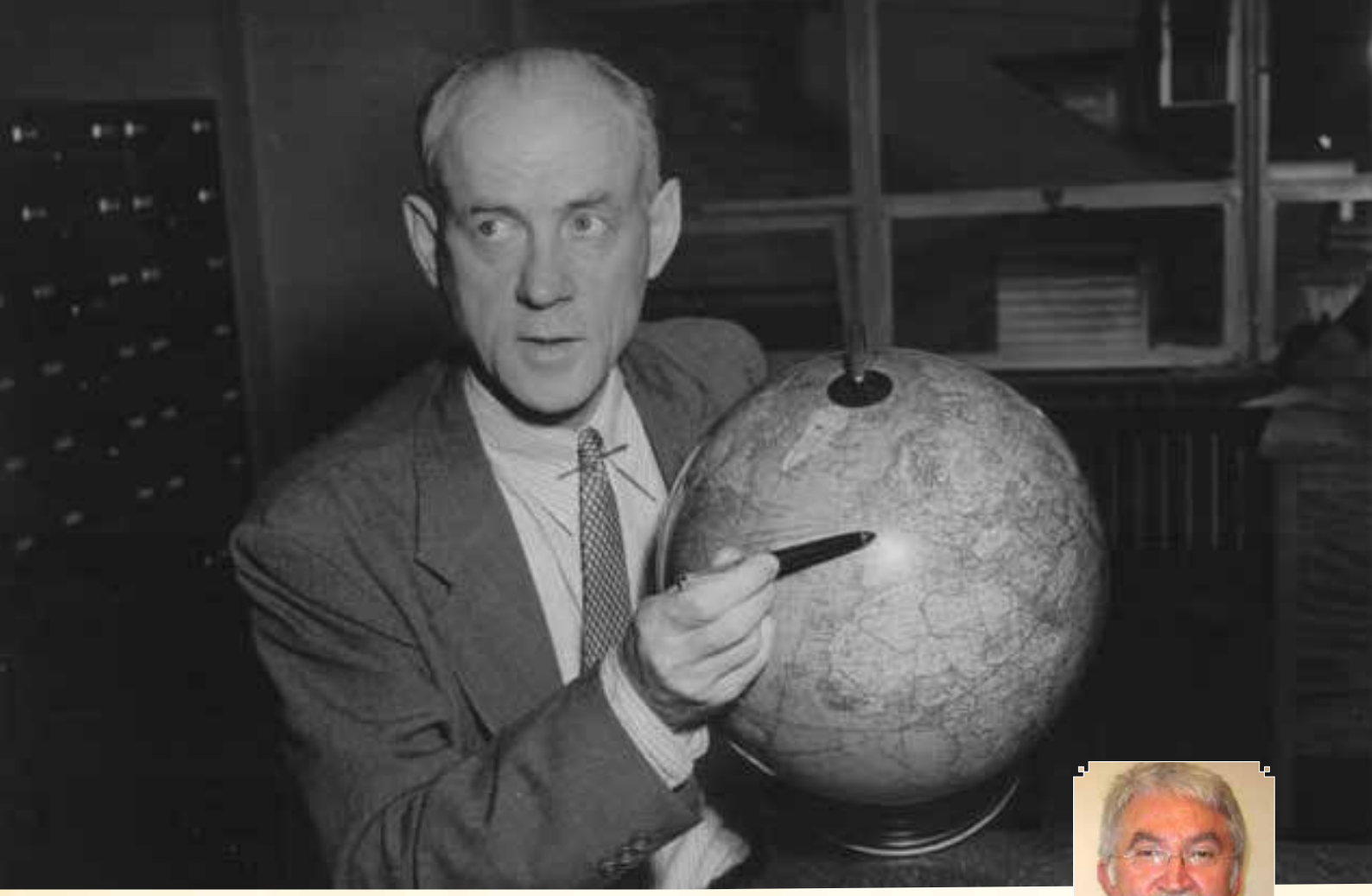

SAMSUN'DA BİR AMERİKALI

CLARENCE K. STREIT

Osman KARA

Clarence K. Streıt adlı 25 yaşında bir Amerikalı 1921 Ocak'ında İstanbul'dan Samsun'a giden bir gemiye biner. Streıt bir gazetecidir.

Hedefinde Milli Mücadelenin karargahı Ankara vardır. Streıt Ankara'ya giden ilk yabancı gazetecilerden birisidir. Zaferden sonra Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'le röportaj yapan ilk yabancı gazeteci olacaktır.

Clarence K. Streıt bu yolculuğunda İstanbul-Samsun-Ankara-Eskişehir-Afyonkarahisar-Burdur-Antalya-İstanbul güzergahını izler. "1914-1922 Senelerinde Hayatlarını Kaybeden Tüm Bilinmeyen Türkler'e İthaf" ettiği anıları ölümünden sonra yayınladı.

Bahçeşehir Üniversitesi tarafından da "Bilinmeyen Türkler/Mustafa Kemal Paşa, Milliyetçi Ankara E Anadolu Gündelik Hayat" adıyla Türkçeye kazandırıldı.

Samsunla ilgili anılar da fotoğrafla da var o kitapta. Clarence geldiğinde Samsun yaklaşık 25 bin nüfuslu bir şehirdir. Şehideki yedi Amerikalıdan üçü türün alıcısı dördü de Amerikan Yardım Heyeti'nin görevlileridir. Clarence buradaki Amerikalıların "Türk Milliyetçilerine sempati besledikleri" görür. Amerikalı Dr. Pomeroy

ona ilginç şeyler söyler:

"Eğer buraya başka bir gezegenden gelseydim ve bölgede bol bol gözlem yapmaya fırsat bulup Hıristiyanlık ve Müslümanlık hakkında hiçbir şey bilmeseydim, İslam dinini seçebilirdim. Her şeyden önce, size tuhaf gelebilir ama eşleri Müslüman kadınlarına, Rum ve Ermenilerin eşlerine

davrandıklarından çok daha iyi davranıyor. Daha çok hakları var ve eşlerinden daha çok saygı görüyorlar."

Clarence K. Streıt başka şeylere de şaşırır Samsun'da. Söz gelimi "Pontus ajitasyonunun çoğunun Rum papazların çabalarından kaynaklanmasına" rağmen "yine de rahibin Samsun'un en iyi evlerinden

birisinde oturmasına" şaşırması gibi. Mavi beyaz Yunan milli renklerine boyanan Rum kilisesinin hala açık olup "provokatif renklerini Türklerin gözüne sokmaya devam etmesi" gibi. Buna hoşgörü mü demek daha doğru olur yoksa milli umursamazlık mı, ne dersiniz? Clarence Dr. Pomeroy vasıtasıyla "orta sınıf bir Türk ailesini" de tanır. Evin sahibesi hasta ve yaşlı bir kadın; iki kız kardeşi Yunanlıların işgal ettiği bölgeden iltica etmiş, onunla yaşıyorlar. Kadının iki kızı var; biri Saadet adında ve 12 yaşlarında sevimli sevimli bir kız çocuğu. Ailenin geçimi için halı dokuyor. Streıt onun hem halı başında hem de "Kuva-yı Milliyeci" bir subay olan kuzeni ve eniştesi Münir Kamil'le fotoğrafını da çekmiş. Onlardan "Hepsi kimsenin sevmemezlik edemeyeceği sessiz kibar hanılardı" diye söz eder.

Evin annesi "Sizce onların dedikleri kadar barbar mıyız?" diye sorar. "Böyle bir durumun söz konusu olmadığı" cevabını alınca da "Öyleyse umarım okurlarınıza bazı insanların dediği gibi öyle pek insanlık dışı canavarlar olmadığımızı anlatırsınız" der.

Batı'nın Türk'e bakışı ne yazık ki hiç değişmedi.

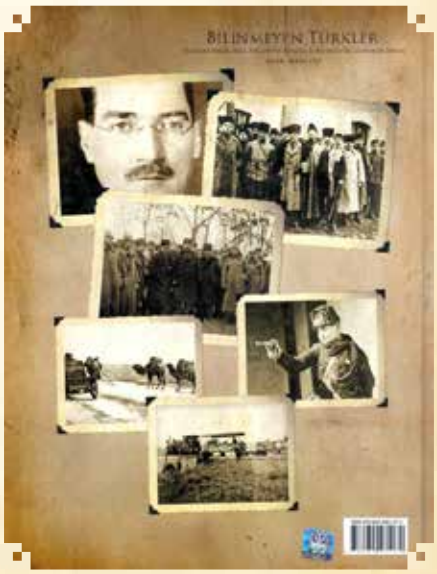

Dikkuyruk ve Arkadaşları

AKASYAMHABER

TEGV'li öğrenciler, Kuş Cenneti'ni ve Leylek Ormanı'nı gezdi.

YEDAŞ, TEGV'li öğrencilerle buluştu

TEGV'li öğrenciler, YEDAŞ'ın desteklediği Yaz Kulübü Eğitim Programı çerçevesinde Kuş Cenneti'ni ve Leylek Ormanı'nı gezdi. Genel Müdür Türkoğlu, "Çocuklara kuş sevgisini küçük yaşta aşıladığımız gibi 'Çocuktan Al Haberi' mantığını kullanarak, ebeveynlere çocukları aracılığı ile ulaşıyoruz" dedi

Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) Samsun Eğitim Parkı tarafından düzenlenen ve YEDAŞ'ın da Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri arasında yer alan 'Dikkuyruğu Koruyoruz' projesiyle desteklediği Yaz Kulübü Eğitim Programı etkin-

likleri kapsamında öğrenciler, Kızılırmak Deltası'nı gezdi. Gezi esnasında Kuş Cenneti'ni ve Leylek Ormanı'nı ziyaret ederek, Bafra Doğa Koruma ve Milli Parklar Şefi Cengiz Akyüz'ün rehberliğinde sunumları dinleyen öğrenciler, hem eğlenceli vakit geçirdi hem de kuş türleri ve delta hakkında birçok bilgiye sahip oldu.

TEGV'İN EĞİTİM GÖNÜLLÜLERİ TÜRKOĞLU'NA TEŞEKKÜR ETTİ

YEDAŞ'la Enerjimi Doğru Kullanıyorum (EDK) Projesi kapsamında tanıştıklarını belirten TEGV Samsun Eğitim Parkı'nın Eğitim Gönüllüleri, "Öğrencilerimize enerji verimliliği temalı eğitimler vermiştik. Oldukça verimli bir eğitim olmuştu ve öğrencilerimiz evlerinde öğrendiklerini uygulamaya başlamıştı. Dikkuyruğu Koruyoruz Projesi için de yapılan gezi ve sunumlar öğrencilerimiz için keyifle geçen bir eğitim süreci oldu. YEDAŞ'ın sosyal sorumluluk projelerinde TEGV'i paydaşı olarak görmesi bizler için onur vericidir. YEDAŞ Genel Müdürü Sayın Nurettin Türkoğlu'na, TEGV ailesine olan desteklerinden dolayı teşekkür ediyoruz" dediler.

Dikkuyruğu Koruyoruz Projesi için de yapılan gezi ve sunumlar öğrencilerimiz için keyifle geçen bir eğitim süreci oldu.

DİKKUYRUK VE ARKADAŞLARI YEDAŞ'IN 'ONUR PROJESİ'DİR

Kurumsal Sosyal Çevre dalında Birincilik Ödülü'ne sahip Dikkuyruğu Koruyoruz Projesi'nin YEDAŞ'ın 'Onur Projesi' olduğuna dikkat çeken YEDAŞ Genel Müdürü Nurettin Türkoğlu, "Göçünün 2 ayını Kızılırmak Deltası'nda konaklayarak geçiren

ve nesli tükenmekle karşı karşıya olan Dikkuyruk ördeğine ve aynı familyadan olan arkadaşlarına Dikkuyruğu Koruyoruz Projesi kapsamında sahip çıkıyoruz. Avlanabilen bir ördek türü oldukları için Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile yapılan protokol gereği tüm koruma programları içinde yer alıyoruz. 'Dikkuyruk ve arkadaşlarını' elektrik faturalarında tanıttık. Facebook ve Twitter gibi sosyal medya üzerinden de bilinçlendirme çalışmalarımız sürüyor. Bu projede en önemli tanıtım ise çocuklarla oluyor. Çeşitli eğitici oyunların ve sunumların yer aldığı etkinliklerde, çocuklara kuş sevgisini küçük yaşta aşıladığımız gibi 'Çocuktan Al Haberi' mantığını kullanarak, ebeveynlere çocukları aracılığı ile ulaşıyoruz" diye konuştu.

DAĞITIM MERKEZLERİNİ DİKKUYRUK'LA GİYDİRİYORUZ

Kurumsal Sosyal Sorumluluk Projeleri'nde 'Sürdürülebilir' olmanın önemine değinen Türkoğlu, "Misafiri olduğumuz şu dünyada, gelecek kuşakların yaşam haklarına saygı duymayı, çok müdahale etmeden, ekolojik dengeyi korumayı amaçlıyoruz. Türkiye'de ilk kez bu kadar geniş kapsamda, uluslararası KSS yaklaşımını benimseyerek uygulayan bir şirketiz. 'Enerjimizi Harekete Geçiriyoruz' temasıyla başlattığımız ve

'Bir Bölgesel Sürdürülebilir Kalkınma Hareketi' ile olgunlaştırdığımız Kurumsal Sosyal Sorumluluk projeleriyle, bölge halkında farkındalık ve sorumluluk bilinci yarattığımıza inanıyoruz" dedi. Samsun'daki dağıtım ve trafo merkezlerinin Dikkuyruk Ördeği görselleriyle giydirilmesi çalışması hakkında da bilgi veren Genel Müdür Türkoğlu, "Bu çalışma sayesinde binalarımızdaki beton görünümünü ortadan kaldırarak, estetik bir görünüm kazandırmış oluyoruz. Hem de Dikkuyruk ördeğini tanıtıyoruz. Bu çalışmamız müşterilerimizin çok hoşuna gitti ve talepler gelmeye başladı. Tüm talepleri değerlendiriyoruz. Uygun görülen binalarımızda giydirme çalışmalarına devam edece-

HATIRALAR YAŞANDIĞI ŞEHİRDEN

GEÇERKEN ŞİİR OLUR

Prof. Dr. Şaban SAĞLIK

İnsan, yaşadığı her şeyi değil de, kendince "değer" ifade ettiğine inandığı şeyleri asla unutmaz.

Ünlü romancı ve roman kuramcısı Forster, bu bağlamda her insanın iki zaman yaşadığını söyler. Bunlardan biri saat, dakika vs. gibi yani takvimle ölçülen zaman; diğeri ise "değer"lerle ölçülen zaman. Forster birincisi için "nesnel zaman", diğeri için de "değerlerle ölçülen zaman" tabirini kullanır. Hatta ünlü yazar daha da ileri giderek, "değerlerle ölçülen zaman" için, "sanatın kökeni ve temel malzemesi" gibi yorumlar da yapar.

Forster'ın bu yaklaşımını ünlü şair Nazım Hikmet, "sanat unutturmaz" manasında bir sözle ifade eder. Bu açıdan batığımızda sanatın, her türüyle adeta bir flaş-bellek işlevi üstlendiğini söyleyebiliriz. Hiçbir sanat eseri yoktur ki, üretildiği zamana ait değer ve olguları içermemiş olsun. Burada Aristo'nun "mimesis" kavramıyla ifade ettiği, "sanatın ayna gibi hayatı yansıttığı" yönündeki yaklaşımına girmiyorum. Çünkü Aristo, sadece kurgulanan sanat bağlamında söz konusu görüşünü dile getirir.

Aristo'nun baktığı boyutun dışında sanatın bir de "malzeme" boyutu vardır. Şöyle diyelim: Her insan, Forster'ın ifade ettiği manada "değerlerle ölçülebilecek zamanlar" yaşar. Yani her insanın hayatında unutamadığı

mutlu veya trajik olaylar vardır. İnsan yıllar sonra, hangisi hatırlarsa, yüreği sızlar, tuhaf bir duygu atmosferi içine girer. Günlük dilde buna "nostalji" diyen var; "hatıra" diyen var; hatta derin bir "ah" çekerek, "ah, neydi o günler" diyenler var. Bu hali istisnasız her insan yaşar. İşte bu hal bizce, sanatın malzemesidir; hatta kökenidir, diyebiliriz.

Sanatçılar bu hali sadece yaşamakla kalmazlar, onlar bu halden "sanat" eseri de üretirler. Bu durumu şiir sanatı bağlamında ele alırsak, "yaşanan şiirsel hal" ve "yaşanan şiirsel hali söze / imgeye dönüştüren hal" gibi iki düzeyden bahsedebiliriz. Demek ki, sıradan insan, sadece bir hal yaşarken, sanatçı iki hali birden yaşıyor. İşte sanat ve sanatçı bundan dolayı önemlidir. İşte bundan dolayı sanatçılar toplumun "seçkin" (sınıfsal anlamda değil) insanıdırlar / insanı olmalıdırlar.

Sanata bu açıdan bakarsak, her bir sanat ürününün aynı zamanda bir tür "zamana yolculuk" olduğunu da söyleyebiliriz. Yukarıda da değinmiştik, her sanat eseri adeta bir flaş-bellek gibidir ve reel anlamda ulaşılmayan zamanları kaydedip "şimdi"ye taşıma işlevine sahiptir.

Sanat ve sanatçı hakkında yaptığımız bu kısa yorumu, Samsun bağlamında ele alırsak, Güven Turan isimli bir şairden de kısaca bahsetmemiz gerekiyor. Güven Turan Sinoplu bir şair. Hayatının bir bölümünü (orta öğrenim yılları) Samsun'da yaşamış. Kendisi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunu olup şiir, öykü, roman ve deneme türünde çok sayıda kitabı yayınlanmış. Şairin çok sayıda çevirisi de mevcut. Bütün bunların yanında akademik çalışmalar da yapan Güven Turan, bir süre de İngilizce okutmanı olarak hocalık yapmıştır. Şairin reklamcılık, metin yazarlığı ve yayın yönetmenliği gibi işler yaptığını da biyografisinden öğreniyoruz. Güven Turan bu çok yönlülüğünün bir karşılığı olsa gerek, çok sayıda ödül de almıştır.

Modern Türk edebiyatının önemli ismi olması hasebiyle ülkemizin bir değeri olan Güven Turan, yerel bağlamda Samsun için de ayrı bir anlam ifade etmektedir. Yukarıda ünlü şairin hayatının bir bölümünü (orta öğrenim yılları) Samsun'da geçirdiğini söylemiştik. Güven Turan, Samsun'da geçirdiği günleri unutmamış ve bu güzel şehrin şiirini yazmıştır. Buram buram hatıra ve nostalji kokan "Samsun" adlı bu şiir, aynı zamanda Samsun'un eski günleri hakkında da bilgiler barındırmaktadır. Ayrıca Samsun'un mevsimlere göre değişen iklim durumu (özellikle rüzgarı) ve bazı mekanlar da şiirdeki yerini almıştır. Şairin adını andığı mekanların bir kısmı belki bugün hala mevcut olabilir, bir kısmı da artık yaşamıyordur. Bilemiyorum. Burada konumuz bu da değil zaten.

Demek ki hatıralar, yaşandığı mekanlarda ve şehirlerde yeniden gündeme gelirse, şair elinde şiire dönüşüyor. Güven Turan da bunu yapmış. Neyse, değerli okuyucular, hiçbir yorum yapmadan şimdi sizleri bu şiirle baş başa bırakıyorum:

Modern Türk edebiyatının önemli ismi olması hasebiyle ülkemizin bir değeri olan Güven Turan, yerel bağlamda Samsun için de ayrı bir anlam ifade etmektedir. Yukarıda ünlü şairin hayatının bir bölümünü (orta öğrenim yılları) Samsun'da geçirdiğini söylemiştik. Güven Turan, Samsun'da geçirdiği günleri unutmamış ve bu güzel şehrin şiirini yazmıştır. Buram buram hatıra ve nostalji kokan "Samsun" adlı bu şiir, aynı zamanda Samsun'un eski günleri hakkında da bilgiler barındırmaktadır.

SAMSUN

Nasıl bu kadarla
geçiştirirsin bu kenti

Doğru, "yitirdin"
her gidişinde izlerin
biraz daha silindi

Adı vardı ama kendi yoktu
lodoslarda kirpiklerine
ve defterine ahşap tozları
yağan İstiklal İlkokulu'nun

Pastana ve limonatana
sandalyede dizlerinin üzerine
çöküp uzandığın
Ulus Pastanesi de yoktu

En son ne zaman yürümüştün
Sahil Gazinosu'nun durduğu ahşap iskelede
hani bir zamanlar korkardın
tahtaların aralığından
kayıp dalgalara
karışacaksın diye

Kumsal hani
parkın duvarına dek sokulan
dalgaları nerede
bıraktın

Çocukluğunu
ilk gençliğini geçirdiğin
bu rüzgarlı
kentte
ziyaretçisin artık
işte bir kez daha
yolunu kaybettin

Geçmişinle
yüzleştin

Ne zaman söndü
renkli ampülleri
o sinemanın

Neden hep erken sabahlar
anımsıyorsun
hep tren düdüğü
sessizlikte yankılanıyor
kok kömürü kokusu
sızıyor uyanmadan önce düşlerine
bugün bile

Yedi soğuk ve gri yılın
son günü tabelası önünde çektirdiğin
o resim de olmasa
biyografine
nasılsa karışmış
bir kurmaca diyeceksin
Samsun Maarif Koleji'ne

Peki aşklarından söz etme
ama geçiştirme
bu kenti böyle.

(Güven Turan, İkinci Toplu Şiirler (1994-2010), YKY, İst. 2012, s. 120-121)

ilkadım Eğitim

Nisan - Mayıs
1965
Sayı 6 -7

ÇIRAKMAN

AYLIK KÖY GAZETESİ

Sahibi Ferhat Doğru
Sorumlu yönetmen
Mustafa Güzeloğlu

Okuma Bilmeyen Bakar Kördür — Okur Yazar olmayan yarım insandır

Çırakmanköyüilkokuluöğrencileri Samsun Gazi Osman paşa ve Çırakmanköyüilkolundaelişleri resimyazı çalışmalarının ürünlerini sergilediler

1964 - 1965 öğretim yılında' 8 - 12 yaşları arasındaki öğrencilerin yaptıkları Elişleri - Resim - yazıları 13 - 14 - 15. Nisan. 1965 günleri Samsun - Gazi Osman Paşa İlk Okulu'nda 5 - 12. Mayıs 1965 günleri

tel, kazak, çorap, terlik yün örgüler çeşitli işlemeler sergide göz doldurmuştur.

Resim ve yazı çalışmaları köy çocuklarının güzel sanat'ara olan yatkınlıkları nı daha açık göstermiştir bu sekerlikler. Öğretmen Yılmaz

Kardeş okul Ticaret Lisesi

Ticaret Lisesi Orta kısım 2-B Sınıfı öğrencileri Okulumuzu kardeş okul seçmişlerdir.

Köyümüz ilkokuluna ilk iş olarak Çocukların pek

lay köyümüz okulu öğrencileri tarafından Sevinçle karşılanmış, Kardeş okula teşekkür mektup

dir.

Ticar

TÜRKİYE'NİN İLK KÖY GAZETESİ

SAMSUN'DA ÇIKTI

Sıddık AKBAYIR

Samsun Musiki Cemiyeti'ne girerek üyeleri bilinçlendirme gibi etkinliklere öncü olan bir öğretmen yazardır Yılmaz Elmas.

Öğretmen-Yazar Kuşağının Son Temsilcilerinden Bir İsim

'Öğretmen Yazar' tanımlamalarının çok eskide kaldığı, MEB Yayınları dışında kimsenin önemsemediği modern zamanlarda, sanata ömür adamak, 'bulanık sudan duru damlayı damıtmak, kara bulut içinden mavi ışığı çözüp almak' gibi zor! Duyuş ve idrak kaygısından bî-haber kısır bir aksiyonun, sahte bir çilenin genelgeçer olduğu bir sanat ortamında Yılmaz Elmas gibi isimler, 'edebiyatın gizli emekçisi' olarak yaşadılar.

'Köy Enstitüleri Gerçeği'ni görmezlikten gelen 'astigmat bakışlar'a Yılmaz Elmas'ın söyleyeceği çok şey var! Öğretmen maaşının önemli bir bölümünü kitaplara ayıran, okumadığı bir kitabı kitaplığına yerleştirmeyen, yaklaşık on bin ciltlik bir kütüphaneyi beyninde ve yüreğinde taşıyan; kendisini, gittiği her yeri aydınlatmakla görevli sayan; resim ve müzikteki inceliğini toplumsal sorunların çözümüne taşıyan; görevli bulunduğu yerlerde tarım uygulamalarından, su getirme, kalkındırma dernekleri, kooperatifler kurma, Samsun Tekkeköy'de futbol kulübü kurarak gençleri bir araya getirme, Samsun Musiki Cemiye-

ti'ne girerek üyeleri bilinçlendirme gibi etkinliklere öncü olan bir öğretmen yazardır Yılmaz Elmas.

Edebiyatın Gizli Emekçisi

Okuma yazma bilmeyen Fatma Hanım ile çiftçi Ferhat Elmas'ın oğlu olarak 1937'de Samsun'un Çırakman köyünde doğar. Annesi ve babası, küçük yaşlarda aileleriyle birlikte mübadeleyle Yunanistan Kavala ili Sarışaban ilçesinden Samsun Çırakman köyüne yerleşirler. Türkiye'ye gelirken tek istedikleri tütün yetiştirebilecekleri bir yer bulabilmektir.

İlkokulu köyünde bitirir. Yoksul bir ailenin çocuğudur. Okumak, o dönem köy çocuklarının tek şansıdır. Okuyabileceği tek okul olan Ladik Akpınar Köy Enstitüsü'ne öğretmeni Hidayet Birgi'nin teşvikiyle 1948'de girer. Okulunu 1956'da bitirir. Köy yaşamının doğallığı içinde birçok işle -çobanlık dahil- uğraştığı için Köy Enstitüsü'nde zorluk çekmez. Yaparak yaşayarak öğrenilen her şey bir yaşama biçimine dönüşür. İlkin, okulun duvar gazetelerinde yazmaya başlar. Başlangıçta, en önemli ilgi alanı halk bilimidir. Zamanla edebiyatın diğer alanlarına kafa yorar.

1956'da Vezirköprü Gölköy'de öğretmenliğe başlar. 1969'a kadar Samsun'un merkez ilçe ve köylerinde öğretmenliğe devam eder. Bu bölgedeki okullarda öğretmenliğin yanı sıra başöğretmenlik görevi de üstlenir.

1969'da kendi isteğiyle İstanbul'a atanır. Beykoz, Fatih, Beyoğlu ilçelerinde öğretmenlik yapar. Çeşitli kurum ve kuruluşlardan teşekkür, başarı plaketi alan Yılmaz Elmas,1982'de öğretmenlikten emekli olur. 2000'den 2007'ye kadar, perkinson hastalığı ile mücadele eder.

Yaşamı boyunca, iyi bir öğretmen ve iyi bir örgütleyici olmak için çok uğraşır. Örgütsüz başarıya ulaşmanın imkânsız olduğuna inanır. Bu nedenle köyü Çırakman'da 1965'te Çırakman Köyü Kalkındırma Derneği'nin kuruluşuna kurucu üye olarak öncülük eder. Ardından, Çırakman Köyü Kalkındırma Kooperatifi'nin kurulmasını kurucu üye olarak gerçekleştirir.

Samsun Oda Tiyatrosu'nda kurucu üye olarak görev alır. Tüm eğitim emekçileri örgütlerinde bulunmaya çaba gösterir.

TÖB-DER İstanbul Şubesi'nde yöneticisiyken 12 Mart'ta 3,5 ay gözaltında kalır, 16 ay tutuklu olarak yargılanır ve hüküm giymeden serbest bırakılır. Mahkemeye işkence gördüğünü kanıtlamak için su toplayan ayak derilerini gizlice kurutup delil olarak sunar. Serbest bırakıldıktan sonra emekli olana dek öğretmenliğe devam eder.

Yaşamı boyunca, iyi bir öğretmen ve iyi bir örgütleyici olmak için çok uğraşır. Örgütsüz başarıya ulaşmanın imkânsız olduğuna inanır. Bu nedenle köyü Çırakman'da 1965'te Çırakman Köyü Kalkındırma Derneği'nin kuruluşuna kurucu üye olarak öncülük eder. Ardından, Çırakman Köyü Kalkındırma Kooperatifi'nin kurulmasını kurucu üye olarak gerçekleştirir.

Yılmaz' Bir Öğretmen

Yılmaz Elmas, annesinin her akşam anlattığı masalları dinleyerek uykuya dalar. Köyde ilk radyoyu Yakup Amcası alınca, akşamları ajansı dinlemek için onlara gitmeye başlar. İlkokulu başarıyla bitirince öğretmeni Hidayet Birgi'nin teşvikiyle Ladik Akpınar Köy Enstitüsü'ne gitmeye karar verir.

Öğretmenlik mesleğindeki ilk uğraşı, köy çocuklarının okula gönderilmelerini sağlamak olur ve bu uğraşını meslek hayatı boyunca sürdürür.

1948'de sınavdan başarıyla çıkan Yılmaz Elmas, okulda kendisinden yaşça büyük öğrenciler tarafından karşılanır. Gösterilen ilgiyle kısa zamanda okuluna, öğretmenlerine, arkadaşlarına ve yabancısı olduğu ortama alışır. Okuldaki uygulamalı derslerde çok başarılı olur; çünkü hemen hemen her şeyi köyünde yapmaktadır.

Büyük bir coşkuyla başladığı ilk görev yerinde sınıfta, sık sık yalnız kalır. Köy işlerinin yoğunluğu ve çocukların da önceliğinin bu işler olması nedeniyle sınıfa Yılmaz öğretmenden başka kimse adım atmaz. Bu duruma, üzülse de dört elle sarılır öğrencilerine. Öğretmenlik mesleğindeki ilk uğraşı, köy çocuklarının okula gönderilmelerini sağlamak olur ve bu uğraşını meslek hayatı boyunca sürdürür. Kız çocuklarının okula gönderilmeleri için de yıllarca uğraş verir. Bu nedenle gittiği her köyde okutulmayan kız çocukları için yeri geldiğinde kapı kapı dolaşır, köyün imamına gönderilen çocukların okula gönderilmesi için imamla ve köylüyle anlaşmanın yollarını arar, çocukların önceliğinin okumak olduğunu köylüye anlatmak için de yoğun bir çaba gösterir.

Çantası 'Dolu' Bir Adam

Omzunda eski, siyah deri çantası, yüzünden eksik olmayan gülümsemesiyle ağır ağır yürüyen Yılmaz Elmas'a 2001'e kadar İstiklal Caddesi'nde, Beşiktaş'ta ve her şeye rağmen Cağaloğlu Yokuşu'da sıkça karşılaşmak mümkündür. Kendisiyle merhabalaşan birini boş göndermesi imkânsız gibidir. Herhangi bir edebiyat dergisinin son sayısını ya da yazar dostlarından birinin yeni çıkan bir kitabını çantasından çıkarıp merhabalaştığı kişinin koltuğunuzun altına sıkıştırır. Çantasında adı duyulmamış taşra dergilerini taşır ve bu dergileri dostlarına tanıtır.

Birçok derginin ve yayınevinin değişmez konuğudur. Yayıncılık konusundaki donanımını, gençlere aktarmayı bir görev bilir.

Son yıllarda bu mekânlarda görünemez artık. Rahatsızlığı başlayınca, eşi Esengül Hanım'la birlikte, Kadıköy'de yaşayan kızının yanına yerleşir. Hastalığı, evden çıkmasına engeldir.

Samsun Öyküleri

Otuz yıl süren eğitimciliği sırasındaki gözlemlerini, yaşam deneyimlerini edebiyatın çeşitli dallarında yazıya dökebilmiş üretken bir yazardır. Halk bilimi, dil, çocuk edebiyatı, eğitim ve öğretmen sorunları onun özel ilgi alanlarını oluşturur. 1962'den 2007'ye dek yirmi yapıta imza atar.

Daha çok çocuk öyküleriyle tanınan yazar, yetişkinlere yönelik öykü çalışmalarını ilk kez Samsun Öyküleri adı ile çıkarır. 15 öykünün yer aldığı yapıt, adından da anlaşılacağı gibi, Yılmaz Elmas'ın doğup büyüdüğü, daha sonra öğretmen olarak görev yaptığı Samsun çevresindeki tanıklarından yararlanılarak yazılmış ürünlerden oluşur. Genelde yaşanmış ya da yakından gözlenmiş olaylardır öykü konuları. Coğrafi görüntülerde gerçek yerel adlar kullanarak yöreselliği öne çıkar-

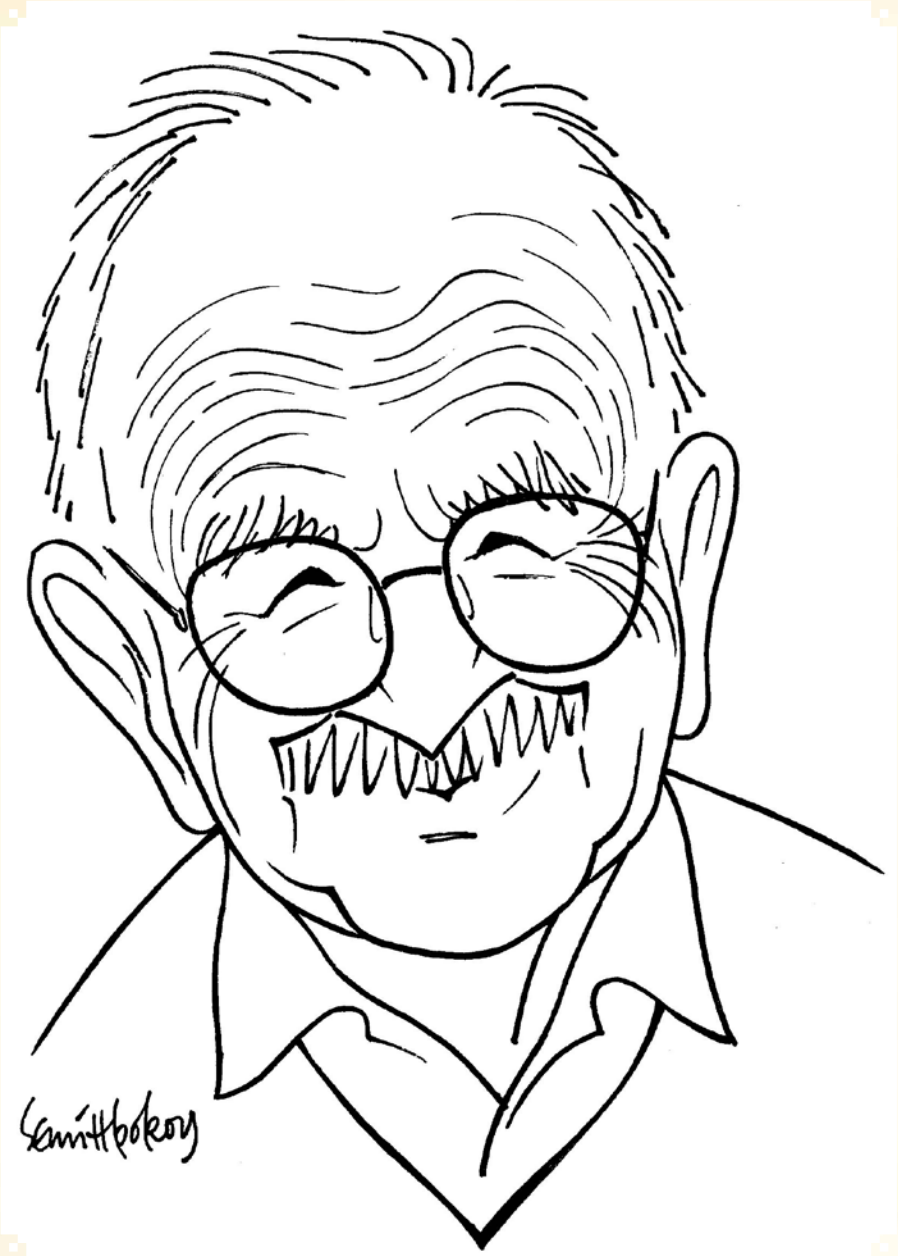

maya çalışır. Samsun Öyküleri adlandırması, yapıtı bir ölçüde sınırlamış olsa da, şimdi anılarında kalan memleketine bir bağlılık göstergesi bir göndermede bulunma isteği olarak algılanmalıdır. Bu yönü ile sımsıcak gerçekçi öykülerdir. Metinlerde, öykü kişilerinin iç dünyalarına, psikolojik çözümlemelere pek fazla girmez, olayların içindeki konumları, davranışlarıyla çizer porteleri.

Toplumsal gerçekçi bir yazar olan Yılmaz Elmas, yaşadığı dönemi, tarihsel, toplumsal, siyasal, ekonomik devinimleriyle yansıtarak, bu dünyayı nasıl değiştirebileceğini göstermek ister. Öyküleri okurken, okur Yılmaz Elmas'la Samsun'da, Samsun'un köylerinde, kasabalarında gezer gibi olur.

Çırakman'da Beklenen Bir Düş: Yılmaz Elmas Kütüphanesi

Son günlerindeki en büyük arzusu, elli yılda oluşturduğu kitaplığındaki on bini aşkın kitabın yaklaşık dokuz bini ile köyü Çırakman'da Yılmaz Elmas Kütüphanesi oluşturmaktır. Bu amaçla kitaplarını köyüne gönderir. Bu sayıya dergi koleksiyonları dahil değildir. Kütüphane kurulduktan sonra, 1200 nüfuslu Çırakman belki de kişi başına en çok kitap düşen köy olacaktır.

Kitaplar, Çırakman Köyü adına dönemin Kutlukent Belediye Başkanı Hayati Tekin tarafından gerekli vasıta temin edilerek aldırılır. Kütüphanenin açılabilmesi için köy malı olan iki binadan birinin tadilat görmesi gerekir. Tadilat işi bittikten sonra kütüphanenin açılması ile ilgili çalışmaların başlaması planlanır. Kütüphanenin açılışını görebilmeyi çok istese de Yılmaz Elmas'ın ömrü buna yetmez. 27 Aralık 2007'de vefat eder.

Çırakman'da Yılmaz Elmas Kitaplığı'nın kurulup kurulmadığı konusunda, Samsun basınına yansıyan herhangi bir bilgi yoktur. Bu konunun muhatabı, öncelikle dönemin Belediye Başkanı -şimdi milletvekili- Hayati Tekin ve Çırakman Köyü sakinlerdir.

Çırakman: Aylık Köy Gazetesi

Bundan elli yıl önce, 1965'te, yani Samsunspor'un kurulduğu yıl, üç arkadaş, Yılmaz Elmas, Ferhat Doğru ve Mustafa Güzeloğlu, "Neden köyde çıkan bir gazete olmasın!" derler ve Türkiye'nin ilk köy gazetesi Çırakman'ı çıkarırlar. Gazetenin çıkarılması için gerekli izinlerin alınmasında bir zorluk yaşamazlar. Dönemin idarecileri, bu ilginç proje destek de verirler. 1. sayı çıkarıldığında köy halkı gazeteye sahip çıkar. Ancak, gazete sadece 7 sayı çıkarabilir. Yılmaz Elmas, köyden ayrıldıktan sonra, serüveni sürdürecek kimse kalmaz.

Çiziyorum

Mustafa Behçet HOROZOĞLU

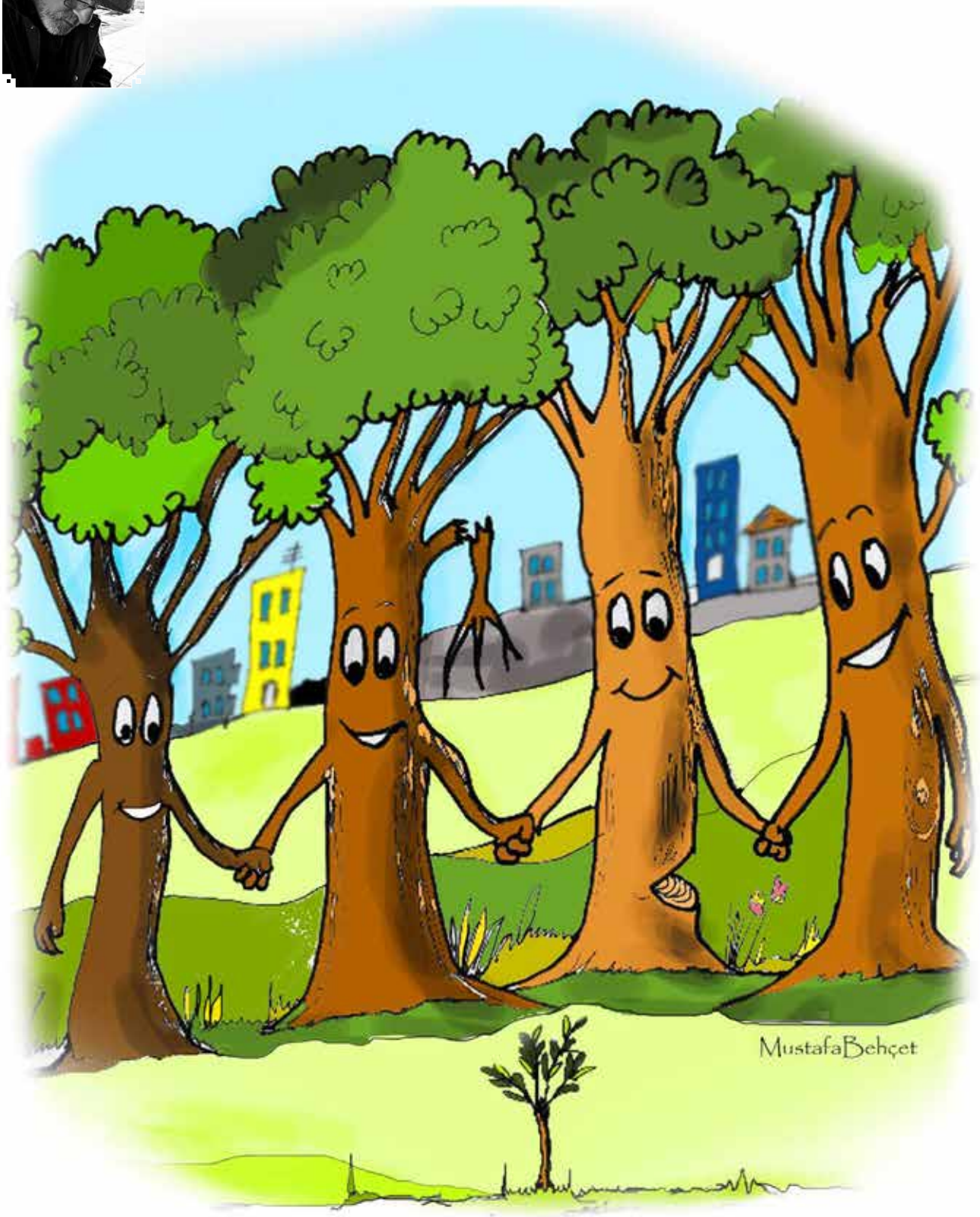

canik belediyesi

"Türkiye'nin Gözbebeği"

Canik ENGELSiZ KAFE ve PARK Şehrimize Hayırlı olsun

Yeni Bir Vizyon... Umut Dolu Gelecek...

yepyeni bir Canik

DEMİRYOLLARI TARİHİ VE
TEKKEKÖY TREN İSTASYONU

Şeref AYDIN / Samsun Yerel Tarih Grubu Başkanı

Türk Demiryolu Tarihi, 1856 yılında başlar. İlk demiryolu hattı olan 130 km'lik İzmir - Aydın hattına ilk kazma bir İngiliz şirketine verilen imtiyazla bu yılda vurulmuştu.

1893 yılında Anadolu Demiryolları Şirket-i Osmaniyesi Ankara-Kayseri-Sivas ve Eskişehir-Afyon-Konya hatlarının ruhsatını aldı. 1901 deyse askeri birliklerin yardımıyla Türk mühendislerinin gözetiminde Hicaz demiryollarına başlanır. 1908 de biten bu hattı 1911 de Samsun-Sivas hattı izler. Ancak 1. Dünya Savaşı nın çıkışı yol yapımlarının yarıda kalmasına neden olur. Savaş çıkınca önce hükümet Hicaz, Beyrut-Halep, İzmir-Kasaba, İzmir-Aydın, Bursa-Mudanya hatlarına el koyar. Sonra Hicaz hattını yönetmek ve Ankara-Sivas, Samsun-Sivas hatlarını kurmak üzere Askeri Demiryolları İdarei Umumiyesi kurulur.

Samsun, XIX. yüzyıl öncesi Orta Karadeniz ve Anadolu ürünlerinin İstanbul'a nakledildiği, doğuya yapılan seferlerde asker ve mühimmat sevkinin gerçekleştirildiği bir iskele konumundaydı. XIX. yüzyılda Karadeniz'in uluslar arası ticarete ve Osmanlı topraklarının Batı pazarlarına açılması sonrası Anadolu'nun çıkış kapısı hâlini aldı. Özellikle Amasya, Sivas, Kayseri, Elazığ ve Diyarbakır'ın ihraç limanı konumundaydı. Ayrıca, göçmenlerin biriktiği ve

Anadolu'nun içerilerine sevk edildiği bir kasaba ve iskeledir. Kısacası, Samsun ve iskelesi asker, mühimmat, göçmen sevkıyatı ile ithalat ve ihracat açısından oldukça önemli bir konumdadır.

Samsun şehri bu konumuna binaen nüfus ve alan itibarıyla sürekli büyüme eğilimindedir. 1890'larda iki üç bin haneli şehre her gün yeni inşa edilen dört beş ev dahil olmaktaydı . Samsun iskelesinin öneminin artması şehrin gerek kaza merkezleri ve gerekse çevredeki diğer şehir ve kasabalara modern yollarla bağlanmasını kaçınılmaz bir hâle getirdi.

6 Aralık 1923 tarihinde Türk tütün piyasasının büyük ihracat firması sahiplerinden Nemlizadeler ile Nafıa Vekaleti arasında Çarşamba ve Bafra ovalarını Samsun limanına bağlayacak olan yaklaşık 150 km uzunluğunda ve 75 cm. genişliğinde dar bir demiryolu hattı döşenmesi hususunda 37 maddelik bir sözleşme imzalandı.

21 Eylül 1924 tarihinde gerçekleştirilen temel atma töreninde Mustafa Kemâl gümüş bir kazma ve kürekle ilk harcı koydu ve bir konuşma yaptı.

SAMSUN - SİVAS DEMİR YOLU İLE KESİŞEN SAMSUN - ÇARŞAMBA DAR HATTI.

Samsun – Sivas Demiryolu Hattı

Samsun-Sivas demiryolu yapımı için ilk somut girişim 2 Temmuz 1891' Belçikalı Boran Mikar'a imtiyaz verilmesiyle başladı. 99 yıllığına verilen bu imtiyaz, araştırmalardan öteye geçemedi. Belçikalı Cockerill Şirketinin projesi Karadeniz ile İran Körfezini birleştirmeyi amaçlıyordu. Rusya bu projeye karşı çıkar ve 1878 yenilgisinin tazminatı olan 57 milyon altının bu projenin devam etmesi halinde isteneceğini bildirir.

1899 yılında Osmanlı Devleti Samsun-Sivas hattının yapımı için Rusya'ya müracaat eder fakat sonuçsuz kalır.

Osmanlı Devleti 28 Mart 1327 (1911) yılında Samsun-Sivas demiryolu yapımına kendisi başlar. Şaşalı bir temel atma töreninin ardından aynı yıl içersinde iş Fransız Regie Generale şirketine havale edilir. Sivas yönünde 33 km 'lik toprak tesviyesi ve 5 km'lik hat döşenmesinin ardından çıkan I. Dünya Savaşı nedeniyle inşaat durdu ve Fransız firması Samsun'dan ayrıldı.

1920 yılında Samsun-Havza arası bir dekovil hattı kurulmasını amaçlayan Askeri Demiryolları İdaresi Samsun'a bir heyet gönderir. Fakat bu girişim de sonuçsuz kalır.

Tam bu sırada Chaster Projesi gündeme gelir. Chester projesine göre, demiryolu inşaatının finanse edilmesi karşılığında, toplam 40 km'lik bir şerit halinde inşan edilen demiryolu hatlarının her iki yanından 20 km'yi kapsayan alan içindeki tüm madenlerin işletim hakkı 99 yıllığına ABD'ye verilecektir.

16 Kasım 1923 yılında Samsun-Sivas Demiryolu inşaatına başlanması nedeniyle yine büyük katılımlı bir tören yapılır.

22 Nisan 1924 tarih ve 506 sayılı yasayla Anadolu Bağdat Demiryolları Müdüriyet-i Umumiyesi

Türk Demiryolu Tarihi, 1856 yılında başlar. İlk demiryolu hattı olan 130 km'lik İzmir - Aydın hattına ilk kazma bir İngiliz şirketine verilen imtiyazla bu yılda vurulmuştu. Bu hattın seçimi nedensiz değildi. İzmir-Aydın yöresi diğer yörelere göre nüfus bakımından kalabalık, ticari potansiyeli yüksek, İngiliz pazarı olmaya elverişli etnik unsurların yaşadığı, İngiliz sanayisinin gereksinim duydugu ham maddeye kolay ulasilabilecek bir yöreydi.

kuruldu ve merkezi Haydarpaşa oldu. Böylece 1924 yılında Samsun- Sivas Demiryolu inşaatına fiilen başlanır.

23 Nisan 1926 yılında 48 km'lik Samsun – Kavak hattı tamamlanır.

18 Aralık 1926 yılında Belçika firması S.I.T'e Samsun – Sivas hattının tamamlanması işi ihale edilir. Ancak daha sonra bu ihale de iptal olur ve iş aynı koşullarda Türk Müteahhitlerine yaptırılır.

31 Mayıs 1927 tarih ve 1042 sayılı yasayla günümüzdeki Devlet Demiryolları İdaresinin çekirdeğini oluşturan "Devlet Demiryolları ve Limanları İdare-i Umumiyesi" kurulur.

1928 yılına gelindiğinde Samsun – Sivas hattı Zile (Tokat)'ye kadar ulaşmıştır.

1932 yılında ise nihayet Samsun Sivas'a 23 Nisan'da bağlanmış oldu. Haydarpaşa'dan kalkan Tren 56 saatte Samsun'a ulaştı.

30 Ağustos 1941'de Samsun Garı işletmeye açılır.

II.Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'nin Amerika ile yakın ilişkiler kurmasıyla gündeme gelen Marshall yardımlarının etkisiyle dikkatler Karayolu taşımacılığına çevrilir.

Samsun Çarşamba Treni

Dr. Yücel TANYERİ - 01 Nisan 2008 Salı

Çocukluğumuzda en keyif aldığımız olaylardan biri idi Çarşamba treni ile seyahat... Genellikle Pazar günü İstasyon'dan binerdik bu dar hatlı trene. Yaz aylarında bazen Derbent durağında bazen de Kirazlık durağında iner ve denize giderdik.

Samsun-Çarşamba arası tren ile 38 km. idi. Dümdüz bir hatta ağaçlar arasında seyahat edilirdi. Çarşamba'ya kadar gittiğimiz ancak birkaç kezdir.

Okullarımızda birlikte okuduğumuz arkadaşlarımızın bir bölümü ise her gün bu trenle Çarşamba'dan okulumuza gelir ve akşam da ayni trenle geri dönerlerdi. Ben bu trene çok sık binemediğim için onlara imrenirdim. Kim bilir ne güzel yolculuklar yaparlardı.

Bu tren, kovboy filmlerindeki trenlerin aynısı idi. Bacasından yoğun kara dumanlar çıkartırdı. Koyu yeşil boyalı ahşap kaplamalı küçük vagonları vardı. Kompartımanların içi dar, ancak sevimli idi. Ahşaptan yapılmış dik ve sağlam banklara oturulurdu. Trenin en arkasında açık bir vagon bulunurdu ve onunla yük taşınırdı.

Çarşamba köylüleri her Cumartesi günü bu trenle pazaryerine gelir ve burada yüklerini indirerek mis gibi kokulu meyve ve seb-

zeleri satışa sunarlardı. Pazarda gezmek, onların getirdiği meyve-sebzeleri seçmek de büyük bir keyifti. Annem beni her Cumartesi bu pazara götürür, doldurduğumuz fileleri taşımakta ona yardımcı olmamı isterdi. Eve gidene kadar alınanların bir kısmını daha yolda iken mideme indirirdim.

Bu güzelim hat Cumhuriyetin yaptığı ilk demiryolu idi. Atatürk bu yolun yapımı için bir gün önce Hamidiye Zırhlısı ile Samsun'a gelmiş, 21 Eylül 1924 de temelini atmış, iki yıl sonra da 1926 yılında tren hizmete girmişti. Otomobillerin olmadığı, karayolunun pek kullanılmadığı dönemde çok büyük görevler yapmıştı. 1960 yılında ben Samsun'dan ayrılırken tüm gücü ile hizmete devam ediyordu.

19 yıl sonra Samsun'a döndüğümde ise hizmet dışı kalmıştı. Kapatılmıştı. Zaman zaman eskimiş, bakımsız kalmış, otlar tarafından sarılmış bu dar tren hattına bakar üzülürdüm.

Bir süre sonra nasıl olduysa hattın açılmasına karar verildi. Yeniden geniş ve asrî bir tren yolu yapıldı. Koca dizel lokomotifli, koca vagonlu hantal trenler sefere konuldu. Ama karayolu ile rekabet edemedi.

Bir süre sonra tren hattı yeniden kapatıldı.

Şimdi 3 gidiş 3 gelişli beton asfalt Samsun-Çarşamba karayolunun üzerinde 110-120 km. süratle seyreden araçlarda bulunanlar, yeniden otlarla kaplanan yanlarındaki bu güzelim yolu görmüyorlar bile…

TEKKEKÖY TREN İSTASYONU - Mehmet Şahin

Ben oldum olası trenleri ve istasyonlarını severim. Yıllar boyu bu ülkeye ve insanlarına verdiklerini, getirdiklerini, ayrılıklara ve kavuşmalara şahitliklerini düşünüp, bunlara emek verenleri ve çalışanlarını hep saygı ile anarım.

Bu hafta sonu da bir doktor arkadaşlarımızı ziyarete gittiğimiz Samsun'un ilçesi olan Tekkeköy'de kısa da olsa bir tur attık. Bu turumuz sırasında ilçenin ana yolunun arka tarafındaki bir yola girdiğimizde bilmeden eski tren istasyonu karşımıza çıktı.

Hemen arabayı kenara çekip etrafını dolaşmaya çıktık. Her ne kadar dış kısmı boyanmışta olsa içi harabeye dönmüştü. Pencereleri kapıları kırılmış, içerileri çöp yığını, duvarları harap olmuş, yerler ve tavanlar dökülüyordu. İstasyon şefliği yazan binanın içine girildiğinde her taraf döküntü doluydu. Yan tarafında bulunan küçük bina ise sanırım bir zamanlar yanmış olsa gerek zira tavan kirişleri geçirilmiş bir yangının izlerini taşıyordu ve çatısı yoktu gökyüzü görünüyordu. İçinde de bir incir ağacı yeşermiş boylanmaya başlamıştı.

Binanın sol tarafında ise eskiden tuvalet olarak kullanılmış küçükçe bir yapı da aynı akıbete uğramıştı. Arka tarafında ise mevcut olan tezgâhlara göre bir pazaryeri olarak kullanılıyor.

Raylar ise uzanabildiği kadar gittiği yere kadar gidiyordu. Üzerleri otlarla ve çöplerle kaplanmıştı. Rayların kenarları ise yılların birikimlerinin ispatı olan yıllanmış ve boylanmış çınar ağaçları ile sıralanmıştı. Çınarların ve eski binanın arasında ise yüksekçe yapılmış istasyonda binme ve inme ile beklemenin yapıldığı betondan bir platform vardı.

Yıllar önce ulaşım ve nakliye için kullanılmış olan bu yer şimdi sadece bir harabe yalnızlığında kendi haline bırakılmıştı, yıllar boyu sosyal yaşama katkısı unutulmuş bir tarafa bırakılmıştı. Dünya ülkeleri yeni hatlar ekleyip bakımlarını yaparken bizler mevcutları bile koruyup muhafaza edip kullanmasını bilemiyoruz. Sonra da şehirlerde raylı sistem diye projeleri üretiyoruz.

Gerek nakliye de gerek ise toplu taşımada faydası yadsınamayacak olan tren ve yollarımızı unutmamak ve gereken önemi vermek zorundayız diye düşünenlerdenim.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Samsun'u kuşatmasında ordu şu an ki Hamzalı köyünün olduğu yere otağ kurmuş, burada kamp yapıp Samsun'u buradan almışlardır.

Kuşatmadan sonra bir askerin burada kalarak yerleşimi sağla-

masası istenmiştir. Asker de buraya aileler getirerek yerleşimi sağlamıştır. Askerin ismi bu köye verilmiştir. Hamza ismi köyün ismi olmuştur. Zamanla "Hamzalı" diye söylenmiştir. Köyümüz 2007 tarihinden itibaren Samsun'un bir mahallesi olmuştur.

Samsun iline 22 km, Tekkeköy ilçesine 8 km uzaklıktadır.

Samsun - Çarşamba tren hattı üzerindeki önemli istasyonlardan birisi de Hamzalı İstasyonuydu.

Bir ara bu istasyonun şeflik ve sair binalarının onarılıp kullanıma hazır hale getirildiği haberi almıştım fakat onun akibeti de Kirazlık ve Tekkeköy istasyonlarından farklı değilmiş.

KAYNAKÇA

1. CAN, Bülent Bilmez, Demiryolundan Petrole Chester Projesi (1908-1923), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, Mayıs 2000,

2. EVREN, Güngör, Demiryolu, Birsen Yayınevi, İstanbul, 1999.

3. ENGİN, Vahdettin, Rumeli Demiryolları, Eren Yayınları, İstanbul, 1993.

4. GÜREL, Ziya, Kurtuluş Savaşında Demiryolculuk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

5. ONUR, Ahmet, Türk Demiryolları Tarihi (1860-1953, T.C. M.S.V. Kara Kuvvetleri Kumantanlığı Yayınları, Ankara, 1953.

6. ÖZDEMIR, Mehmet, Mütareke ve Kurtuluş Savaşı Baslangıç Dönemlerinde Türk Demiryolları- Yapısal Ekonomik Sorunlar (1918-1920), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

7. YAZICI Necdet, "Demiryollarımızın Dünü, Bugünü ve Geleceği", Kardelen Dergisi, Ocak-Mart 1995,

8. ZEYBEK, Hülya, "AB ile Entegrasyona Doğru Demiryolları", Dünya Gazetesi, 03.05.2002

9. ----------, Sultan Abdülhamit, Siyasi Hatıratım, Dergah Yayınları, İstanbul, 1999.

10. ----------, Değişim Sürecinde Kamu Hizmetleri ve Demiryolu Politikalari Sempozyumu (2003), Makine Mühendisleri Odası Yayınları, Ankara, 2003.

11. ----------, 1. Ulusal Demiryolu Kongresi Bildirileri , Ankara, 1979.

12. ----------, 2. Ulusal Demiryolu Kongresi Bildirileri, Tisamat B.S., Ankara, 1997.

1. ----------, Demiryollarının Modernizasyonu Yeni Bir Gelisme Stratejisi, Demiryol-İş Sendikasi Yayınları, Ankara, 1996

OSMANLI'DA SAATÇİ DEDE **AHMED EFLÂKÎ**

Betül ZER

Osmanlıların ilk mekanik saat yapımcısı ve Topkapı sırtlarında bulunan İstanbul Rasathanesinin (1575) kurucusu olan Takiyüddin bin Maruf'dur.

Tarihsel süreç içerisinde değerlendirildiğinde "güneş saati", "kum saati", "mum saati", "su saati" benzeri saat türevleri ve otomatlar hep mekanik saatçiliğin ara istasyonları sayılır. Abbasi Halifesi Harun Reşid'in 807'de Charlmagene'a hediye olarak gönderdiği su saati ve otomat gibi zaman bildiren bu ve buna benzer aygıtlar, İslam dünyasında çokça yapılmış ve kullanılmıştır. Bir Ortaçağ İslam mühendisi olan El Cezeri, 12. yüzyılın sonlarına doğru, Artukoğullarından Diyarbekir hükümdarı Nureddın Mehmed Karaarslan'a (1185-1200) sunduğu "-El Camı beyne'ıtım ve'-Amelü'n-Nafî fi San'atı'l-Hiyal" (Olağanüstü Mekanik Araçların Bilgisi üzerine Kitap) adlı eserinde bölümler halinde mum saati, su saati ve benzeri saat ve robotların nasıl çalıştığını uzun uzun anlatır hatta bunlardan bir kısmını da kendisi icat eder.

Osmanlıların ilk mekanik saat yapımcısı ve Topkapı sırtlarında bulunan İstanbul Rasathanesinin (1575) kurucusu olan Takiyüddin bin Maruf'dur. Aynı zamanda Sultan III. Murad'ın müneccimbaşısı idi. Doğuda o zamana kadar mekanik saat üzerine yazılmış ilk ve tek kitabın yazarı olan Takiyüddin'in, Türkçe çevirisi Mekanik Saat Konstrüksiyonuna Dair En parlak Yıldızlar adını taşıyan El-Kevakibü'd-Dürriye fil-Bengamatü'd-Devriye (1556) adlı eserinde, mekanik saat yapımının en ince ayrıntılarını

bulabiliriz.

Osmanlılar döneminde çokça muvakkit yetişmiş bu muvakkitler genelde su saati, mum saati, kum saati ve güneş saati konularında eserler vermiştir. Mekanik saatler konusunda ise maalesef az sayıda usta yetişmiş olup bunlar da verdikleri eserlere genelde isim yazmamışlardır. Osmanlı saat ustalarının yaptığı mekanik saatler çok az olmasına rağmen bu saatlerin hepsi de sanat harikası çok değerli sedef ve mine işlemeli nadide parçalardır. Genellikle iskelet türü üzeri fanuslu içerisi görünen saatler yapmışlardır.

İskelet türü saatler18.yüzyılda Fransa'da ortaya çıkmıştır. 19.yüzyıldan itibaren Osmanlı'da da görülmeye başlanmıştır. Tarikat eğitiminde (içi dışı bir olmak) özelliğinden olsa gerek, Mevlevî saatçiler özellikle iskelet saat yapmışlardır. Sultan 3. Selim'in (1789-1807) döneminde Mevlânâ'ya duyduğu hayranlık ve Mevlevî dostu olmasından kaynaklanan ve bu dönemde yapılmaya başlanan iskelet saatler, Sultan 2. Mahmud (1808-1839) zamanında en yaygın dönemini yaşamıştır. Bu saatlerin büyük bir bölümünün ön yüzleri, Mevlevî sikkesi biçiminde yapılmış ve üzerine yapan ustanın adı kazınmıştır. Bu ustaların şüphesiz en önemlileri 19. yüzyılda eser vermiş Mevlevi saat ustaları Es-seyyid el-Hac Dürrî, Ahmed Gülşenî, Ahmed Eflâkî Dede ve oğlu Es-seyyid Hüseyin Hâkî'dir. Bunların en ünlüsü "Saatçi Dede" diye de anılan Ahmed Eflâkî'dir.

1847'li yıllarda Ahmed Eflâkî Dede Efendi, bütün çark ve diğer parçalarını kendisi hazırlayarak, ayda bir kez kurulabilen saat yapıp bunu padişaha sunmuş bundan dolayı da ödüllendirilmiştir. 1848 de hacca gitmiş ve dönüşte şeyhi Kudretullah Efendinin izniyle evlenmiştir. Bu evlilikten Fatma, Seza ve Hatice isminde üç kızı ve Galip isminde bir oğlu vardır. Kızı Fatma hatun'un dışındakiler uzun sure yaşamamıştır.

Ahmet Eflâkî Hicri 1223 Milâdî 1808'de Tekirdağ'da doğmuştur. Halvetiyye dergâhı şeyhlerinden Seyyid Hâmid Kırîmî Efendi'nin oğullarındandır. Öğrenimine Tekirdağ'da başlamış; 1825'te 18 yaşında İstanbul'a gelerek Yenikapı Mevlevîhânesinde Çilesini tamamlayıp derviş olduktan sonra, 1828'de "ilm-i nücûm" (astronomi) tahsiline başlamış ve bu münasebetle saatçiliğe merak sararak kendi kendisini yetiştirmiştir. "Eflâkî" lakabı kendisine "felekiyyat" denilen astronomi ilmindeki başarılarından dolayı verilmiştir. Sultan Abdülmecid döneminde 1840'da açılan Sultan 2. Mahmud Türbesinin muvakkithânesine ilk muvakkit olarak atanmıştır. İmzalı 11 saati olduğu bilinen Eflâkî Dedenin, Topkapı Sarayı Müzesi, Dolmabahçe Sarayı Saat Müzesi ve İş Bankası Müzesi'nde birer saati vardır. Ünlü Osmanlı saatçilerinden Mehmed Şükrî kendisinin öğrencisidir.

1847'li yıllarda Ahmed Eflâkî Dede Efendi, bütün çark ve diğer parçalarını kendisi hazırlayarak, ayda bir kez kurulabilen saat yapıp bunu padişaha sunmuş bundan dolayı da ödüllendirilmiştir. 1848 de hacca gitmiş ve dönüşte şeyhi Kudretullah Efendinin izniyle evlenmiştir. Bu evlilikten Fatma, Seza ve Hatice isminde üç kızı ve Galip isminde bir oğlu vardır. Kızı Fatma hatun'un dışındakiler uzun sure yaşamamıştır.

Ahmed Eflâkî Dede'nin ayrıca başka bir evlilikten Esseyid Hüseyin el Haki adlı bir oğlu olup aynı zamanda kendisinin yanında saatçilikte ustalaşarak eserler vermiştir. Ahmed Eflâkî Dede bir iskelet saati ile beraber Osmanlıda üretilen sanayi ve zirai 700 civarında üreticinin ürünlerinin de beraberinde olduğu feyzi bahri vapuruyla 1851 de düzenlenecek olan 1. Uluslararası Londra Sergisine katılmak üzere hareket etmiş ancak fuara yetişemedikleri için Osmanlı ürünleri daha sonrasında kristal sarayda açılmıştır. Altı ay açık kalan Bu sergi Kraliçe Victoria dahil çok kişi tarafından gezilmiştir. Sergiden sonra da meslekî bilgi ve görgüsünü artırmak amacıyla Londra'dan Paris'e yollanan Eflâkî Dede, burada Paul Garnier'in fabrikasında çalışır. Abdulbaki Baykara'nın rivayetine göre ise Bireke fabrikasında 2 yıl süren bir çalışma yapar.Bu arada Fransızcayı da öğrenir.

Ahmet Dede Efendi 1853 yılı Mayıs ayında İstanbul'a dönerken padişah Abdulmecit'in kendisine göndermiş olduğu ödenekle beraber yanında; çark kenarlarını yontmak için ve değişik boyda vida üretmek için çeşitli makineler, değişik boyutta vida yivi açma makineleri, haddeler, torna tezgâhları, dişli göbeği açmak için araçlar, mengeneler, metal kesme makasları, seyyar döküm aracı ve aksesuarları, çeşitli formda törpüler, bıçaklar ve benzeri 27 araç gereç de vardır.

Avrupa dönüşünde 2. Mahmud muvakkithanesinde, saatçiliği fevkalade ileri götürmüş ve kendi zekâsı bilgi ve becerisiyle on adet daha saat imal etmiştir. Ahmet Dede Efendi Paris'te bulunduğu dönemde de bir saat imal etmiş ve gerek bu saatin gerekse İstanbul'da yapmış bulunduğu saatlerin 1863de Sultan Abdülaziz (1861-1876) döneminde Sultanahmet'te açılan "Sergi-yi Umûmî-yi Osmânî"de sergilenmiştir.

Yaptığı saatlerden bir tanesinin çalışma düzeneği Dolmabahçe Sarayı bahçesinde bulunan saat kulesinin minyatürü şeklinde olan bu saatin dört bir tarafında dört saat, bir küre ve ortasında bir saat ve daha altında saniyesi bulunur. Küredeki makineleri kuvvetli çelik zembereklere bağlı olan bu saatin nadide dişlileri ve güzel bir de yakutu vardı. "Eflâkî Dede, Âsitane", yazılı minası, dişli ve makine kısımları, zarif ve kuvvetli cıva yaldızıyla altınlaştırılmış dış görüntüsü Ahmed Eflâki Dede'nin özgünlüğünü ve orijinal dizaynını yansıtmaktadır.

Mevlevilerin "İsmi Celâl" çekmesi tarzında "Allah Allah" der gibi işlemektedir. Bu saatin üzerine 'Muvakkit-i Cennetmekân Sultan Mahmud Hân Ahmed Eflâkî el-Mevlevî' imzasını atmıştır. Aynı zamanda muvakkit olan Ahmed Eflâki Dede, Sadrazam Fuad Paşa'nın konağına giderek zaman zaman saat ayarı yapmıştır. Kendisini takdir eden Fuat Paşa, onun hakkında

"Parmağıyla dönderir saati Eflaki Dede

Dindirir hem bindirir mikatı Eflaki Dede"

(Eflâki Dede saati parmağında oynatır; vakti isterse durdurur, isterse ileri alır) diyerek Eflaki Dede'ye takılırmış! Osmanlı saatçiliğinin bu büyük ustası, Cağaloğlun'daki evi yandıktan sonra kiracı olarak oturduğu İshakpaşa'daki evinde Milâdî 9.3.1875 salı günü 68 yaşında vefat etmiştir.

Saatçilik tarihinde çok önemli bir yeri bulunan Ahmed Eflâki Dede'nin yaptığı saatler diğer saatçilere örnek olmuştur. Oğlu Hüseyin Hâki de kendisi gibi bir saat ustasıdır. Birçok saat yapan ve saat ustaları yetiştiren Ahmed Eflâki'nin Mehmed Şükrü ismindeki talebesinin yaptığı saatlerin üzerinde hocasının ismi bulunmaktadır. Topkapı saray saatleri ve Dolmabahçe'deki saatler günümüzde bir çoğu yeniden restore edilip uzun uğraşlar sonunda çalışır hale getirildikten sonra değişik sergilerle halka açılmıştır.

Halka açılan sergilerde Mevlevi saat ustalarının da yapmış oldukları bu saatlerde, yelkovan ve akrebin, dişli sisteminin, çarkların, zemberek ve salyangozların, zincirlerin, sarkaç yada eşapman bloklarının belli bir nizam içerisinde ahenkli, sabırlı dönüşleriyle tarikatlarının sema geleneği arasında benzerlikler bulunmaktadır.

Ahmed Eflaki Dede mahsülü masa saati, 1839

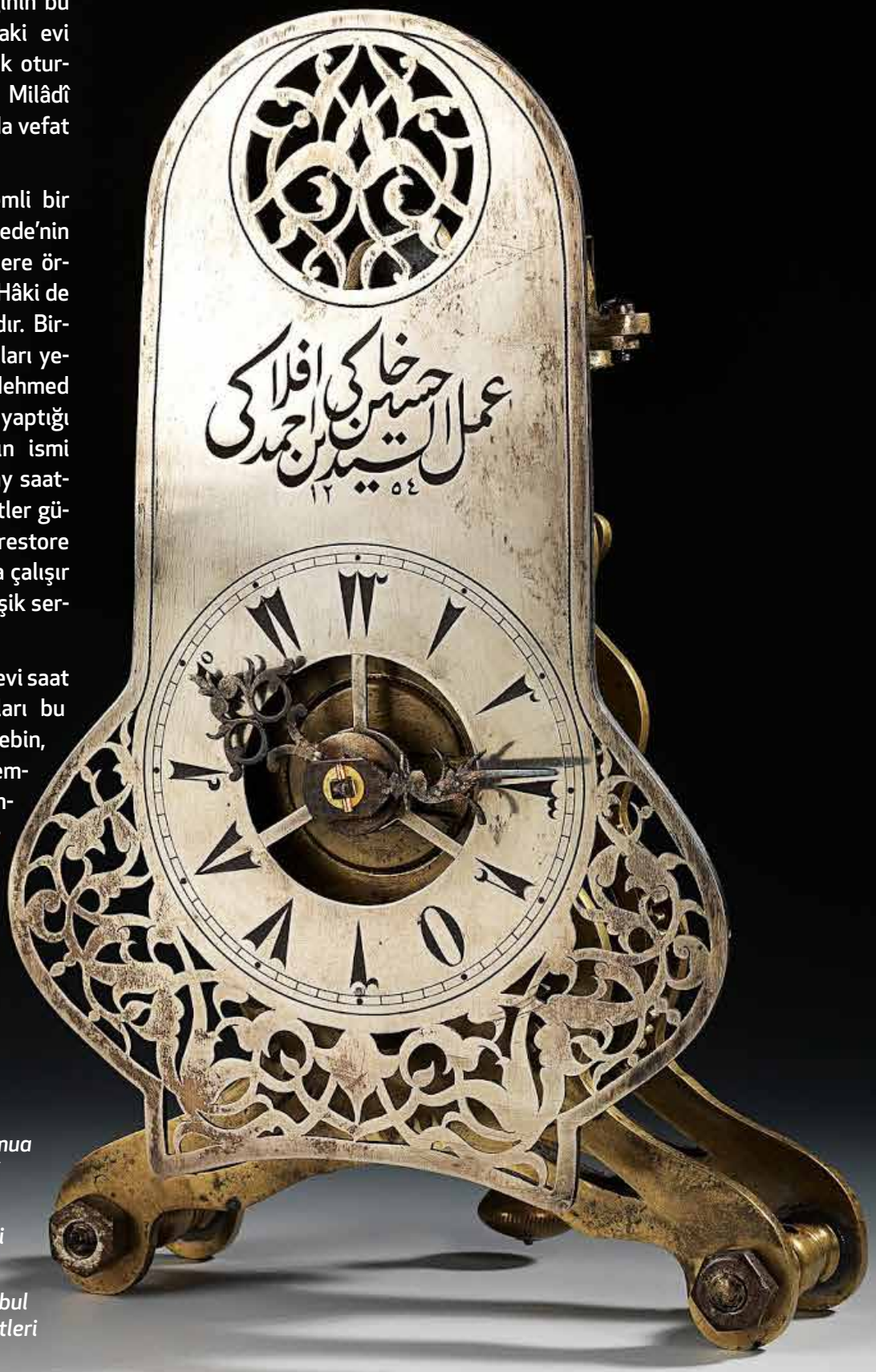

Kaynak

(1) Abdülbâkî Dede, Milli Mecmua Dergisi "Sanatkar Mevleviler" Makalesi

(2) Nurettin Rüştü Büngül Eski Eserler Ansiklopedisi

(3) Doç. Dr. Salim Aydüz İstanbul muvakkithaneleri ve Muvakkitleri

Tarihi Süreçte
Bir "Hicret" Merkezi Olarak SAMSUN

Doç. Dr. Önder DUMAN

1860'lardan itibaren sayıları milyonları bulan insan kütleleri buraya göç etmeye başlamış, Anadolu bu insanlar açısından artık vatan olarak kabul edilmiştir.

İmparatorluklar yerine ulus devletlerin revaç bulduğu ve sömürgeciliğin genel geçer akçe olmaya başladığı bir dönemden günümüze kadar geçen 150 yıllık süre içerisinde Anadolu, Osmanlı coğrafyası ve hinterlandındaki Türk ve Müslüman ahali açısından bir toplanma merkezi olma özelliği göstermiştir. Gerçekten de 19. yüzyılda Osmanlı Devletinin artık eski gücünde bulunmayışı ile eş zamanlı olarak kendini gösteren ulus devlet modası ve sömürgecilik yarışı ile beraber gerek Kafkaslar, gerek Balkanlar ve gerekse de Ortadoğu'daki Türk ve Müslüman ahali açısından Anadolu her bakımdan güvenli bir liman olarak görülmüştür. Nitekim bunun bir sonucu olarak 1860'lardan itibaren sayıları milyonları bulan insan kütleleri buraya göç etmeye başlamış, Anadolu bu insanlar açısından artık vatan olarak kabul edilmiştir. Bu 150 yıllık tarihi süreçte diğer birçok Anadolu kenti gibi Samsun da önemli bir göç ve iskân merkezi olma özelliği göstermiş, önce Kafkaslardan gelen Çerkeslere, Kırım ve Tatar Türklerine, ardından da Balkanlardan gelen Türk ve

Müslüman ahaliye yurtluk vazifesi görmüştür.

Çarlık Rusyasının güneye inme ve Kafkasları sömürgeleştirme siyasetinin bir sonucu olarak, söz konusu coğrafyada milyonu geçkin Çerkes nüfus Anadoluyu merkez alan bir göç süreci içerisine girmiş ve bu süreçte Samsun, gelen göçmenler açısından hem iç bölgelere geçiş için bir iskele hem de bir iskân mıntıkası olmuştur. Çarlık rejiminin baskılarından ve asimilasyon politikarından adeta kaçarcasına Anadolu'ya deniz yoluyla gelen pek çok Çerkes1860'ların ikinci yarısından itibaren Samsun'a inmiş, bir süre burada barınan ahali, iç bölgelere sevk edilmiştir. Samsun Çerkesler için ayrıca iskân mıntıkası işlevi görmüş, başta Çarşamba, Terme ve Kavak olmak üzere Samsun'a bağlı veya yakın kazalara önemli miktarda muhacir yerleştirilmiştir. Bugünlerde ayrıca bir miktar Kırım Türkü ve Tatar da Samsun'a iskân edilmiştir.

Samsun'a yönelik bu Çerkesgöç ve iskânını neredeyse eş zamanlı olarak Balkanlardan gelen Türk ve Müslüman ahalinin iskânı izledi. 1877-1878 Osmanlı Rus Harbi (93 Harbi) sonrasında Osmanlı Devletinin önemli miktarda toprak kaybetmesi ile bu topraklardaki Türk ve Müslüman ahali de Anadolu'yu merkez alan bir göç sürecine girdi. Gelen göçmenler için tespit edilen iskân mıntıkalarından biri de Samsun oldu. 1890'lara kadar devam eden Balkanlardan Samsun'a yönelik bu ilk göç ve iskân süreci sonunda sayıları on binleri bulan muhacir Samsun merkez ve bağlı kazalarına yerleştirildi. 93 Harbi sonrasında sadece Balkanlardan değil Kafkaslardan da Müslüman Gürcüler Samsun'a iskân edildi.

1912-1913 Balkan Savaşları sonunda Osmanlı Devletinin yine mağlup olması ve yaklaşık beş asırdır vatan olarak kabul edilen toprakların tümüyle yitirilmesi sonrası Anadolu ve Samsun Balkanlardan gelen Türk ve Müslüman ahalinin ikinci büyük kitlesel göçüne sahne oldu. Cihan Harbine kadar devam eden bu göç sürecinde Samsun ve yakın çevresine önemli miktarda göçmen yerleştirildi.

19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar üç büyük kitlesel göç ve iskân süreci geçiren Samsun, Cumhuriyet döneminde de buna benzer süreçler yaşadı. Nitekim ilk olarak yeni devletin ilan edilen rejiminin daha birinci yılı dolmadan Anadolu ve Samsun Yunanistan'dan gelen mübadillere ev sahipliği yapmak durumunda kalmıştır. Milli Mücadelenin zaferle neticelenmesi sonrasında başlayan Lozan Barış görüşmelerinde Türk ve Yunan tarafları Ocak 1923'de Türk ve Yunan ahalinin değişimine yönelik bir anlaşma yapmışlar, böylelikle göç süreci başlamış ve mübadiller için tespit edilen iskân mıntıkların-

1912-1913 Balkan Savaşları sonunda Osmanlı Devletinin yine mağlup olması ve yaklaşık beş asırdır vatan olarak kabul edilen toprakların tümüyle yitirilmesi sonrası Anadolu ve Samsun Balkanlardan gelen Türk ve Müslüman ahalinin ikinci büyük kitlesel göçüne sahne oldu. Cihan Harbine kadar devam eden bu göç sürecinde Samsun ve yakın çevresine önemli miktarda göçmen yerleştirildi.

dan biri de Samsun olmuştur. 1923 yılı sonlarında ilk mübadil kafilelerin Samsun'a gelişi ile başlayan bu göç ve iskân süreci yaklaşık iki yıl devam etmiş, bu süre zarfında yaklaşık 24.000 göçmen Samsun ve kazalarına yerleştirilmiştir. Mübadiller oldukça zorlu geçen bu göç ve iskân süreci sonunda çoğunlukla merkez, Bafra ve Çarşamba kazalarına iskân edilmiştir.

İlerleyen süreçte Anadolu ve Samsun yine Balkanlardan gelen göçmenler için bir sığınma noktası işlevi gördü. Nitekim mübadillerin göç ve iskân sürecinin tamamlandığı 1925'lerden 1940'lara kadar Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya'dan 400.000 dolayında göçmen Türk bayrağının gölgesine sığınmıştır. Bu süreçte Samsun yine bir iskân mıntıkası olarak düşünülmüş, net bir sayı vermek mümkün olmamakla beraber sadece Bulgaristan'dan en az 200 hane Türk ve Müslüman'ın Samsun'a yerleştirildiği tespit edilmektedir. Bu süreçte Samsun'a Balkanlardan gelen göçmen miktarı hakkında net bir rakam verilemesinin temel sebebi gelen göçmenlerin statüsü ile ilgilidir. Nitekim bu süreçte gelen göçmenlerin büyük bir çoğunluğu devletten yardım talep etmemek koşuluyla (serbest iskân statüsünde) geldikleri için, resmi kayıtlara, dolayısıyla arşiv kayıtlarına yansımamışlardır. Dolayısıyla bu süreçte Samsun'a gelen göçmen sayısının çok daha fazla olduğu rahatlıkla söylenebilir.

1950 yılına gelindiğinde Türkiye bu sefer Bulgaristan kaynaklı bir göç ve iskân sürecine girdi. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Bulgaristan'da tesis edilen komünist idarenin baskı, yıldırma ve asimilasyon politikalarından kaçabilen 155.000 Türk ve Müslüman yine Türk bayrağının gölgesine sığındı. Aralık 1950-Kasım 1951 arasında yaklaşık bir yıllık bir süreçte gelen göçmenlerden 478 hanede 2367 nüfus Samsun'a iskan edilmiştir.

1950 sonrası Balkanlardan Samsun'a yönelik göçler devam etmiş olmakla beraber, bu göçler kitlesel olmaktan ziyade küçük gruplar halinde gerçekleşmiştir. Zaten gelen küçük gruplar da yakın akraba göçü kapsamında gelenlerdir. Sırası ile ifade edilecek olursa Yugoslavya'dan 1955-1958 yılları arasında yakın akraba göçü kapsamında 38 hanede 111 nüfus, 1968 yılında Bulgaristan'dan yine yakın akraba göçü kapsamında 29 ailede 96 nüfus Samsun'a yerleştirilmiştir.

Samsun tüm bu dış göçlerin yanı sıra 19. yüzyılın son çeyreğinden başlamak üzere günümüze değin iç göçlere de ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında savaş ve doğal afet gibi nedenlerle gerçekleşen bu göçler neticesinde Artvin, Rize, Trabzon, Gümüşhane, Giresun ve Ordu'dan önemli miktarda nüfusun Samsun'a yerleştiği herkesin malumudur. Söz konusu iç göç günümüzde de devam etmekte ve artık tümüyle ekonomik nedenlere dayanmaktadır.

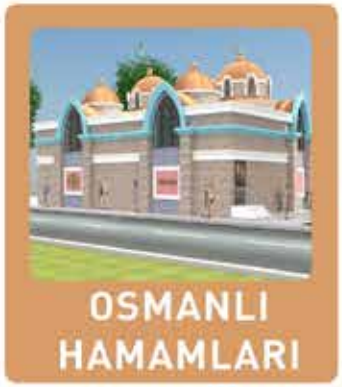

444
4055

www.atakum.bel.tr
samsunatakumbelediyesi
@atakumbelediye

ATAKUM BELEDİYESİ 1994

İSHAK TAŞÇI
Atakum Belediye Başkanı

Samsun'un Manevi Önderlerinden
AÇIKBAŞ ÖMER EFENDİ

Yrd. Doç. Dr. Abdullah Hikmet ATAN

Üzerlerinden değil yıllar, asırlar da geçse hep kendilerinden hayırla bahsedilir, minnetle yâd edilir, senelere meydan okuyan enerjilerinden istifadeye çalışılır.

Şehirleri şehir yapan sadece binaları, parkları, mahalle, sokak ve caddeleri değildir. İnsanları olmasa şehirler bir anlam ifade etmezler. İnsansız şehirlere ancak "hayalet şehir" nitelemesi yapılır. Aslında "insanca" yaşamasını bilmeyenlerin yaşadıkları şehirlere de bu sıfat pekâlâ uygundur. Şehirlere hayat kazandıran, orada müspet manada iz bırakmış, şehrin manevi dokusuna katkı sağlamış örnek insanlardır. Üzerlerinden değil yıllar, asırlar da geçse hep kendilerinden hayırla bahsedilir, minnetle yâd edilir, senelere meydan okuyan enerjilerinden istifadeye çalışılır.

Açıkbaş Ömer Efendi, Samsun'umuza bu şekilde katkı sağlamış, bundan 65 yıl önce aramızdan maddi olarak ayrılsa da manevi olarak tasarruflarıyla kendisini hep hissettirmiş büyük Allah dostlarından biridir. Ömer Şevki Efendi, 1880 yılında Artvin iline bağlı Salkımlı köyünde doğdu. Babası Mustafa Efendi, annesi Havva Hanımdır. Mustafa Efendi, köyde çiftçilikle meşgul olurdu. 1878'de Rusların Artvin'i işgal etmeleri üzerine Mustafa Efendi bir müddet daha köyde kalıp Ömer Efendi 5-6 yaşlarında iken ailesiyle birlikte Samsun'a yerleşmiş, Hançerli Mahallesi Ilıca Sokak'ta dört dönümlük bir bahçe satın alıp sebze yetiştirerek ailesinin geçimini temine çalışmıştır.

Ömer Efendi, ilk tahsilinden sonra liseyi Canik idadisinde okumuş, 1897 yılında Canik Mekteb-i İdâdî-

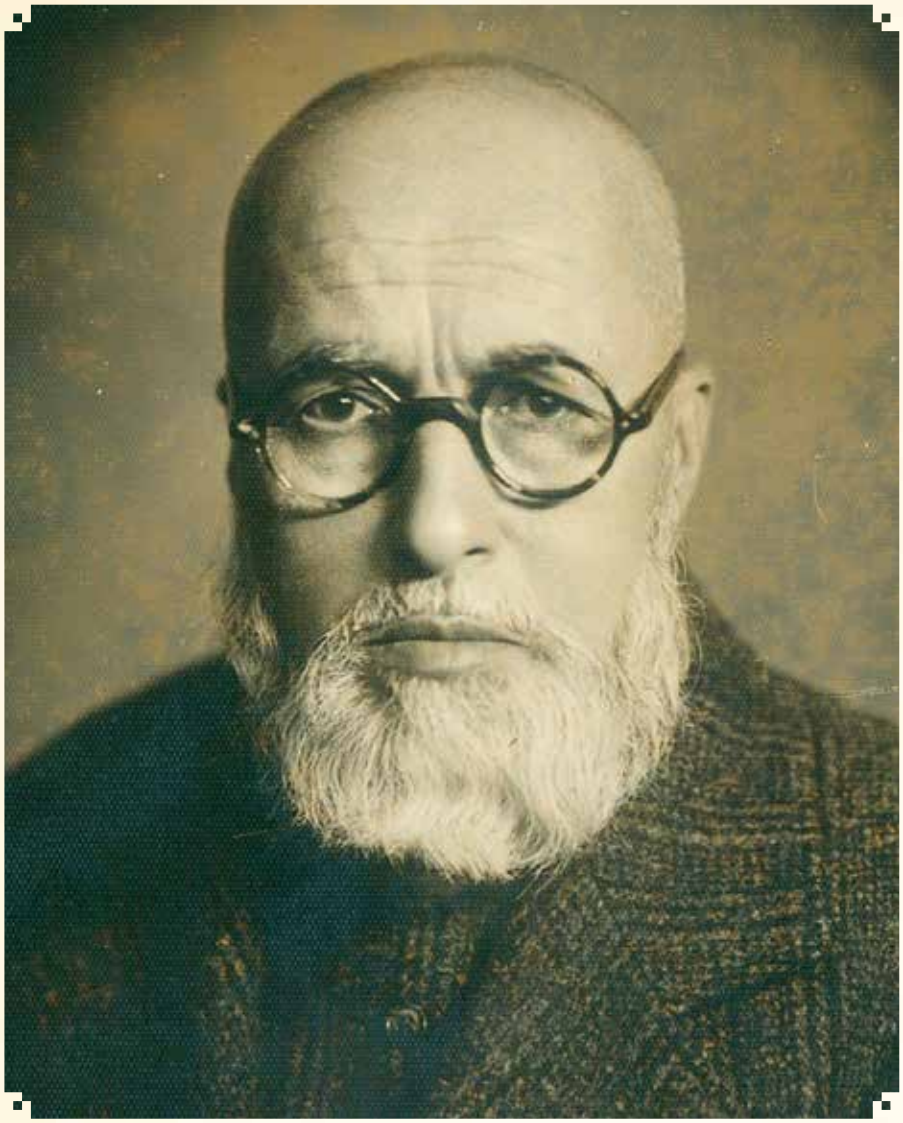

i Mülkiyyesi diplomasını pekiyi derece ile 17 yaşında iken almıştır. 1898-1909 yılları arası onun Samsun'da Rüştiye mektebinde (lise) Fransızca ve Edebiyat öğretmenliği yaptığı dönemdir.

Nakşibendî Tarikatı Hâlidiyye Kolunun İstanbul'daki temsilcilerinden Gümüşhanevî Tekkesinin Of şubesine mensup Çaykaralı âlim-mutasavvıf Hacı Ferşat Efendi olarak meşhur İbrahim Hakkı Efendi (1866-1929) ile Samsun Gaziler çarşısında karşılaşması, hayatının kırılma noktasını teşkil eder. O zaman kendisi papyon kravatlı, şık giyimli genç bir öğretmendir. Hacı Ferşat Efendi karşıdan gelmektedir. Bir an göz göze gelirler. O gözler tâ içine işlemiş adeta çarpılmıştır. Ferşat Efendi onu geçer ve yoluna devam eder. Durur, döner ve arkasından bir müddet onu seyreder. Daha fazla dayanamaz ve peşine takılır. Ferşat Efendi Hacı Hatun Camii'ne girer. O da ardından. İlk manevi dersini orada kendisinden alır. Artık dünya gerilerde kalmış, hedef olmaktan çıkmıştır. Amaçlar araç haline gelmiştir. Öğretmenliği bırakır ve manevi terbiye, nefsi tezkiye yoluna kendini adar. Bundan sonra geçimini, sebze komisyoncusu kardeşi Ahmed Efendi'nin yanında ticaret yaparak sağlar.

Ömer Efendi manevi terbiyesini, 1921-1925 yılları arasında İstanbul'da, Gümüşhânevî Dergâhının dördüncü ve tekkeler kapatılma-

Ömer Efendi, ilk tahsilinden sonra liseyi Canik idadisinde okumuş, 1897 yılında Canik Mekteb-i İdâdî-i Mülkiyyesi diplomasını pekiyi derece ile 17 yaşında iken almıştır. 1898-1909 yılları arası onun Samsun'da Rüştiye mektebinde (lise) Fransızca ve Edebiyat öğretmenliği yaptığı dönemdir.

28 Zilkâde 1433 | 14 Ekim 2012

13:30

Canik Kültür Merkezi

Moderatör

Dr. Necdet Yılmaz
M. Es'ad Coşan Araştırma ve Eğitim Merkezi Başkanı

Konuşmacılar

Doç. Dr. Hür Mahmut Yücer
Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Hikmet Atan
İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Fatih Yıldız
Tasavvuf Tarihi Uzmanı

Necmettin Azak
İslam Hukuku Uzmanı

Adem Ersoy
Din Eğitimi Uzmanı

Fikret Altuniç
Ömer Efendi'nin Yeğeni

Emine Aktan
Ömer Efendi'nin Kızı

Açıkbaş Ömer Efendi

Açıkbaş Ömer Efendi olarak bilinen Ömer Şevki Altuniç, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yetişen âlim ve veli şahsiyetlerinden biridir.

1877 yılında Artvin-Salkımlı (Tolgov)'da Mustafa Efendi ile Havva Hanım'ın çocukları olarak dünyaya gelmiş, doğumundan bir sene sonra ailesi Rus işgali sebebiyle Samsun'a göç etmiştir. "Karakullukçuoğlu" olarak anılmalarına rağmen soyadı kanunundan sonra aile "Altuniç" soyadını almıştır. Çok iyi derecede Fransızca bilen Açıkbaş Ömer Efendi, Fransızca ve Edebiyat öğretmenliği yapmış, hayatını Samsun'da geçirmiş ve burada Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur.

Tasavvufi hayatı Ahmet Ziyâuddin Gümüşhanevî'nin halifelerinden Hacı Ferşat Efendi'ye intisabı ile başlamış, Samsun ve civar illerine yönelik hizmet etmiştir. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla açıkça yürütemediği hizmetleri için bilhassa Fener'de bulunan sebze bahçesindeki evini kullanmıştır.

İl dışından gelen talebelerine zor şartlarda tasavvufî dersler vermiş, onların yetişmesi için öğretmenliği bırakmış, geçimini sağlamak için meyve ve sebze komisyonculuğu ile meşgul olmuş, Samsun'da ticari hayatın şekillenmesine, Kasaplar Caddesi'nin ticari bir merkez olmasına büyük katkıları olmuştur.

Kendisinden sonra hizmetleri sürdürmesi için yerine Amasya-Suluova'da bulunan Sulucalı Ali Efendi şeklinde anılan merhum Ali Galip Yücel Efendi'yi görevlendirmiştir.

25 Aralık 1950'de 74 yaşında iken Hakk'ın rahmetine kavuşan Ömer Şevki Efendi, İlkadım sınırları içerisinde bulunan Seyyid Kutbiddin mezarlığına defnedilmiştir.

Tanıyanların Dilinden

"Amcam Ömer Efendi'nin Samsun'dan çıkması devlet tarafından yasaklanmıştı. Şehir dışına çıkamıyordu. Damatlarından birisi Hopa'da hakimdi. O'nun yanına gitmek ister en nihayet müsaade şöyle çıkar. Gemiyle gideceksin, gemide yatacaksın, dışarıda kalmayacaksın, aynı gemiyle de geri döneceksin. O'na bu kadar müsaade ederler. Ve Hopa'ya gider kızını ve damadını görür yine aynı gemiyle Samsun'a geri döner. Böyle sıkı idare döneminde aleni talebe yetiştirmesi mümkün değildi."

Fikret Altuniç (Ömer Efendi'ninYeğeni)

"Ben ailemin en küçüğü olduğum için babama Efendibaba derdim. Bu nedenle zaman zaman Efendibabamla aynı odada yatardım. Yer yatağında, o da bir yatakta. Fakat Efendibabamın yatmadığını hatırlıyorum. İbadet hayatı çok yoğundu. Sabaha kadar ibadet ettiğini, tespih çektiğini hatırlıyorum. Ve bir keçe vardı, o keçe babamın yatağıydı. İbadetlerini o keçenin üstünde yapardı. Herhalde orada uyukluyordu. Yatağa girip yattığını pek hatırlamıyorum. Sabaha kadar ibadet ettiğini hatırlıyorum."

Emine Aktan (Ömer Efendi'nin Kızı)

"Hiç kızmaz sinirlenmezmiş yani dedem öyleymiş. Her şeye olumlu yaklaşır, itidalle işleri yoluna koymaya çalışırmış. Mesela esnaflar arasında en çok anlaştıkları insan dedemdi. Birilerinin arasında problem oldu mu o çözermiş..."

Yusuf Şevki Altuniç (Ömer Efendi'nin Torunu)

"Ağır ağır yürür, herkese güzel nasihatler ederdi. Uğradığı yer bereket dolardı. Ağzından hep hayırlı sözler, ayet ve hadisler çıkardı. Önce yanında çalışanlarının hakkını verirdi. Ticaretinde son derece dürüsttü. Ürünlerde yüzleme asla yapmaz yapılmasına da izin vermezdi."

Abdullah Haşıl (Ömer Efendi'nin Talebesi)

dan önceki son halifesi Tekirdağlı Mustafa Feyzi Efendi'nin (1851-1926) yanında iki defa erbain çıkararak (halvet) tamamlamış ve tasavvuf yolunda hilafet alıp ikamet ettiği Samsun'da manevi irşada başlamıştır. Öyle ki Samsun ve ilçelerinden hatta Karadeniz bölgesinden pek çok kişi ziyaretine gelir, kendisinden manevi ders alırlardı. O da gerek evinde yaptığı haftalık sohbetlerle gerekse hatm-i hâcegân adı verilen Nakşibendî tarikatındaki sessiz halka zikrini Fener'deki bağ evi ile bazı talebelerinin evinde yaparak müritlerinin yetişmesini sağlardı. Dönemin dine yönelik baskılarından o da nasibini almış, takibe uğramış, hatta bir ara şehir dışına çıkmasına bile müsaade edilmemiştir. O yıllarda iki sivil polis gündüz bir fırsatını bulup Ömer Efendi'nin evine girip bodruma saklanırlar. Niyetleri gece zikir başladığında cemaate suçüstü yapmaktır. Akşam işten gelen Hocaefendi eve girer girmez doğrudan bodruma inerek kapısını kilitler. Sohbetler, zikirler yapılır, gece geç vakit cemaat dağıldıktan sonra Ömer Efendi hanımına; "Hanım, iki kişilik yemek hazırlar mısın?" deyince valide hanım şaşırır. Zira evde hiç kimse kalmamış herkes dağılmıştır. Yemek hazırlanır, ortaya konur. Hocaefendi hanımının şaşkın bakışları arasında bodrumun kapısını açar ve seslenir; "Buyurun, yemeğiniz hazır." İki sivil polis, şaşkın ve mahcup bir vaziyette bodrumdan çıkıp yemeklerini yerler ve Hocaefendi tarafından yolcu edilirler.

Ömer Efendi Hazretleri her haliyle örnek bir kişiliğe sahipti. O, insanlara daima nasihat eder, "Güzel söz sadakadır" hadisine uyarak onlarla güzel ve tatlı konuşurdu. Müşkilleri itidalle, kızmadan sinirlenmeden çözmesi, esnaf arasında vuku bulan problemlerde hakemliğine müracaat edilmesi, Muhammedî ahlaka sahip biri olduğunun en mühim göstergelerindendir. Nitekim Hz. Peygamber'in hal ve hareketlerinin temel vasıflarından olan sükûnet ve denge onun da davranışlarına sinmişti. Yazları çok sıcak olduğu zaman hararetini kesmek için çaya karabiber dökerek içip de; "Dışarısı sıcak içerisini de; ısıtalım ki dengeyi bulsun" demişken kışın da başını karla ovarak; "Dışarısı soğuk içerisini de; soğutalım ki dengeyi bulsun" demiştir.

25 Kasım 1925'de Şapka Kanunu çıkıp da herkesi şapka giymeye mecbur edince, Ömer Efendi Hazretleri sırf şapka giymemek için yaz-kız başını usturaya vurarak gezmiştir. Bu yüzden kendisine "Açıkbaş" lakabı verilmiştir.

O, kendisine sorulmadan –Allah'ın bir lütfu- içten geçeni okuyup cevap verirdi. Bir gün Samsun'da yaşayan bir talebesi; "Gidip Ömer

Memleketimizin tanınmış ve sevilmiş eski Hocalarından Sebze Komisyoncusu

Ömer Şevki Altuniç

25 Mart 950 Cumartesi günü sabahleyin anî olarak irtihali darıbeka eylemiştir.

Cenazesi yarın 26 Mart 950 Pazar günü saat 11 de Unkapanındaki evinden alınarak öğle namazını müteakip Büyük camide cenaze namazı kılındıktan sonra Seydikutbüddindeki makberi mahsusuna defnedileceğinden arzu eden ihvanı dinin bulunmaları rica olunur.

Ailesi Efradı

Efendi'ye sorayım, bir daha sarıkla fes geri gelir mi?" diyerek kalkıp Hocaefendi'nin dükkânına gider. Ömer Efendi, sırtı kapıya dönük masasında bir şeyle meşgul olmaktadır. İçeri giren kişi daha sorusunu sormadan ona; "Ne sarık gelir ne de fes!" demiştir.

Samsun'da kendisinden feyiz alan talebeleri arasında Sulucalı Ali (Yücel) Efendi, muallim Mehmet Cemil Solakoğlu, Halim Hoca, Mustafa Hikmet Atan, Mustafa Bağışlayıcı, Dursun Ormancı, Ali Bağ, yeğenleri Abdurrahman Altuniç, Fikret Altuniç ile müteahhit Hamdi Bey, İbrahim Nusret Atan ve daha pek çok okumuş ve esnaf kesimden kimseler vardır.

Ömer Şevki Efendi, 25 Mart 1950 Cumartesi günü sabah saat 07.10'da, 70 yaşında iken dâr-ı bekâya irtihal eylemiştir. Pazar günü Unkapanı'ndaki evinden alınarak öğle namazından sonra Büyük Camii'de kalabalık bir cemaat eşliğinde cenaze namazı kılınmış, müteakiben bizzat eliyle işaret edip bir kaç defa üst üste; "Her şey burada" dedikleri, Seyyid Kutbuddin mezarlığındaki kabrine defnedilmiştir. Bu ifadeden şu anlaşılsa gerektir: Tasavvufta bir şeyh efendi vefat ettiğinde, şayet Allah Teâlâ dilerse onun tasarrufu yani dünya üzerindeki etkisi devam eder. Hatta bu durum; kılıcın kınından sıyrılmış haline benzetilmiştir. Ömer Efendi Hazretleri bunu söylemekle talebelerine, mezarıma gelirsiniz yine görüşürüz, ölmekle bitmeyiz demek istemiştir. Nitekim öğrencilerinden muallim Cemil Bey, "Büyük Şeyh Efendi" dediği hocasının kabrine varır ve ondan manevi manada istifade ettiğini bizlere anlatırdı.

Kendisinden sonra manevi irşad vazifesinde bulunmak üzere yerine, Amasya'nın Suluova ilçesinde imamlık yapan, Ahmed Ziyâeddin Gümüşhanevî Hazretlerinin (1813-1893) halifelerinden Oflu Yusuf Şevki Efendi'nin (vefatı: 1904) oğlu Ali Galip Yücel Hocaefendiyi (1900-1993) bırakmıştır.

Açıkbaş Ömer Efendi, örnek hayatı her yönüyle incelenmeye değer Samsun'un medar-ı iftiharlarındandır. Nitekim Samsun'umuzda Canik Belediyesi'nin öncülüğünde, 14 Ekim 2012 tarihinde "Samsun Manevi Büyüklerini Yâd Ediyor" başlıklı bir panelle Ömer Efendi Hazretleri anılmıştır.

Hazret, vefat etmeden önce kabir yerine işaret ederek; "Her şey burada!" demişti. Onun o güzel hayatına bakıp kendi hayatımızla mukayese ettiğimizde; "Peki, biz neredeyiz?" demekten kendimizi alamıyoruz.

*İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Ömer Şevki Efendi, 25 Mart 1950 Cumartesi günü sabah saat 07.10'da, 70 yaşında iken dâr-ı bekâya irtihal eylemiştir. Pazar günü Unkapanı'ndaki evinden alınarak öğle namazından sonra Büyük Camii'de kalabalık bir cemaat eşliğinde cenaze namazı kılınmış, müteakiben bizzat eliyle işaret edip bir kaç defa üst üste; "Her şey burada" dedikleri, Seyyid Kutbuddin mezarlığındaki kabrine defnedilmiştir.

SAMSUNSPOR AFRİKALILARA EMANET

Ercüment GÜL

BEŞ SİYAHİ FUTBOLCU

Samsunspor Yönetimi Teknik Direktör Ümit Özat'ın yönetiminde özellikle forvet ve stoper ile sol bek transferlerine ağırlık verdi.

Teknik ekibin raporu doğrultusunda 5 siyahi futbolcu ile PTT 1. Lig'ten Süper Lig'in kapılarını aralamaya çalışacak.

DOKUZ TRANSFERDEN BEŞİ SİYAHİ

Samsunspor bu sezon Bekir Sevgi, Murat Gürbüzerol, Oğuzhan Berber, Muharrem Efe, Mehmet Çakır, Ersel Aslıyüksek, Ekigho Ehiosun, Ousmane Ndiaye, Distel Zola, Famousse Kone ve Francis Ofoedu ile PTT 1. LİG'in iddialı takımlarından biri olmayı hedefliyor.

1. Lig

16.08.2015	Altınordu	v	Samsunspor
23.08.2015	Samsunspor	v	Adana Demir
30.08.2015	Karşıyaka	v	Samsunspor
13.09.2015	Samsunspor	v	Ş.Urfaspor
20.09.2015	Samsunspor	v	Boluspor
27.09.2015	1461 Trabzon	v	Samsunspor
04.10.2015	Samsunspor	v	G.Antep BBSK
18.10.2015	Alanyaspor	v	Samsunspor
25.10.2015	Samsunspor	v	Karabükspor
01.11.2015	Elazığspor	v	Samsunspor
08.11.2015	Samsunspor	v	Adanaspor
22.11.2015	Göztepe	v	Samsunspor
29.11.2015	Samsunspor	v	Giresunspor
06.12.2015	Denizlispor	v	Samsunspor
13.12.2015	Samsunspor	v	Balıkesirspor
20.12.2015	Yeni Malatya	v	Samsunspor
27.12.2015	Samsunspor	v	K.Erciyes
17.01.2016	Samsunspor	v	Altınordu
24.01.2016	Adana Demir	v	Samsunspor
07.02.2016	Samsunspor	v	Karşıyaka
14.02.2016	Ş.Urfaspor	v	Samsunspor
21.02.2016	Boluspor	v	Samsunspor
28.02.2016	Samsunspor	v	1461 Trabzon
06.03.2016	G.Antep BBSK	v	Samsunspor
13.03.2016	Samsunspor	v	Alanyaspor
20.03.2016	Karabükspor	v	Samsunspor
03.04.2016	Samsunspor	v	Elazığspor
10.04.2016	Adanaspor	v	Samsunspor
13.04.2016	Samsunspor	v	Göztepe
17.04.2016	Giresunspor	v	Samsunspor
24.04.2016	Samsunspor	v	Denizlispor
01.05.2016	Balıkesirspor	v	Samsunspor
08.05.2016	Samsunspor	v	Yeni Malatya
15.05.2016	K.Erciyes	v	Samsunspor

Chikeluba Francis Ofoedu

Distel Zola

Ousmane N'dıaye

1 - FAMOUSSA KONE

Uyruğu: Mali Mali
D.Tarihi: 03.05.1994
Boy: 179 cm
Kilo: 71 kg
Pozisyon: Forvet
Kiralık Sonu: 31.05.2016
Kırmızı-beyazlı kulübe kiralık olarak 1 yıllığına imza atan Famoussa Kone santrafor mevkiinde oynamasına rağmen hücumda sağ ve sol bölgede de oynayabilme özelliğini taşıyor.

Famoussa Kone

5 - DİSTEL ZOLA

Doğum tarihi:5 Şub 1989 - Paris Fransa
Yaş:. 26
Uyruğu: Kongo DC
Boyu: 1,84 m
Sözleşme bitiş tarihi: 30.06.2017
Mevki: Önlibero

VE GİDENLER

Öte yandan Samsunspor bu sezon, Doğan Erdoğan, Soner Şahin, Zafer Özden, Tuha Üzümcü, Murat Akyüz, Ahmet Burak Solakel, Mbilla Atame, Recep Niyaz, Eren Tozlu ve Soner Batur ile yollarını ayırdı.

2 - FRANCİS OFOEDU

Tam adı Chikeluba Francis Ofoedu
Doğum tarihi: 12 Kasım 1992, 22 yaşında
Doğum yeri: Enugu, Nijerya
Mevkii: Forvet
Samsunspor - Numarası: 33
Profesyonel kariyeri:
2011-2012 - Enugu Rangers
2012-2013 - 1461 Trabzon
2013-2014 - Karşıyaka
2015 - Samsunspor
2013 yaz transfer döneminde Karşıyaka'ya transfer oldu.
10 Aralık 2014 tarihinde Karşıyaka Spor Kulübü tarafından yayınlanan resmi yazıda Ofoedu ile disiplinsiz davranışları nedeniyle yolların ayrıldığı belirtilmiştir. 13 Ocak 2015 yılında Samsunspor Nijerya'lı futbolcu Ofoedu ile 1.5 yıllık sözleşme imzaladığını açıkladı.

VE GİDENLER Öte yandan Samsunspor bu sezon, Doğan Erdoğan, Soner Şahin, Zafer Özden, Tuha Üzümcü, Murat Akyüz, Ahmet Burak Solakel, Mbilla Atame, Recep Niyaz, Eren Tozlu ve Soner Batur ile yollarını ayırdı.

3 - OUSMANE N'DİAYE

Fransa 2. Ligi Arles takımında forma giyen 23 yaşındaki defans-stoper oyuncusu Ousmane N'Diaye bu sezon kupa ve ligde toplam 36 maçta forma giydi ve 1 gole imza attı. 19.08.1991 Dakar Senagal doğumlu olan siyahi oyuncu Fransa uyruğunu sahip ve 1.86 Cm boyunda.

Ekıgho Ehiosun

4 - NİJERYALI EKİGHO

14 Temmuz 2011'de Samsunspor'a kiralık gelerek ilk kez ülkesi dışında bir takıma transfer olmuştur.
Ekigho sezon sonunda Samsunspor'dan ayrıldıktan sonra Rusya, Ukrayna, İsrail ile Türkiye'deki birçok kulüpten teklif almasına rağmen 2012-13 sezonu başında Gençlerbirliği'ne imza atmıştır. Gençlerbirliği'nde geçirdiği bir sezon boyunca on iki Süper Lig maçına çıkan futbolcu 2013-14 sezonu başında Samsunspor'a kiralık olarak dönmüştür. Burada geçirdiği bir sezonun ardından Azerbaycan ekibi Kabala'da yine kiralık olarak 2014-15 sezonunu geçirenEkigho 2015-16 sezonu başında bonservisiyle birlikte olmak üzere yeniden Samsunspor'la anlaştı.

SİTE CAMİ YIKILIYOR MU?

Recep YAZGAN / AKASYAMHABER

Site Camii ve çevresine 35 yıldır el atılmadığı için bakımsızlıktan harabe bir durumuna geldi.

SAGEM Başkanı Kürşad Gündoğdu, "Samsun'un en önemli ibadet ve ticaret merkezlerinden birisi olan Site Camii ve çevresine 35 yıldır el atılmadığı için bakımsızlıktan harabe bir durumuna geldiğini belirtti.

Samsun için önemli bir prestij ve ticaret merkezi olan böyle bir yapının bu kadar ilgisiz bırakılmasının altında ne gibi bir sebebin olduğunu merak ettiklerini vurgulayan Gündoğdu sözlerine şöyle devam etti;

"Site Camii ve çevresinin en büyük sıkıntısının 35 yıl boyunca yetkili kurumların el atmaması ve bakımsızlıktan viraneye dönmüştür. Toplam 7 Dönüm arazi üzerine kurulmuş olan bu yapıda 68 işyeri faaliyet göstermektedir. Site Camii, Samsun'un en işlek ve insan sirkülasyonunun en yoğun olduğu bu bölgede 35 yıldır tek çivi bile çakılmadan kaderine terk edilmiş durumdadır. Site Camii, 35 yıllık mazisiyle şehrimizin önemli bir markasıdır ve halka mirastır. Bu mirasa sahip çıkmak ise yerel yöneticilerin görevidir. Ödül almış bu mimari eserin çevresinde yapılan değişiklikleri ve yeşil alanların yok edilmesini yetkili kurumlar 'işgaliye bedeli' adı altında meşrulaştırması doğru değildir."

SİTE CAMİ GÜNDEME OTURDU

Konuyu sayfalarına taşıyan Hedef Halk Gazetesi'nde yer alan habe-

re göre, Samsun Mimarlar Odası İshak Memişoğlu Camii'nin çevresinde meydana gelen işgaller nedeniyle İlkadım ve Büyükşehir Belediyesi'ne yazı yazarak durumun vahametini anlattı..

Memişoğlu ayrıca kent estetiğinin korunması ve Site Cami'nin orijinal halinin ortaya çıkarılması için çalışma başlattıklarını da kaydetti..

Memişoğlu'nun Halk Gazetesi'ndeki bu açıklamasının hemen ardından Samsun Büyükşehir Belediyesi Meclis ve Estetik Kurul Üyesi Aydın Çift'ten de açıklama geldi..

Çift açıklamasında "Samsun Büyükşehir Belediyesi Estetik Kurulu, Site Camii ve çevresinde, yanındaki Bulvar AVM ile Tasarım bütünlüğünü de sağlayacak şekilde bir proje hazırlatmış olup, bu projenin uygulanması içinde çalışmalarını başlatmıştır." dedi..

YASAL SUÇLU VE SORUMLUSU İLKADIM BELEDİYESİ

Öte yandan Yüksek Mimar ve Şehir Plancısı Embiya Sancak da konuya müdahil olarak facebook sayfasından konuyla alakalı görüş ve düşüncelerini sıraladı.. Sancak şunları yazdı;

Site camii ve kompleksi 1974 yılında yarışma ile elde edilmiştir. Müellifleri Vedat İşbilir ile Sevinç Şahin'dir. Vedat Bey rahmetli olmuştur. Sevinç Bey hayattadır. Ben görüşmeye devam ediyorum. SAGEM başkanı doğru söylemiş. Bu eserin mimarlık sanatı ve telif hakları bakımından birinci derecede müdahil olabilecek anayasal kurum mimarlar odasıdır..

Öncelikle 1974 yılında mimarlar odasının verdiği yetki ile mimarlık yarışması neticesinde eserin projeleri hazırlanmıştır. Site Camii çok önemli sanat eseri olması sebebi ile müellifinin ve mimarlar odasının yetkisi devam ediyor. Ben 1974 yılında öğrenci iken 1975 yılın-

Site camii ve kompleksi 1974 yılında yarışma ile elde edilmiştir. Müellifleri Vedat İşbilir ile Sevinç Şahin'dir. Vedat Bey rahmetli olmuştur. Sevinç Bey hayattadır. Ben görüşmeye devam ediyorum. SAGEM başkanı doğru söylemiş. Bu eserin mimarlık sanatı ve telif hakları bakımından birinci derecede müdahil olabilecek anayasal kurum mimarlar odasıdır..

Mimarlar ve uzmanlar da uyardı; Site Camii çürüyor

Mimarlar Odası devrede

Mimar ve Şehir Plancısı Sancak, Site Cami'nin kolonlarının çürümeye başladığını belirtiren, Mimarlar Odası caminin koruma altına alınması ve tescil edilmesi için çalışma başlattı

Samsun'un İlkadım ilçesinde ödüllü proje yarışmasında seçilerek 1980 yılında inşa edilerek ibadete açılan Site Cami'nin çevresinde usulsüz işgaller yapıldığı ve caminin kolonlarında çürüme olduğu iddia edilirken, Mimarlar Odası Şube Başkanı İshak Memişoğlu caminin tescili için çalışma başlattıklarını açıkladı.

Site Cami projesinin uygulayıcısı ve raportörü olduğunu söyleyen Mimar ve Şehir Plancısı Embiya Sancak, Site Cami'nin çevresinde çay ocaklarının bulunduğu alanının projede yaya yolu olduğunu söyledi.

TİCARET ALANINA ÇEVRİLMESİ SUÇ

İslam Vakfı Konferans Salonu'nun Site Cami projesini hazırlayan mimarın izinini alınmadan İlkadım Belediyesi tarafından ticaret alanına çevrilmesinin suç olduğunu söyleyen Sancak "İlkadım Belediyesi hangi yetki ile bunu yaptı anlamıyorum. Cephenin açılması suçtur. Ben bu eserin uygulayıcı ve raportörüyüm. Projenin orjinal haline aykırı değişiklikler ve ilaveler yapıldı. Caminin altına dükkanlar tasarlanırken caminin mimarisine zarar verilmemesi için sağır cephe yapıldı. Şimdi ise yaya yolları olarak kullanılan yerler kahvehanelere tahsis edildi. Malya çay ocaklarına çöreklenmiştir. Orada en kötü çirkinliğe sebep olmaktadır. Camiye yapılan bütün ilaveler yasal değil ve estetik kurallarına aykırıdır "dedi.

KÜLTÜR VARLIĞI OLMALI

Site Cami'nin 4 ana taşıyıcısının giriş cephesinde olan ayaklarını demirlerinde korozyon meydana geldiğini belirten Mimar ve Şehir Plancısı Sancak " Üst avluda sızan su bu noktalarda yer bularak çürümelere neden olmuştur. Yani tehlike büyüktür. Bu eser ülkemizde yapıldığı yılın orjinal teknolojisini yansıtan tek binadır. Bu nedenle kültür varlığı olarak tescil edilmesi gerekmektedir. Burada yapılan işlemlerin hepsi mevzuta aykırıdır. Buna göz yummak görevi kötüye kullanmaktır "diye konuştu.

BELEDİYELERE ÇAĞRI

Mimarlar Odası Samsun Şube Başkanı İshak Memişoğlu ise, 1980 yılında ibadete açılan Site Cami'nin ödüllü proje yarışmasında seçildiğini hatırlatarak, caminin çevresinde meydana gelen işgaller nedeniyle İlkadım ve Büyükşehir Belediyesi'ne yazı yazdıklarını açıkladı. Kent estiğinin korunması ve Site Cami'nin orjinal halinin korunması konusunda tescil işlemi başlattıklarını belirten Memişoğlu " İlkadım ve Büyükşehir Belediyeleri bu duruma müdahil olmaları gerekiyor "dedi.

SİTE CAMİ BULVAR AVM İLE DÜZENLENMELİ

Site Cami'nin altında yer alan İslam Vakfı'nın Konferans Salonu'nun Site Cami projesini hazırlayan mimarın izni alınmadan ticaret alanına çevrildiğini belirten Memişoğlu, "Bu durumu Büyükşehir Belediyesi'ne sorduk, sorumluluk İlkadım Belediyesi'nde olduğunu bize bildirdi. Bu işletmenin ruhsata tabi olması gerekliğini İlkadım Belediyesi'ne bildirdik ancak bize bildirimde bulunmadılar. Samsun Site Cami titizlikle korunması gereken bir yapıdır ve çevre düzenlemesi Bulvar AVM'nin meydanı ile bütün olarak değerlendirilmesi gerekiyor. İşin takipçisiyiz. Büyükşehir Belediye Başkanı Yusuf Ziya Y... talepte bulunarak bu... talep edeceğiz" diye... Embiya FIRAT

Site Cami projesinin hayatta kalan tek mimarı olan Sevinç Şahin'den izin alınmadan proje üzerinde tadilatlar yapıldığı iddia ediliyor

Memişoğlu

Sancak

Site Cami'nin taşıyıcı kolanlarında çürüme olduğu öne sürülüyor. Memişoğlu ve Sancak İlkadım Belediyesi ve Büyükşehir Belediyelerini göreve davet etti.

HALK

da belediyede mimar iken bu eserin proje yardımcı raportörlüğünü yaptım. 1979 – 1980 arası Samsun Belediyesi İmar Müdürlüğüm esnasında inşaatı kontrol amiri olarak tarafımdan gerçekleştirildi. Kubbenin kurşun kaplaması işi müellifinin izini ile samsun İslam Vakfı tarafından yenilendi.

Şimdi gelelim yetkili ve sorumlu kurumlara MİMARLAR ODASI:

Fikir ve sanat eserleri yasasına göre yapılan yasadışı tüm müdahalelere karşı itiraz etmek ve yargıya gitmek hakkına sahiptir.

2-SAMSUN MÜFTÜLÜĞÜ: caminin yakın çevresinin ve binanın bu kadar kötü kullanılmasını görerek ilgili belediyelere ve valiliğe müracaat etmek görevi ile görevlidir.

3-SİTE CAMİİ KOMPLEKSİ KAT MALİKLERİ KURULU: belediyenin burada kat mülkiyeti kurulmasından sonra tüm yetki bu kurula geçmiştir. Ancak burada ki mal sahipleri birbirleri kollamakta ve ayrıca birbirlerini tehdit etmektedirler. Yani işin içinde bu tür suçun olduğunu şifai sohbetlerimizde biliyoruz. Tüm cepheler, iç avlular kat mülkiyeti kanunu gereğince ortak maldır. Bu ortak mallara tecavüze karşı kar malikleri kurulu yönetim kurulu şikayette bulunarak konuyu yargıya taşımak zorundadır.

4-İLKADIM BELEDİYESİ: Yasal suçlu ve sorumlu bu belediyedir. Site camii kompleksinin yarışma ile elde edilmiş ve belediye tarafından 1977-1981 tarafından inşaa edilen binalarda müellifinden izin alınmadan hiçbir tadilat yapılamaz.. Ama ilkadım Belediyesi bu yasal mecburiyete uymamıştır. En son ise İslam Vakfı bürosunun halı mağazası haline dönüşmesine göz yummuştur.. Ayrıca Osmaniye Caddesi Cephesindeki saçak altları yaya yoludur ama bu yolların tümü çok kötü görüntü ile işgal ettirilmiştir.

5- SAMSUN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ; Elbette baş aktör ve sorumlu bu belediyedir.. aynı zamanda ilçe belediyesinin üst kuruluşudur.. En büyük hayati hatayı ise dükkanların satışı esnasında oluşturduğu kat mülkiyeti kuruluşunu eksik yapmasıdır... Buranın yönetimi için çok ayrıntılı yönetim planı hazırlanarak tapuya tescil edilmeliydi. Bu işlem yapılmadı... Bu durumda kat mülkiyeti kanunu gereğince genel hükümlere göre yönetilmek zorunda kalınmıştır..

İçerde ve dışarda tüm dükkanlar ortak alanlara tecavüz etmiştir. Cephelere tecavüz edilmiştir. SONUÇ; Mimarlar odası bütün bunları ifade ederek yetkili kurumlara bildirebilir.. Yapmazlarsa yargıya gidebilir. Ama öncelikle ..binanın kat malikleri yargıya gitmelidir...

6 - KURNAZLIK: Kat malikleri kurulu yönetimi yasal yetkisi ve sorumluluğu olmasına rağmen konuyu yargıya intikal ettirmekten kaçınıyor... Belediyenin veya başkalarının bu işi yapmasının kurnazlığı içindedir... Belki de korkuyorlar.... Şunu da iyi biliyorum... Saçak altını işgal edenleri şikayet ederlerse başları belaya girebilir... Yani bu işin içinde emniyet boyutu da vardır... Bildiklerimin bir kısmını yazdım... Kamu oyu bilsin diye düşündüm...

Son olarak Samsun eski Belediye Başkanı Avukat Kemal Vehbi Gül'den Samsun'u Ayağa Kaldıracak İddia geldi..

Gül Samsun Site Camii'in sırf kendi projesi olduğu için mevcut Büyükşehir Belediye Başkanı tarafından 35 yıldır müdahale edilmeyerek yıkılması için çürümesinin beklenildiğini iddia etti..

Gül Samsun Büyükşehir Belediye Başkanı Yusuf Ziya Yılmaz'ın kendisinin yaptığı 4 cami ile birlikte toplamda 250 eserini yıktığını belirterek, korkunç bir iddiada bulundu "Yusuf Ziya Yılmaz sırf ben yaptım diye gıcıklığına site camiinin restorasyon çalışmalarını başlatmazken yıkımı içinde çaba sarf ediyor"

Gül şunları kaydetti;

BENİM ESERİM OLDUĞU İÇİN ÇÜRÜTÜLÜYOR

"Bu camiinin macerası şudur ben kısaca anlatayım. Benim belediye külliyatı isimli 4 ciltlik kitabımda yazıyor. Yusuf Ziya Yılmaz sırf ben yaptım diye gıcıklığından dolayı 250 tane eseri yıkmıştır. Site camii 'sini de bu hale getirmesinin sebebi benim eserim olmasıdır.. Sırf ben yaptığım için. Dünya tarihinde eşi bulunmayan bu şaheseri bakın bugün ne hale getirdiler..

"GENELEVİ KALDIRIP CAMİ YAPALIM "

Gelelim bu Site Caminin tarihine Samsun' da caminin hemen altında Tekel depoları vardı. Camii uzak düştüğü için yakın çevrede camii olmadığı için halk tan bize camii yapılması için bir talep geldi. Ben şuan ki anıtın orayı belirledim dediler ki Kıbleye anıt geliyor. Dedikodu yapılır biz onu askıya aldık. CHP'li bir meclis üyesi vardı Nizamettin Atlı diye belediye meclis üyesi idi belediyede başkan vekilliği de yaptı avukat Nizamettin Atlı onun da hakkı çok büyüktür. Allah ondan razı olsun. Camii konusu tartışmalara neden olurken bir teklif sundu bana "Genelevi kaldıralım oraya yapalım" bana cazip geldi bir taşla iki kuş vurmuş olacaktık hem Samsun' u bir pislikten bertaraf edeceğiz hem de güzel bir yere güzel bir camii yapacağız. Tabii bu camiyi yapabilmek için istimlak kararı gerekti benim bir arkadaşımın babası bu konuya takıldı ve istimlakın iptali için dava açtı Danıştay da iptal kararı verdi. Biz de iptal davası açtık Danıştay şöyle bir karar aldı "Atatürk Türkiye'sinde belediye camii yaptıramaz"

Biz bu karara karşı çetin bir mücadele verdik. Bunun yanı sıra aynı anda gelişen bir de mezarlık davası vardı. Mezarlığın da duvarlarını filan yaptık ardından Danıştay yapamazsınız diye karar aldı. Sırf ben bağımsızken Adalet Partisi'ne geri girdim diye önüme çıktılar ve ben Danıştay'ın üyelerine 2 milyon tazminat davası açtım. Ardından davayı kazanacağımı bildikleri için tazminat geri çekmem karşılığımda Kıranköy mezarlığını ve Site camiyi yapmama izin verdiler. Belediye adına Camii için bir dernek kurduk ve halktan bu yolla para topluyorduk sonunda camii bütün bu uğraşlara rağmen Kenan Evren'in bütün engellemelerine karşılık yapıldı. Biz bu camiyi bitirdik..

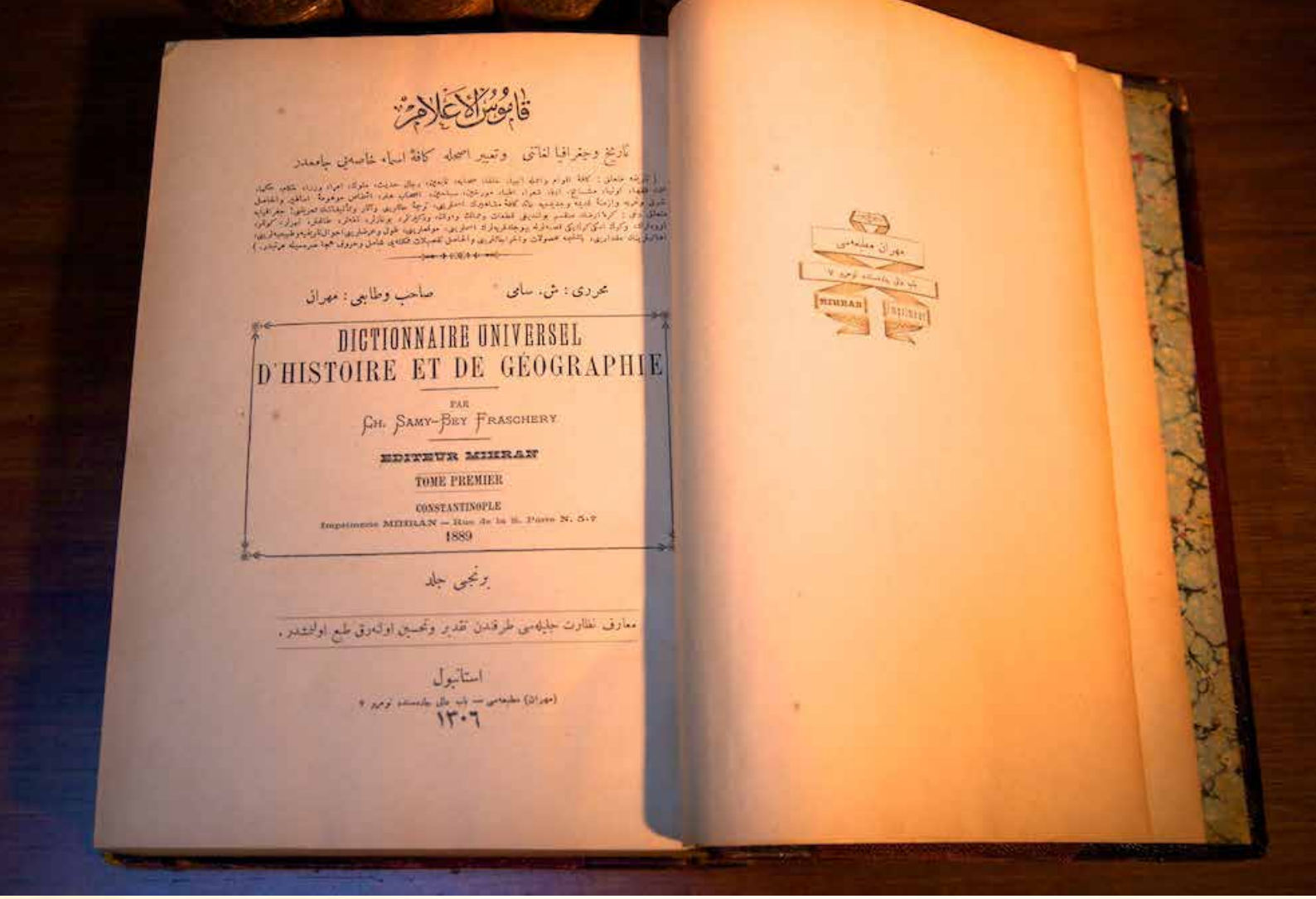

KÂMÛSÜ'L-A'LÂM'A GÖRE

19.Yüzyılın Sonunda Samsun (Canik) Ve Kazaları *

Prof.Dr.Yavuz BAYRAM

Eserde Canik Sancağı ve o dönemde bu sancağın kazaları olan Samsun, Bafra, Çarşamba ve Terme hakkında bilgiler vardır.

Bu yazı, Canik ve Samsun'un 19.yüzyıldaki genel görünümü yanında Kâmûsü'l-a'lâm örneğinde, Osmanlı döneminde yazılmış bazı eserlerin bugün şehirlerimizle ilgili önemli bilgiler içerdiklerini göstermeyi de amaçlamaktadır. Kâmûsü'l-a'lâm, 19.yüzyılın büyük mütefekkir, âlim ve yazarlarından Şemseddin Sâmî tarafından hazırlanıp 1889 ile 1896 yılları arasında 6 cilt halinde yayımlanmış önemli bir ansiklopedik eserdir. Osmanlı döneminde yazılmış birçok önemli eserde görüldüğü üzere, bu ansiklopedide de pekçok şehrimiz yanında Canik ve Samsun'la ilgili olarak da ilgi çekici bilgiler bulunmaktadır. Eserde Canik Sancağı ve o dönemde bu sancağın kazaları olan Samsun, Bafra, Çarşamba ve Terme hakkında bilgiler vardır. Lâdik, Havza ve Vezirköprü, o tarihte Canik sancağına değil Sivas vilâyetinin Amasya sancağına bağlı olduk-

** Bu yazı, yazarın daha önceki çalışmalarından yararlanılarak Bütün Şehir için hazırlanmıştır. (Bkz.: "Kültürel Hafıza Kayıtları Olarak Osmanlı Dönemi Edebiyat Kaynaklarının Önemi Ve Kâmûsü'l-A'lâm'a Göre 19.Yüzyıl Sonunda Canik/Samsun", Türk Kültürü 2013/2, s.1-27). Yazının bazı bölümlerindeki bilgiler, Samsun Kent Müzesi'nde, Samsun Araştırmaları ve Çarşamba Araştırmaları kitaplarında da (Yavuz Bayram, "Kâmûsü'l-a'lâm'a Göre 19.Yüzyılın Sonunda Çarşamba", Çarşamba Araştırmaları, Ed.Cevdet Yılmaz, Samsun 2014, s.55-59) yer almıştır.*

ları hâlde, bugün Samsun'la özdeşleşmiş ilçeler olduklarından çalışmaya dahil edilmiştir. Bu gerekçeyle, 19.yüzyılın sonlarında Canik'e bağlı oldukları hâlde, bugün Ordu iline bağlı olan Fatsa, Ünye ve Karakuş ise yazıya dahil edilmemiştir.

Osmanlı döneminde, şehirlerimizin bugünkü kültürel hafızalarının doğru tespit edilmesini ve kayıt altına alınmasını sağlayacak çok önemli eserler üretilmiştir. Ne var ki özellikle Tanzimat'tan sonra hâkim olan ve Osmanlı'yı neredeyse bütünüyle inkâr eden bakış açısı, bu tür eserlerin günümüz araştırmacı ve akademisyenlerince yeterli düzeyde değerlendirilmesini engellemiştir. Oysa şehirlerimizin sosyo-kültürel, ekonomik, tarihî, idarî ve coğrafî geçmişlerinin belirlenip gün ışığına çıkarılmasında Osmanlı döneminde telif edilmiş eserlerin büyük katkısı olacaktır.

Genellikle Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınmış olan bu eserler arasında Heşt Behişt, Tezkiretü'ş-şuarâ ve Meşâirü'ş-şuarâ gibi şair tezkireleri, Künhü'l-ahbâr ve Fezleke gibi Osmanlı tarihleri; Hadîkatü'l-mülûk, Hadîkatü'l-vüzerâ, Devhatü'l-meşâyıh, Halîfetü'r-rüesâ, Riyâzu'n-nukebâ, Hamîdetü'l-küberâ gibi devlet erkânını tanıtan biyografiler; Tezkiretü'l-hattâtîn, Atrabü'l-âsâr gibi hattat, mûsikîşinâs ve diğer sanatkârları tanıtan biyografiler; Vefeyât-nâme, Hadîkatü'l-cevâmî gibi kişilerin sadece ölüm tarihlerini veren kaynaklar; belirli şehirlerde yaşayanlarla ilgili kaynaklar; Tezkiretü'l-evliyâ, Menâkıbnâme ve Silsilenâme gibi dinî ve tasavvufî şahsiyetleri tanıtan kaynaklar; Şakâyıku'n-nu'mâniyye, Keşfü'z-zünûn ve Esmâü'l-müellifîn gibi bibliyografya ve biyografyalar; Sicill-i Osmânî, Osmanlı Müellifleri ve Tuhfe-i Nâilî ve benzeri kaynaklar dikkat çekmektedir.

Türk diline büyük hizmetleri bulunan Kâmûs-ı Türkî müellifi Şemseddîn Sâmî'nin bir asırdan daha uzun bir süre önce yayımladığı Kâmûsü'l-a'lâm adlı ansiklopedik eseri de bu tür kaynaklardandır. Zira Şemseddîn Sâmî, Kâmûsü'l-a'lâm'ı başta Osmanlı salnâmeleri olmak üzere dönemin pek çok önemli kaynağını tarayarak hazırlamıştır. Nitekim bu eser, Samsun (Canik) şehriyle ilgili olarak da bugünkü değerlerle karşılaştırılabilecek dikkat çekici bilgiler barındırmaktadır. Eserde Samsun'la ilgili bilgiler; "Bafra, Canik, Çehârşenbe, Havza, Köprü, Lâdik, Samsun, Terme" başlıkları altında yer almaktadır.

Türk diline büyük hizmetleri bulunan Kâmûs-ı Türkî müellifi Şemseddîn Sâmî'nin bir asırdan daha uzun bir süre önce yayımladığı Kâmûsü'l-a'lâm adlı ansiklopedik eseri de bu tür kaynaklardandır. Zira Şemseddîn Sâmî, Kâmûsü'l-a'lâm'ı başta Osmanlı salnâmeleri olmak üzere dönemin pek çok önemli kaynağını tarayarak hazırlamıştır. Nitekim bu eser, Samsun (Canik) şehriyle ilgili olarak da bugünkü değerlerle karşılaştırılabilecek dikkat çekici bilgiler barındırmaktadır.

Bu yazılarda her bir başlık altında hem orijinal metin hem de bu metnin günümüz Türkçesiyle sadeleştirilmiş biçimleri eklenmiştir. Bu yönüyle yazıların, Samsun ve ilçeleri örneğinde, günümüz şehirlerinin tarihsel geçmişleri ve kültürel birikimlerinin gün ışığına çıkarılmasında Osmanlı dönemi edebiyat kaynaklarının önemine dikkat çekeceği beklenmektedir.

1.KÂMÛSÜ'L-A'LÂM'A GÖRE 19.YÜZYILIN SONUNDA CANİK

Genel Görünüm

Kâmûsü'l-a'lâm'a göre Canik, 19. yüzyılın sonunda Trabzon vilayetine bağlıydı. Samsun, Bafra, Çarşamba, Terme, Ünye ve Fatsa, Canik'e bağlı kazalar; Kavak, Alaçam ve Karakuş ise nahiyelerdi. 1.000'e yakın köyü vardı. Karadeniz boyunca uzunluğu, 200 kilometreyi buluyordu. Yüzölçümü 10.000 km2 olup kilometrekare başına 29 kişiden fazla düşmekteydi. Böylesine geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Canik'in köyleriyle birlikte toplam nüfusu 300.000'e çok yakındı. Bu nüfusun dörtte bir kadarı Rum ve Ermeni; gerisi Müslüman ve Türk'tü. Buğday, arpa, yulaf, pirinç, mısır ve benzeri hububat yanında keten, kenevir, tütünle sebze ve birçok meyve türü yetiştirilmekte ve başta tütün olmak üzere, bunların bir bölümü de ihraç edilmekteydi. Pek çok mera bulunan Canik'te koyun, keçi, sığır gibi hayvanlar beslenir, Yeşilırmak'taki balıkçılık sayesinde de havyar çıkarılırdı. Geniş ormanları bulunan Canik'te ayı, domuz, kurt, tilki, tavşan, geyik, karaca gibi vahşî hayvanlar yaşardı. Ormanlarından odun dışında kereste ve kömür üretimi yoluyla da yararlanılmaktaydı. Manganez, bakır, simli kurşun ve benzeri madenler bulunduğu bilinmekte; ancak o tarih itibarıyla hiç biri çıkarılmamaktaydı. Ayrıca Canik'te bazı maden suları ve değişik hastalıklara karşı faydalı ılıcalar da vardı. Sivas, Ankara ve Elazığ gibi Anadolu'nun iç bölgelerinin ticareti Canik sancağına bağlı Samsun iskelesi vasıtasıyla gerçekleştirilmekteydi. Amasya ve Sivas'a kadar uzayacak biçimde tasarlanan demiryolunun yapımıyla Canik'in gelecekte büyük bir gelişme göstereceği tahmin edilmekteydi.

Kâmûsü'l-a'lâm'daki Metin (Sadeleştirilmiş)[1]

Canik: Trabzon vilâyetini oluşturan dört sancaktan biri ve en batıdaki olup Sivas vilâyetinin sınırlarıyla Karadeniz sahili arasında doğudan batıya uzanır. Kuzeyde Karadeniz'le, doğuda Trabzon sancağıyla, güneyde Sivas vilâyetinin Tokat ve Amasya sancaklarıyla, batıda da Kastamonu vilâyetinin Sinop sancağıyla sınırlı ve kuşatılmıştır. Doğudan batıya doğru uzunluğu 200 ve çoğu yerlerde genişliği 50 kilometre olup yüzölçümü yaklaşık olarak 10.000 kilometrekare ve ahalisi 294.488 kişidir. Kilometrekare başına 29 kişiden çok düşmektedir. Buna göre oldukça meskûn demektir. Sahilleri oldukça girintili çıkıntılı olup batı ucunda Sinop körfezi bulunduğu gibi bunun doğu yakasında da Samsun, Terme ve Fatsa körfezleri bulunmaktadır. Merkez livâ olan Samsun şehri, aynı adı taşıyan körfezin içinde olup bu körfezin iki tarafı Kızılırmak ve Yeşilırmak'ın oluşturdukları dalyanlarla şekillenmiştir. Bununla birlikte doğal veya yapay hiçbir sağlam limanı olmayıp iskeleleri Karadeniz fırtınalarına karşı açıktır. Sancağın arazisi engebeli olup farklı istikamette ve çoğu ormanlar ve meralarla örtülü dağları bulunduğu gibi oldukça verimli ovalarıyla güzel dere ve bayırları da pek çoktur. Kızılırmak ile Yeşilırmak gibi iki büyük nehir, sancağı güneyden kuzeye ikiye böldükleri gibi Mert Irmağı, Terme ve Bolaman gibi kaynağı Canik sınırları içinde bulunan birçok nehirler de arazisini sulamaktadır. Toprağı olağanüstü verimli olup buğday, arpa, yulaf, pirinç, mısır ve sair hubûbatla keten, kenevir, tütün yanında sebze ve meyvelerin birçok türü yetişir. Ürünleri Canik'e yettikten sonra büyük ölçüde ihraç da edilir. En büyük ihrâcâtı tütündür. Meraları pek çok ve pek güzel olup koyun, keçi, ṣığır ve sâir hayvanlar beslenir. Vahşî hayvanları da ayı, domuz, kurt, tilki, tavşan, geyik, karaca ve benzerlerinden ibarettir. Yeşilırmak'ta havyar balığı bulunup bir miktar havyar çıkarılır. Ormanları çok olup hayli miktar kereste kesilir ve Samsun ile sâir iskelelere nakledilirse de ormanların çoğu yolun olmayışından yalnız odun kesimiyle kömür üretimine yaramaktadır. Madenleri de çok olup sancağın birçok yerinde manganez, bakır, simli kurşun ve sâir madenler keşfedilmişse de hiç biri çıkarılmamaktadır. Bazı maden suları ve değişik hastalıklara karşı faydalı ılıcalar da bulunur. Ünye kazasıyla

[1] Birebir sadeleştirilmiş metni verilen Canik maddesinin orijinali ve transkripsiyonu için bkz.: Şemseddin Sâmî, "Canik", Kâmûsü'l-al'lâm, C.3, Mihran Matbaası, İstanbul 1308/1891, s.1762-1763; Yavuz Bayram, "Kültürel Hafıza Kayıtları Olarak Osmanlı Dönemi Edebiyat Kaynaklarının Önemi Ve Kâmûsü'l-A'lâm'a Göre 19.Yüzyıl Sonunda Canik/Samsun", Türk Kültürü 2013/2, s.1-27.

Kavak nahiyesinde güzel bir alçı türü çıkar. Samsun şehri, Karadeniz Osmanlı sahillerinin en işlek iskelelerinden olup Bağdad yolunun başlangıcı olduğu gibi sâir iskeleleri de oldukça işlek olup Canik'in ithalât ve ihrâcâtından başka Sivas ve Ankara ve Elazığ gibi Anadolu'nun iç taraflarında bulunan bazı vilâyetlerin de ticâreti genellikle Samsun vâsıtasıyla gerçekleştirilir. Samsun'dan Sivas ve Harput'a doğru mükemmel bir şose bulunduğu gibi Canik dâhilinde de bazı şoseler yapılmıştır. Samsun'dan Sivas'a kadar yapılması plânlanan demiryolu, Canik sancağının ticarî önemini bir kat daha artıracaktır. Bölgesel sanayi yok hükmündedir. Canik; Samsun sancağı, Bafra, Çarşamba, Terme, Ünye ve Fatsa isimleriyle 6 kazaya ayrılmış olup Kavak, Alaçam ve Karakuş isimleriyle 3 nahiyesi ve 965 köyü vardır. Sancak merkeziyle kaza merkezlerinde birer rüşdiye mektebiyle (ortaokul) birkaç ilkokul mevcutsa da eğitim-öğretim henüz pek geri olup köylerin çoğu büsbütün okuldan mahrumdur. Cami-i şerifler, tekke ve medreselerin sayısı çoktur ve genellikle mamurdurlar. Yukarıda zikredilen ahalinin 62.000'i Rum ve 17.000 kadarı Ermeni olup geri kalanı Müslüman ve Türk'dür. Hıristiyanları da Türkçe konuşmaktadırlar. Canik sancağı, eski zamanlarda Ponet ülkesinden sayılıp eskiden beri Trabzon vilâyetine bağlı olmuştur. Sancak beyliği, uzun süre Canik hanedanı mensuplarına mahsus olmuş ve bunlar arasından Trabzon'da vâlilik yapmış birkaç vezir olmuştur.

جانيك (طربزون ولايتى تركيب ايدرت
(سنجاغك برى وانك غربيسى اولوب،
سواس ولايتنك حدودينه قره‌دكيز ساحلى آرمسنده
رقدن غربه ممتد اولور. شمالاً قره‌دكيزله، شرقاً
س طربزون سنجاغيله، جنوباً سيواس ولايتنك
قاد وآماسيه سنجاقلريله، غرباً دخى قسطمونى ولايتنك
نوب سنجاغيله محدود ومحاطدر. شرقدن غربه
ان طولى ٢٠٠ واكثر محللرنده عرضى ٥٠
ومتره اولوب. مساحهٔ سطحيه‌سى تقريباً ١٠٠٠٠
بع كيلومتره واهاليسى ٢٩٤٤٨٨ كشيدر. كه
ر مربع كيلومتره باشنه ٢٩ كشيدن زياده دوشوب،
بهٔ خيلى مسكون ديكدر. سواحلى خيلى كيرنيلى
يقنيلى اولوب، منتهاى غربنده سينوب كورفزى
لنديغى كبى، بونك جهت شرقيه‌سنده دخى سامسون
رفزى وترمه وقاتسه كوچك كورفزلرى بولنيور.
كز لوا اولان سامسون شهرى همناى اولان
رفزك ايچنده واقع اولوب، بو كورفزك ايكى طرفى
ل ايرماق وبشيل ايرماغك تشكيل ايتدكلرى
يه‌لردن متشكلدر. مع هذا طبيعى وياصنعى هيچ
صاغلام لمانى اولميوب. اسكله‌لرى قره‌دكيز
طونه‌لرينه قارشى آچيقدر. سنجاغك ارامنيسى
منه‌لى اولوب، مختلف استقامتده واكثرى اورمانلر
عالرله مستور طاغلرى بولنديغى كبى، غايت منبت
ه‌لرله كوزل دره وبايرلرى دخى پك چوقدر. قزيل
ماق ايله بشيل ايرماق كبى ايكى جسيم نهر سنجاغى
ويدن شماله شق ايتدكلرى كبى، مرد ايرماق، ترمه
ولنان كبى داخل لواده تبعان ايدن بر چوق نهرلر

يشيل ايرماقده حاويار بالغى بولنوب، بر مقدار حاويار
چيقاريلور. اورمانلرى چوق اولوب، خيلى مقدار
كراسته قطع، و سامسون ايله سائر اسكله‌لره نقل
اولنيورسه‌ده، اكثر اورمانلرى يول فقدانندن بالكز
اودون قطعيله كور اعمالنه پارايور. معادنى دخى
چوق اولوب، سنجاغك بر چوق محللرنده منغانز،
باقير، سيلى قورشون وسائر معادن كشف اولنمش
ايسه‌ده، هيچ برى چيقارلمامقده‌در. بعض معدن
صولرى وامراض مختلفه‌يه نافع ايچيلر دخى بولنور.
اونيه قضاسيله قواق ناحيه‌سنده كوزل بر نوع آلچى
چيقار. سامسون شهرى قره‌دكيز سواحل عثمانيه‌سنك
انك ايشلك اسكله‌لرندن اولوب، بغداد جاده‌سنك مبدئى
اولديغى كبى سائر اسكله‌لرى دخى اولدقجه ايشلك اولوب،
اوانك ادخالات واخراجاتندن بشقه، سيواس وآنقره
ومعمورة العزيز كبى آناطولينك ايچ طرفلرنده بولنان
بعض ولايتلرك دخى تجارتى اكثريا سامسون واسطه‌
سيله اجرا اولنور. سامسوندن سيواس وخربوته
طوغرى مكمل بر شوسه بولنديغى كبى، داخل لواده
دخى بعض شوسه‌لر يابلمشدر. سامسوندن سيواسه
قدر انشاسى متصور اولان دمير يول جانيك سنجاغنك
اهميت تجاريه‌سنى بر قات دها آرتيره‌جقدر. صنايع
محليه لاشى حكمنده‌در. سنجاق سامسون، بافره،
چهارشنبه، ترمه، اونيه وقاتسه اسملريله ٦ قضايه
منقسم اولوب، قواق، آلاچام وقره‌قوش اسملريله ٣
ناحيه‌يى و ٩٦٥ قريه‌يى جامعدر. سنجاق مركزيله
قضا مركزلرنده بر رشديه مكتبيله بر قاچ مكاتب
ابتدائيه موجود ايسه‌ده، معارف هنوز پك كرى
اولوب، اكثر قرا بسبتون مكتبدن محرومدر
جوامع شريفه وتكيه ومدرسه‌لر متعدد اولوب
اكثرى معموردر. يوقاريده ذكر اولنان مقدار
اهاليدن ٦٢٠٠٠ ى روم و ١٧٠٠٠ قدرى ارمنى
اولوب، قصورى كاملاً مسلم وتركدر. خرستيانلرى
دخى تركجه لسانيله متكلمدرلر. جانيك سنجاغى ازمنهٔ
قديمه‌ده (پونت) خطه‌سندن معدود اولوب، اسكيدن
بر طربزون ولايتنه مربوط بولنمشدر. سنجاق بكلكى
خيلى وقت جانيك خاندانى افرادينه منحصر قالوب،
بونلردن طربزونده والنك ايغش برقاچ وزير كلمشدر.

ى ارامنيسى سقى ايدر. طوپراغى فوق‌العاده منبت
لوب، بغداى، آرپه، يولاف، پرنج، مصر وسائر
بوباتك كتن، كنوير، توتون وسبزه ومبوه‌لرك
راعى حاصل اولور. محصولاتى لوانى اداره ايتدكدن
كره، خيلى مقدارى دخى اخراج اولنور. اخرا-
اتك كليتليسى توتوندر. مرعالرى پك چوق وپك كوزل
لوب، قويون، كچى، صيغير وسائر حيوانات بسلنير.
يوانات وحشيه‌سى دخى آيى، طنوموز، قورد،
تكى، طاوشان، كبك، قرعجه وامثالندن عبارتدر.

2. Kâmûsü'l-a'lâm'a Göre 19. Yüzyılın Sonunda Samsun

Genel Görünüm

19.yüzyılın sonuna doğru Samsun, Trabzon vilâyetine bağlı Canik sancağının 11.000 nüfuslu merkez ilçesi konumundaydı. Çok yakın bir geçmişte ilçe olan merkez ilçeler dışında bugün Samsun'a bağlı hiçbir ilçe o dönemde Samsun'a bağlı değildi. Sadece Kavak, nahiye olarak Samsun'a bağlıydı. 183 köyüyle birlikte toplam nüfusu 20.000'e yaklaşmıştı. Bu nüfusun yarısı Müslüman ve Türk, gerisi büyük oranda Rum ve bir miktar da Ermeni'den oluşmaktaydı. Sadece 1 lisesi, 1 ortaokulu, birkaç ilkokulu vardı. Mert Irmağının denize kavuştuğu bölümde kuruluydu. Samsun'un o dönemde sokakları pek temiz değildi. Çevresinde ağaç ve bitkiler yerine şehrin havasını olumsuz etkileyen bataklıklar bulunuyordu. Körfezi de genellikle sis ve dumanla kaplıydı. Bunlarla bağlantılı olarak havası ağır ve sıtmalıydı. Buna rağmen Samsun, Karadeniz'in en işlek iskelelerinden biriydi. Bu iskele vasıtasıyla yıllık 1 milyon Osmanlı lirası tutarında ithalat, bu miktarın biraz altında da ithalat gerçekleştirilmekteydi. Samsun'da tütün yanında çeşitli hubûbât (buğday, arpa, mısır, yulaf, çavdar, pirinç...) ile sebze ve meyve yetiştirilmekteydi. Meralar bakımından zengin olan Samsun'un güneyinde özellikle çam, gürgen, meşe ve sakız ağaçlarından oluşan ormanlar bulunmaktaydı. Samsun'da bir süre önce çıkarılmışlarsa da, o gün için terk edilmiş durumda bulunan madenler vardı. Kavak'ta alçı çıkarılırdı. Samsun'dan Sivas vilâyeti dâhiline doğru düzgün bir şose bulunmakta ve arabalar, bu yolla Sivas ve Harput'a kadar işlemekteydi. Amasya ve Sivas'a kadar uzatılması plânlanan demiryolu inşâsıyla Samsun'un önemi ve gelişmişliğinin artacağı; bu sebeple geleceğinin pek parlak olduğu tahmin ve ümit edilmekteydi.

Kâmûsü'l-a'lâm'daki Metin (Sadeleştirilmiş)

Samsun, Trabzon vilâyetinde ve Trabzon'un 293 kilometre kuzey batısında Canik sancağının merkezi bir kasaba ve iskele olup 41o 18ı 55ıı kuzey paraleli ile 34o 1 doğu meridyenleri ve Kızılırmak'la Yeşilırmak'ın mansabları arasındaki körfezin içinde Mert Irmağı'nın mansabındadır. Ahalisi 11.000 kişi kadar olup üçte biri Müslüman ve üçte biri Rum, Ermeni vesâiredir. Bir büyük ve iki küçük cami-i şerifle Rumlara mahsus 1, Ermenilere mahsus 2 ve Katoliklere mahsus 1 kilisesi, idadi mektebi (lise) ve rüşdiyesi (ortaokul), birkaç ilkokulu, güçlü ve işlek ticareti vardır. Havası ılıman olup yazın sıcaklığı çoksa da genellikle kuzey doğu rüzgârı (bu sıcaklığı) yumuşatır. Ancak kasabanın sokakları temiz olmadığı gibi etrafı ağaç ve bitkilerden yoksun olduğu ve bazı bataklıklar bulunduğundan ve genellikle körfezi de sis ve duman kapladığından havası ağırca ve sıtmalıdır. Samsun, Osmanlı'nın Karadeniz sahillerinin en işlek iskelelerinden olup Anadolu'nun büyük bir kısmının ve özellikle Kızılırmak'la Yeşilırmak havzalarının iskelesi olduğundan Amasya ve Sivas'a doğru uzatılması plânlanan demiryolu hattının inşâsı halinde ticari önemi ve gelişmişliğinin artması şüphesiz olup geleceği pek parlaktır. Şimdiki halde Samsun iskelesinden senede ihraç olunan zâhire vesâir ticari madde yaklaşık bir milyon Osmanlı lirası değerinde ve bu iskeleden içeriye giren emtia vesâir ticari madde de bu miktardan biraz eksiktir. Pek eski bir kasaba olup eski zamanda Amisos ismiyle Atina muhacirleri tarafından kurulmuştu. Ancak eski şehir, şimdiki Samsun'un 2 kilometre kuzey batısında olup orada (hâlâ) vîrâneleri ve bazı kalıntıları görülmektedir. Meşhur Mihridat, bu şehri başkent yapmıştı. O sırada gelişmişliği oldukça ileri dereceye ulaşmıştı. Romalılar tarafından zaptı sırasında yakılıp yıkılarak daha sonra şimdiki yerinde yeniden yapılmış ve Selçuklular zamanında Amisos ismi Samsun'a dönüştürülmüştü. Sultan Yıldırım Bayezid Han zamanında feth edilip Osmanlı memleketleri arasına eklenerek daha sonra Ebu'l-feth Sultan İkinci Mehmed Han tarafından etrafı da da ele geçirilerek tasarrufu sağlanmış ve bir süre Canik beylerinin idaresi altında bulunmuştu. Sam-

[1] Birebir sadeleştirilmiş metni verilen Samsun maddesinin orijinali ve transkripsiyonu için bkz.: Şemseddin Sâmî, "Samsun", Kâmûsü'l-al'lâm, C.4, Mihran Matbaası, İstanbul 1311/1894, s.2931-2932; ; Yavuz Bayram, "Kültürel Hafıza Kayıtları Olarak Osmanlı Dönemi Edebiyat Kaynaklarının Önemi Ve Kâmûsü'l-A'lâm'a Göre 19.Yüzyıl Sonunda Canik/Samsun", Türk Kültürü 2013/2, s.1-27.

sun kazası, Canik sancağının merkez kazası olup batıda Bafra ve doğuda Çarşamba kazalarıyla, güneyde Sivas vilâyetinin Amasya sancağıyla, kuzeyde de Karadeniz'le çevrilidir. Kavak nahiyesiyle beraber 183 köyden oluşmaktadır. 17.661 ahalisi vardır ki yarısı Müslüman ve Türk, diğer yarısı da Rum ile az miktar Ermeni vesâiredir. (Halkın) tamamı Türkçe konuşmaktadır. Arazisi engebeli olup akarsularının çoğu, güney sınırlarında doğup Samsun kazasında denize kavuşan Mert ırmağına dökülür. Bazıları da doğrudan denize dökülür. Havası, düz ve alçak taraflarında sıcak olup ancak bataklıkların çokluğundan biraz sıtmalıdır. Yüksek yerlerindeyse daha serin ve sağlamdır. Ürünleri; çeşitli hubûbât ile oldukça çok ve cinsi pek iyi tütünden ve çeşitli sebze ve meyveden ibarettir. Meraları da çok olup ehil hayvanları fazladır. Bazı madenler bulunup vaktiyle çıkarılmış oldukları anlaşılıyorsa da (bunlar) bugün için terk edilmiş durumdadırlar. Kavak nahiyesinde makbul bir tür alçı çıkar. Kazanın güney kısmında hayli miktarda ormanlar bulunup çam, gürgen, meşe ve sakız ağaçları vardır. Samsun'dan Sivas vilâyeti dâhiline doğru mükemmel bir şose bulunmakta ve arabalar Sivas ve Harput'a kadar işlemektedir.

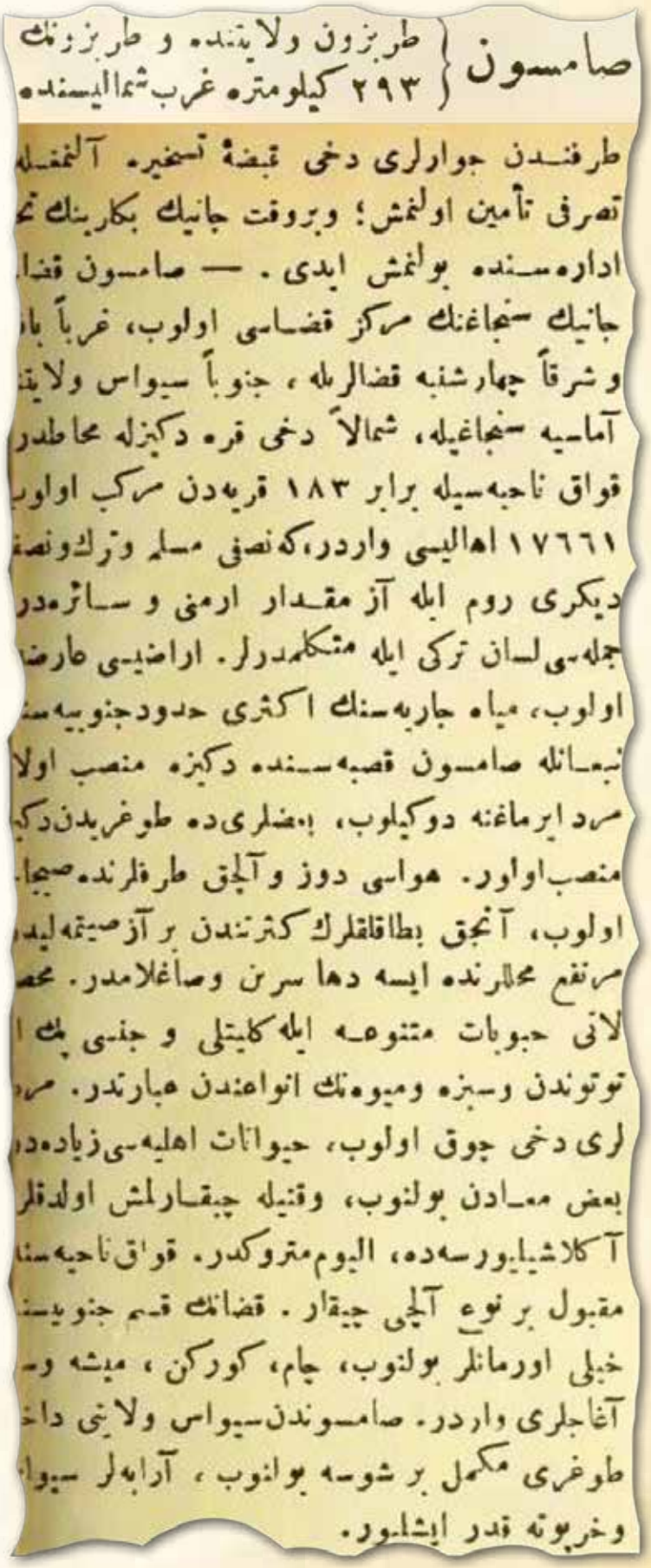
صامسون } طربزون ولایتنده و طربزونك ۲۹۳ کیلومتره غرب شمالیسنده

طرفندن جوارلری دخی قبضهٔ تسخیره آلنمغله
تصرف تأمین اولنمش؛ وبروقت جانبك بکارینك تح
اداره‌سنده بولنمش ایدی . — صامسون قضا
جانبك سنجاغنك مرکز قضاسی اولوب، غرباً با
و شرقاً چهارشنبه قضالرله ، جنوباً سیواس ولایتن
آماسیه سنجاغیله، شمالاً دخی قره دکیزله محاطدر
قواق ناحیه‌سیله برابر ۱۸۳ قریه‌دن مرکب اولوب
۱۷٦٦۱ اهالیسی واردر، که نصفی مسلم وترك ونصف
دیکری روم ایله آز مقدار ارمنی و سائره‌در
جمله‌سی لسان ترکی ایله متکلمدرلر. اراضیسی عارض
اولوب، میاه جاریه‌سنك اکثری حدود جنوبیه‌سن
تبعاتله صامسون قصبه‌سنده دکیزه منصب اولا
مرد ایرماغنه دوکیلوب، بعضلری‌ده طوغریدن دکی
منصب اولور. هواسی دوز و آلچق طرفلرنده صیجا
اولوب، آنجق بطاقلقلرك کثرتندن بر آز صیتمه‌لیدر
مرتفع محللرنده ایسه دها سرین وصاغلامدر. محص
لاتی حبوبات متنوعه ایله کلیتلی و جنسی بك ا
توتوندن وسبزه ومیوه‌نك انواعندن عبارتدر. مر
لری دخی چوق اولوب، حیوانات اهلیه‌سی زیاده‌در
بعض معادن بولنوب، وقتیله چیقارلمش اولدقلر
آکلاشیلیورسه‌ده، الیوم متروکدر. قواق ناحیه‌سن
مقبول بر نوع آلچی چیقار . قضانك قسم جنوبیسن
خیلی اورمانلر بولنوب، چام، کورکن ، میشه و
آغاجلری واردر. صامسوندن سیواس ولایتی داخ
طوغری مکمل بر شوسه بولنوب ، آرابه‌لر سیوا
وخربوته قدر ایشلیور.

3. Kâmûsü'l-a'lâm'a Göre 19.Yüzyılın Sonunda Bafra

Genel Görünüm

19.yüzyılın sonlarına gelindiğinde Bafra, Trabzon vilâyetinin Canik sancağına bağlı bir kasabaydı. Havası, Kızılırmak etrafındaki bataklıklar sebebiyle, tıpkı Samsun gibi ağır ve sıtmalıydı. 1 ortaokuluyla 2 ilkokulu, 3 tekkesi, 3 hamamı, 3 hanı ve Kızılırmak üzerinde 1 köprüsü ve Alaçam nahiyesinde yararlı bir maden suyu vardı. Bafra, merkezi itibarıyla, Samsun kazasının yarısına yakın (5.000) nüfusa sahipti. 161 köyü ve kendisine bağlı bir nahiye olan Alaçam'la birlikte toplam nüfusu ise Samsun'un 3 katından fazlaydı (63.559). Bafra'da tütün, çeşitli hubûbât (buğday, arpa, mısır, yulaf, çavdar, pirinç...) ve meyve dışında keten ve kenevir de yetiştirilmekteydi. İlçe merkezinde 2, ilçe genelinde ise 47 cami ve mescid bulunmaktaydı.

Kâmûsü'l-a'lâm'daki Metin (Sadeleştirilmiş)

Bafra, Trabzon vilâyetinin Canik sancağında ilçe merkezi bir kasaba olup merkez sancak olan Samsun'un 41 kilometre kuzey batısında ve Kızılırmak'ın manşabından 20 kilometre yukarıda olarak sağ kısmında yani doğu tarafındadır. Adı geçen nehrin mansıbı etrafındaki bataklıklar yüzünden havası pek ağır ve sıtmalıdır. 5.000 kadar ahalisi, 2 câmisi, 1 rüşdiye (ortaokul) ve 2 ibtidâiye (ilkokul) mektebi, 3 tekkesi, 3 hamamı, 3 hanı ve Kızılırmak'ın üzerinde güzel bir köprüsü vardır. Bafra kazası Canik kazasının batı kısmından ibaret büyük bir ilçe olup doğuda Samsun kazasıyla, güneyde Sivas vilâyetinin Amasya sancağıyla, batıda Kastamonu'nun Sinop sancağıyla, kuzeyde de Karadeniz'le çevrilidir. Kızılırmak bu kazanın güney sınırlarını ayırarak doğu tarafından akarak Karadeniz'e kavuşur. Kazanın ortasında Katran Dağı adıyla büyük bir dağ bulunup etekleri kazanın büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu dağdan inen suların birtakımı Kızılırmak'a ve bir takımı da doğrudan doğruya Karadeniz'e kavuşur. Batı yakasındaki Alaçam nahiyesiyle birlikte kazanın 161 köyü ve 63.559 ahalisi vardır. Bunların büyük çoğunluğu Müslüman olup Hıristiyanları bile Türkçe ile konuşurlar; ama Rumluk iddiâsındadırlar. Bafra'da yetişen ürünler, hububat çeşitleri ile meyvelerin değişik türlerinden, keten ve kenevirle çok miktarda tütünden ibarettir. Kaza dâhilinde 47 cami ve mescid vardır. (Bafra'ya bağlı) Alaçam nahiyesinde içilmesi yararlı bir maden suyu bulunmaktadır.

بافره } طرزون ولایتنك جانبك سنجاغنده
قضا مرکزی بر قصبه اولوب، مرکز
لوا اولان صامسونك ٤١ کیلومتره شمال غربیسنده
وقزیل ایرماغك منصبندن ٢٠ کیلومتره یوقاریده او-
لدرق ساحل یمننده یعنی شرق طرفنده واقعدر. نهر
مذکور منصبی اطرافنده‌کی بطاقلقلر مناسبتیله هوای
پك آغیر وصیتمدلیدر. ٥٠٠٠ قدر اهالیسی، ٢ جا-
می، ١ رشدیه و٢ ابتدائیه مکتبی، ٣ تکیه‌سی، ٣
حمامی، ٣ خانی وقزیل ایرماغك اوزرنده کوزل بر
کوپریسی واردر. — بافره قضاسی جانبك قضاسنك
قسم غربیسندن عبارت بیوك بر قضا اولوب، شرقاً
نفس صامسون قضاسیله، جنوباً سیواس ولایتنك آماسیه
سنجاغیله، غرباً قسطمونینك سینوب سنجاغیله، شمالاً
دخی قره دکیزله محاطدر. قزیل ایرماق بو قضانك
حدود جنوبیه‌سنی بالتفریق شرق جهتندن جریانله قره
دکیزه منصب اولور. قضانك اورتاسنده قطران طاغی
نامیله بیوك بر طاغ بولنوب، انکلری قضانك اکثر
طرفلرینی ضبط ایدیور. بوطاغدن اینن صولرك بر طاقی
قزیل ایرماغه وبر طاقی دخی طوغریدن طوغری‌یه
قره دکیزه منصب اولورلر. جهت غربیه‌سنده اولان
آلاچام ناحیه‌سیله برابر قضا ١٦١ قریه‌یی جامع اولوب،
٦٣٥٥٩ اهالیسی واردر، که قسم اعظمی اسلام
اولوب، خرستیانلری دخی ترکجه لسانیله متکلم اولدقلری حالده، روملق ادعاسنده بولنیورلر. محصولات
ارضیه‌سی حبوبات متنوعه ایله میوه‌لرك انواعندن وکتن
وکنوپرله کلیتلی توتوندن عبارتدر. درون قضاده ٤٧
جامع ومسجد واردر. آلاچام ناحیه‌سنده شربی نافع
بر معدن صوی بولنیور.

Devamı Gelecek Sayıda

[1] Birebir sadeleştirilmiş metni verilen Bafra maddesinin orijinali ve transkripsiyonu için bkz.: Şemseddin Sâmî, "Bafra", Kâmûsü'l-al'lâm, C.2, Mihran Matbaası, İstanbul 1306/1889, s.1889; ; Yavuz Bayram, "Kültürel Hafıza Kayıtları Olarak Osmanlı Dönemi Edebiyat Kaynaklarının Önemi Ve Kâmûsü'l-A'lâm'a Göre 19.Yüzyıl Sonunda Canik/Samsun", Türk Kültürü 2013/2, s.1-27.

un
Banque Impériale Ottomane

SAATHANE'NİN TİKTAKLARI
BAŞROLÜ SAMSUN'A VERMEK

Yrd. Doç. Dr. Cem GENÇOĞLU

Şimdi her birinin kendi gerçekliği üzerinde kurulmuş bir düşselliği var. Düş ve gerçek arasında geziniyorum her birinde.

Herkesin bir şehri vardır...

Çocukluğumun geceleri yatsı namazından sonra dedemin Batum hikayelerini dinlemekle geçti. O zamanlar bir şehri özlemenin çocuk zihnimdeki bir karşılığını bulamıyordum ama anlattığı güzellik bir "rüya şehri" kurduruyordu bana. Mavi renge bulanmış, düşsel bir şehir rüyası... Sonraları bir mecliste, gitmediğim bir kentten bahsedilse, aklımda çocuk zihnimde düşlediğim Batum imgesi canlanır durur oldu. Ne zaman gitmediğim bir şehirden bahsedilse, Batum'u kendime bir şablon yapıp, onunla kıyaslardım görmediğim şehirleri. Birkaç yıl önce Batum'u gördüm, bu düş benliğimde silindi gitti. Gerçek düşün etkisini dağıtmıştı çünkü. Yerine başka düşler aradım durdum çok zaman. Ardından Saraybosna, Üsküp, Selanik. Bu düş şehirlerini de tanıdıkça kendime yeni bir rüya şehri kuruyordum. Şimdi her birinin kendi gerçekliği üzerinde kurulmuş bir düşselliği var. Düş ve gerçek arasında geziniyorum her birinde.

Dedim ya herkesin bir şehri vardır. Bu inanç sadece yaşamın sürdürüldüğü bir şehir olarak sınırlandırılmış değil. İçerisinde özlem ve tutku barındıran, bunu yaşatan ve hissettiren bir rüya şehri aynı zamanda. Şehriniz arkadaşlarınızla ilişkinizdir, bazen herkesin içinde "gizlice" buluştuğunuz bir sevgili gibidir. Herkes bilsin inancıyla haykırmak istenen bir sevda gibidir. Kolay terk edilmez, hesabı kitabı uzun uzadıya

Uzunca bir zaman peşinde koştum öykünün. Bir yerlerde gizlenmiş olmalıydı. Kimin öyküsüydü anlatacağımız; Saat kulesinin, işçilerin, meyve satıcılarının, lezzet dönercisinin, lokantalardan meydana bakışın, şifa hamamının, asmaaltı çayının, kuruyemişçilerin ve koşuşturan bir Samsun'un. Ama ille de büyük camii ve Taşhan'ın. Kimin öyküsüydü anlatacağımız?

değildir, nedensizdir, vardır, mantığa dayalı olmaksızın hissettiğinizdir.

Taşrada filmler yapan biri olarak Üniversiteye davet edildiğimde aslında bir ödevin icrasına yönelik bir sorumluluk duygusu taşıyordum. Sanırım uzatmalı bir öğrencilik süreci alışkanlık yapıyor insanda. Konu ve mesele nedir diye dahi sormadan hatırladıklarınız…

Konunun Saathane meydanı ve olmazsa olmaz ismin "Saathane'nin Tiktakları" olduğunu söylediğinde tedirgin olduğumu hatırlıyorum. Başlangıçtakı saygı ve hürmete ağır bir tedirginlik eklendi o an. Mekan estetiğini ve malzeme karmaşasını hatırladığımda acaba dediğimi hatırlıyorum. Acaba nasıl bir film çıkaracağız? Hollywood filmlerinde Ortadoğu da gezinen oryantalist kameranın karmaşası mı yoksa bizi bekleyen? Yoksa kentlileşmeye özenen iflah olmaz bir taşralılık mı?

Uzunca bir zaman peşinde koştum öykünün. Bir yerlerde gizlenmiş olmalıydı. Kimin öyküsüydü anlatacağımız; Saat kulesinin, işçilerin, meyve satıcılarının, lezzet dönercisinin, lokantalardan meydana bakışın, şifa hamamının, asmaaltı çayının, kuruyemişçilerin ve koşuşturan bir Samsun'un. Ama ille de büyük camii ve Taşhan'ın. Kimin öyküsüydü anlatacağımız?

Sorularımın arttığını fark ediyordum. Filmin temel duygusunun ne olduğu sorusunu hep sorarım kendime. İzleyicilerin bitiş jeneriğini gördüğünde ne

hissetmeleri gerektiğine baştan karar vermek önemlidir film için. Sorunun cevabını senaryo yazılırken rahmetli olan bilge mimar Turgut Cansever'den bulmuştum. "Her şey tarihi bir zemin, tarihi bir süreç üzerinde cereyan ediyor. Her mahalli anın, her mahalli hadisenin kendi dahili vardır. Oraya inmezseniz yaptığınız şey, üzerinde bulunduğu mekandan, içinde bulunduğu andan kopuk, sahte, dünya ile bağlanmayan, dünyada yaşama ve gelecek nesillere hizmet ve ışık verme çabasından mahrum, tamamen bireysel bir heveskarlık olur." Diyordu büyük usta. Mekanı anlamak için sadece bu günü ya da geçmişi anlamak yeterli değildi. Bu ikisi arasındaki ilişkiyi bulabilecek miydim?

Cevap buydu, film bir entelektüel kurgu taşımamalıydı. Hele o çok sevdiğim uzun planlar, ağır kamera hareketleri, ışık ve gölge oyunları… Bunlara yer yok gibi görünüyordu. Film Saathane'yi bir psikoterapi ilkesi ışığında, "şimdi ve burada" yani geçmişin izi bu güne etkileri kadar önemlidir felsefesinin ışığında göstermeliydi.

Filmin düşüncesi bulunmuştu; "şimdi ve burada", sonrasında duyguyu yakaladım, "her gün yanından geçip gittiğimiz mekana yeniden, farklı, anlamak üzere bakıldığında yaşanan hissi" bulmalıydım. İnsanlar da tıpkı benim gibi Saathane'yi anlamak için yaptığım gezileri yapmalıydılar. Ve en önemlisi Saathane'yi fark ettikten sonra biraz şaşırmalıydılar. Geçmişle bağını kurup, bugüne izlerinin peşine düşmeliydiler.

Edebiyat bölümü öğrencilerinden metinler gelmeye başladığında çoğunlukla bu hissin yaşandığını görmek, metinlere süpervizyon yapan Salih Nurdağ ve Atiye Kaymak'ı çok mutlu etti. Doğru yolda ilerlediğimizin işaretlerini alıyorduk. Uğur Kurt'la yaptığımız Saathane gezilerindeki keşif süreci bambaşka bir Saathane görmemizi sağlamıştı.

Metinlere özellikle bir enstrüman sembolü ile başlamak gerektiğini düşünüyordum ki bu ancak ney olabilirdi. Hem gösterge olarak, hem de sabah namazı sonrası orada çalınabilecek tek enstrüman ney idi. Mekanın ruhuna uygundu. Sağolsun sevgili Yusuf İhsan Tökel bizi kırmadı. Filmde 40 saniye bile sürmeyen yürüyüş için 1 saat boyunca kaç kez gidip geldi…

Tüm gününü çektiğimiz bir mekan olacaktı. Sabahından gecesine kadar yaşanan ne varsa… Çekimlerin sonlarına doğru zihnimde silinip giden rüya şehrinin aslında burada olduğunu buldum. Ömrümün yarısını geçirdiğim, yaşadığım şehri tanıdıkça yeniden bir rüya şehri kuruyordum Samsun'dan. Şimdi bütün kıyaslamalarımı ona yapıyor, merakla dinlediğim şehir öykülerini ona benzetiyordum. Çektiğim belgeselin de, zihnimdeki filmin de başrolünü Samsun'a veriyordum.

Çekimler boyunca mekanlar ve insanlara müdahale etmedik hiç. Ne nasılsa orada duruyordu. Bir ana tanık gibi gezindi hep kamera. Adres tarif edenden baloncuya, simitçi bakışından, ikinci el saat satıcısına ne varsa yaşanan bir tanık olmasını istedik kameranın.

Filmin açılış cümlesi İtalo Calvino'nun Görünmez Kentlerinden'di; "Yüksek kubbesiyle sokak lambasını boşuna anlatmaya çalışacağım sana muhterem okuyucu…. uzunluğunun kaç metre olduğundan… biliyorum hiçbir şey anlatmamış olacağım sonunda…" Evet, biz de Calvino gibi bir şey anlatmamış olmayı baştan kabul ederek çıkmıştık yola. Sadece bir tanıklık yapacaktık. Saathane'de adres tarif edip yolumuza devam edecektik. Her gün yanından öylece geçip gittiğimiz bir saat kulesinin yanından izleyiciye öyküsünü tarif edecektik.

Ve böylece kendimizi de bir kısıtlayıcı, daraltıcı yola çıkmıştık. O da filmin sadece Samsun'da Saathane meydanını bilenler için alt mesajlar içermesi yanlılığı idi. Ve bence filmin senaryo ve süpervizyon sürecinden kaynaklanan, bilinçli bir biçimde tercih edilmiş sorunlu yanı da biraz budur. Saathane'nin Tiktakları bir yabancı için değil de, Samsun'da Saathane'den en az bir kez geçenler için çekilmiş bir fark etme filmi olmuştur. Yanlarından fark etmeden öylece geçip gittiğimiz saat kulesinin konuşabilme ihtimalini, anlatıya kulak verme isteğimiz arttırmış oldu. Ve sonra unuttuğumuz rüya şehrimizin öyküsü geliyor ardından. Sokak aralarında kendi öykümüzü aradığımız bir şehir efsanesinin, filmin sonunda fısıltı gibi söylenen cümlesi sonra "aslında onun hikayesi, bizim hikayemiz"…

Meraklısı içi not; youtube'dan "Saathanenin Tiktakları"nı aratarak belgesele ulaşabilirsiniz. (https://www.youtube.com/watch?v=FX_oUB2lqXs)

İlkadım Belediyesi

Temel Atma Töreni

Derebahçe Sosyal Tesisleri

HER ADIMDA İLKADIM

TÜM HALKIMIZ DAVETLİDİR

Temel AtmaTarihi

18 AĞUSTOS 2015

SAAT: 18:00

Derebahçe Mah. Kafkas Cad.
No: 100 İlkadım

* İşletme maliyetlerinizi düşürmek, elektrik enerjisini mevcut tarifenizden daha avantajlı fiyatlarla kullanmak ve sorunsuz bir satış sonrası hizmet sağlayabilecek bir çözüm ortağı ile çalışmak istiyorsanız, YEPAŞ'ın tüketiminize ve ihtiyaçlarınıza özel olarak hazırlayacağı, 'İndirimli Fiyat Opsiyonlarını' değerlendiriniz.
* Elektrik faturası aylık ortalama 130 TL (yıllık 4.000 kWh) ve üzerinde olan tüm tüketiciler YEPAŞ ile yapacakları ikili anlaşma ile indirimli elektrik almaya başlayabilirler.
* İkili anlaşma ile YEPAŞ'tan elektrik alan müşterilerin, elektrik tesisat sisteminde teknik olarak hiçbir değişiklik yapılmamakta ve müşteri mevcut elektrik tesisatı üzerinden elektrik almaya devam etmektedir.